

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

2012

Karina Vychytilová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Jemenská chudoba,
téma ohrožující bezpečnost zemí Perského
zálivu**

Karina Vychytilová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Diplomová práce

**Jemenská chudoba,
téma ohrožující bezpečnost zemí Perského
zálivu**

Karina Vychytilová

Vedoucí práce:

PhDr. Magdaléna Leichtová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedeníh pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala své vedoucí práce, PhDr. Magdaléně Leichtové, Ph.D., za cenné rady a čas, který mé práci věnovala.

Dále chci poděkovat slečně Bc. Iloně Petrové a slečně Bc. Markétě Baumrukové za morální podporu a pomoc při závěrečné korektuře práce. A v neposlední řadě děkuji svému manželovi, Michalu Vychytilovi, za trpělivost a zázemí během psaní práce.

1	ÚVOD	1
2	ÚVOD DO PROBLEMATIKY A TEORETICKÝ ZÁKLAD PRÁCE	6
2.1	Vznik tématu sekuritizace jemenské chudoby	7
2.2	Jemen součástí bezpečnostního komplexu.....	10
2.3	Vztahy mezi státy Rady pro spolupráci arabských zemí v Perském zálivu a Jemenem.	14
2.4	Jemen: budoucí člen GCC?	16
2.5	Chudoba Jemenu definovaná na základě koncepce lidských možností.....	18
2.6	Měření chudoby podle koncepce lidských možností	21
2.7	Slabá státnost: stojí Jemen před rozpadem?	25
3	SEKURITIZACE JEMENSKÉ CHUDOBY	28
3.1	Výzvy 21. století	30
3.2	Proces sekuritizace.....	31
3.3	Referenční objekt a funkcionální aktéři	33
3.4	Aktéři sekuritizace	34
3.5	Sekuritizace aspektů jemenské chudoby	36
3.5.1	Vznik Jemenské republiky: kořeny hrozby.....	38
3.5.2	Sekuritizace slabé státnosti	39
3.5.3	Sekuritizace vnitřních nepokojů v době politické krize 2011- 2012	44
3.5.4	Sekuritizace terorismu.	46
3.5.5	Demografická situace států GCC: sekuritizace šíitského islámu a pracovní migrace.	47

3.5.6	Sekuritizace docházejících zásob vody. Potravinová bezpečnost.....	52
3.5.7	Sekuritizace vyčerpání ropných zásob a problematika pirátství.....	54
4	ROZVOJOVÁ POLITIKA – NÁSTROJ PRO STABILIZACI REGIONU	55
4.1	Dostával Jemen dostatečné množství rozvojové pomoci?....	57
4.2	Vývoj jemenské otázky v agendě států Perského Zálivu	59
4.3	Rozvojová politika zemí GCC.....	63
4.4	Friends of Yemen	66
4.5	Slabá státnost: problémy spjaté s poskytováním rozvojové pomoci uvnitř jemenského státu	70
4.6	Politická krize 2011 – 2012: impuls pro změnu přístupu k rozvojové pomoci?.....	74
4.7	Social Fund for Development.	78
5	SEKURITIZACE TERORISMU VE SLABÉM STÁTĚ	81
5.1	Al Kájda v Jemenu	82
5.2	Sekuritizace terorismu.....	84
5.2.1	Sekuritizace terorismu ve slabém státě	85
5.2.2	Sekuritizace terorismu na regionální úrovni.....	88
5.3	Rozvoj jako nástroj boje proti terorismu	90
5.4	Je terorismus skutečným nebezpečím?	92
6	ZÁVĚR	95

7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	107
7.1	Seznam použité literatury a pramenů	107
7.2	Internetová periodika.....	115
8	SUMMARY	121
9	PŘÍLOHY.....	123
9.1	Příloha č. 1: Srovnání HDI v Jemenu a ostatních arabských státech:.....	123
9.2	Příloha č. 2: Deprivace jemenské populace na základě indexu MPI.....	124
9.3	Příloha č. 3: Procento chudých obyvatel v jemenské populaci podle různých metod měření	125
9.4	Příloha č. 4: Failed States Index 2011	126
9.5	Příloha č. 5: Index GPI:.....	126
9.6	Příloha č. 6: Provincie Jemenu.....	127
9.7	Příloha č. 7: Financování a donoři jednotlivých fází programu Social Fund for Development.....	128

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

- AQAP** Al-Qaeda in the Arabian Peninsula
Al-Káida na Arabském poloostrově
- CEO** Chief executive officer of Millenium Challenge Corporation
MCC Výkonný ředitel americké vládní agentury pro rozvoovou pomoc
- DAC - OECD** **Development Assistance Committee - The Organisation for Economic Co-operation**
Výbor pro rozvoovou pomoc Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
- FSI** Failed State Index
Index rozpadu státu
- FoY** Friends of Yemen
- GCC** Gulf Cooperation Council
Rada pro spolupráci států v Arabském zálivu
- HDI** Human Development Index
Index lidského rozvoje
- MOPIC** Ministry of Planning and Internationa Cooperation
Ministerstvo plánování a mezinárodní spolupráce
- MPI** Multidimensional Poverty Index
- ODA** Official Development Assistance
Oficiální rozvojová pomoc

SFD Social Fund for Development

UNDP United Nations Development Programme

Rozvojový program OSN

1 ÚVOD

Jemen je na počátku 21. století mediálně znám především jako země, jejíž slabá vláda není schopna na svém území potírat vliv teroristických skupin. Vzhledem k obavám z globálního terorismu je tedy pochopitelné, že o stav jemenské státnosti projevuje zájem široká mezinárodní společnost včetně Spojených států, OSN nebo Evropské unie. Začátkem roku 2011, kdy jsem si vybírala téma své diplomové práce, jsem ještě netušila, s jakými problémy se státy Blízkého východu budou potýkat. Události tzv. arabského jara spustily nebývalý zájem o budoucí podobu a směřování arabských režimů. Vlna šířících se nepokojů zasáhla i Jemen a přinesla významnou změnu: v listopadu 2011 se prezident Alí Abdalláh Sálih po více jak třiceti letech vlády vzdal své moci.¹ Tato práce však nemá za úkol vypovídat o současné politické krizi. Nepokoje nejsou dílem pouhého roku, ale důsledkem problémů, s nimiž se jemenská společnost dlouhodobě potýká. Na druhou stranu fakt, že arabské jaro Jemenem natolik otřásl, svědčí o dlouhodobé slabosti jemenské státnosti. Stejně tak iniciativa států Perského zálivu, která byla vyvinuta na řešení politické krize, je důkazem zájmu o nastolení stability v Jemenu.

O obavách z rozpadu slabého státu svědčí také objem poskytované rozvojové pomoci. V listopadu 2006 se v Londýně konalo setkání států, které se rozhodly podpořit rozvoj Republiky Jemenu. Během setkání byla státu přislíbena částka 5,7 miliard dolarů; z toho 3,7 miliard pocházelo ze struktur Rady států Perského zálivu.² Zbytek poskytly Spojené státy americké, Evropská unie, Japonsko, Světová banka, OSN a Islámská rozvojová banka (*Islamic Development Bank, IDB*). Slíbené prostředky měly být vyčerpány během let 2007 - 2010 na výstavbu infrastruktury,

¹ Před vznikem spojené Jemenské republiky v roce 1990 vládl Alí Abdalláh Sálih Severnímu Jemenu.

² V práci označeno zkratkou GCC podle anglického označení organizace *Gulf Cooperation Council*. V arabském jazyce je doslovný název Rada spolupráce států Arabského zálivu, neboť

podporu vzdělání a zdravotnictví. Nicméně, z přislíbených prostředků bylo vyčerpáno pouze 58 %.³ Ukázalo se, že velkým problémem při přerozdělování rozvojové pomoci je slabá a zkorumpovaná vláda a byrokratický aparát, které nejsou schopny efektivně čerpat prostředky z fondů a převádět je do rozvojových programů.

Problematika jemenské chudoby může být považována za otázku globální bezpečnosti, práce si klade za cíl zasadit téma jemenské chudoby do kontextu regionálních problémů. Proto se zaměříme na aktivity zemí Perského zálivu včetně těch, které probíhají v rámci struktur Rady pro spolupráci arabských zemí v Perském zálivu. Oproti svým sousedům v Perském zálivu obyvatelstvo Jemenu vykazuje výrazně nižší životní úroveň, dlouhodobá frustrace spojená s problémy slabého státu vyvolává řadu jevů, které ohrožují bezpečnost celého regionu, potažmo region přesahují. Nedostatek pracovních příležitostí a špatná ekonomická situace obyvatelstva zvyšují počet obyvatel, kteří se uchýlí k ilegální migraci, terorismu, pirátství či pašeráctví. Tyto jevy se přelévají z jemenských hranic a stávají se problémem ostatních států regionu. Jak si v práci blíže vysvětlíme, státy GCC jsou si toho dobře vědomy a prosazují rozvoj jako nástroj ve stabilizaci Jemenu.

Hlavní hypotéza mé práce je následující: Jemen, jako nejchudší země regionu Perského zálivu, představuje pro ostatní státy regionu bezpečnostní hrozbu. Slabá jemenská státnost je příčinou několika negativních ekonomicko-společenských jevů, které se rozlévají mimo hranice státu a narušují stabilitu ostatních států regionu. Cílem práce je tedy dokázat, že je v zájmu ostatních zemí Perského zálivu efektivně se podílet na stabilizaci politické a ekonomické situace Jemenské republiky a přispívat tak ke zvýšení bezpečnosti vlastních zemí.

tak zní arabský oficiální název zálivu námi označovaný jako Perský. Arabský název sám o sobě politicky vyjadřuje, že GCC primárně vznikla na obranu proti perskému Íránu.

³ Middle East Online. *Yemen's donors tackle aid bottlenecks* (<http://www.middle-east-online.com/english/?id=37558>, 23.12.2011).

Pro svoji práci jsem zvolila téma současné, které by odráželo můj osobní zájem o studijní obor a potenciálně budoucí profesní směřování. Zároveň by mělo být odpovědí na dvě obecné otázky: (1) *do jaké míry ohrožuje slabý stát bezpečnost ostatních zemí v regionu?* (2) *A lze proti slabé státnosti zakročit prostřednictvím rozvojové pomoci?*

Při potvrzování hypotézy budu vycházet z předpokladu, že politické, společenské i ekonomické faktory jemenské chudoby jsou vzájemně provázány. To koresponduje s teoretickým základem práce, pro který jsem zvolila dílo tzv. Kodaňské školy a koncepci rozvoje indického ekonoma a filosofa Amartyi Sena. Kodaňská škola mi posloužila pro definici termínu bezpečnost a jeho následnému zařazení do regionálního kontextu. Kromě tradičního pojetí bezpečnosti v oblasti vojenského sektoru přejímám pojetí bezpečnosti v sektoru politickém, ekonomickém, společenském a environmentálním. Klíčovou publikací je pro moji práci dílo Barryho Buzana a Oleho Waevera pojednávající o teorii regionálních bezpečnostních komplexů *Regions and Powers* a další publikace z pera kolektivu autorů Barryho Buzana, Oleho Waevera a Jaapa de Wildeho *Bezpečnost: Nový rámeček pro analýzu*, které se zabývá procesem sekuritizace a bezpečnostních sektorů. Podle teorie regionálních bezpečnostních komplexů mají komplexy bezprostřední vliv na globální dynamiku (Buzan – Waever, 2003: 40). Oblast Perského zálivu je součástí, neboli subkomplexem, regionu Blízkého východu. Nestabilita Jemenu tedy ze všeho nejdříve ohrožuje bezpečnost Perského zálivu, kde jsou vazby mezi státy nejintenzivnější. Situace však nemá vliv pouze na Perský záliv, ale na celý Blízký východ, a posléze se projevuje i ve zbytku globalizovaného světa. Podle teorie Kodaňské školy lze poukázat na to, jak je otázka jednoho rozpadlého státu globálně důležitá, přestože práci budu zkoumat na regionální úrovni.

Kodaňská škola se sama profiluje jako teorie mezinárodních vztahů slučitelná s realisty, nicméně obsahující také základy liberálního paradigmatu a konstruktivistické kořeny (Buzan – Waever; 2003: 40).

Druhý teoretický základ mé práce, dílo Amartyi Sena, považuji za vhodné doplnění. Kořeny chudoby nalézám především v sociálních příčinách a v jeho nauce lidského rozvoje najdeme neklamné znaky sociálně konstruktivistického přístupu, podobně jako u Kodaňské školy. Problém lidských možností pak Sen zasazuje do konceptu rozvoje a lidských svobod; rovněž klíčových pojmů pro téma práce, která si klade za cíl nalézt vztah mezi problematikou rozvojových zemí a bezpečností. Jak bude vysvětleno v kapitole věnované teoretickému rámci, chudoba, bezpečnost a svoboda jsou tři velmi úzce provázané fenomény. V práci je často používán termín chudoba, který je velmi abstraktní. Pro potřeby práce tedy vycházím opět z definice termínu podle Amartyi Sena a jeho koncepce lidských možností. Pojem chudoba neznačí v tomto případě pouhý ekonomický stav, ale celkovou deprivaci a nedostatek alternativ a způsobů, jak řídit svůj život.

Práce se zaměří na časové období od počátku 21. století, prostor je věnován i událostem tzv. arabského jara, protože krize, jež se vlekla v průběhu většiny roku 2011, a citelně ovlivnila i podobu rozvojové pomoci. Státy Rady Perského zálivu se soustředily na zprostředkování příměří mezi soupeřícími politickými aktéry, ale programy rozvojové pomoci byly na nějakou dobu přerušeny. Je těžké v současné době určit, jaký vliv tyto události budou mít na další průběh rozvojových politik; jak se však pokusím vysvětlit, lze očekávat, že jistý dopad mít budou.

Práce nese podobu detailní analýzy. Jejím úkolem je komplexní porozumění vztahu mezi bezpečností Perského zálivu a chudobou, potažmo slabou státností Jemenu. Tento vztah bude zkoumán prostřednictvím procesů sekuritizace témat souvisejících s projevy jemenské chudoby a podobou rozvojových politik států Rady pro spolupráci v Zálivu. Co se týče čerpání dat, pro potvrzení svých hypotéz budu používat převážně údaje z rozmezí let 2000 – 2010. Cenným zdrojem informací jsou mi mj. údaje Světové banky, institucí a agentur OSN a Institutu ekonomiky a míru (*The Institute for Economics and*

Peace). Poměrně velké množství informací čerpám i z médií, neboť právě média dobře odráží vnímání sekuritizovaných hrozeb.

Kromě úvodu a závěru je struktura práce rozčleněna do čtyř hlavních kapitol. První kapitola se zabývá především teoretickým rámcem práce, uvádí také základní vhled do problematiky jemenské chudoby. Předně vysvětluje, jakým způsobem se téma chudoby a slabé státnosti stalo otázkou regionální bezpečnosti. Tento proces je vysvětlen prostřednictvím procesu sekuritizace, stěžejním termínem teorie Kodaňské školy. Dále první kapitola zasazuje Jemen do subregionu Perského zálivu na základě teorie regionálních bezpečnostních komplexů. V rámci kapitoly jsou definovány důležité pojmy jako chudoba, rozvoj a svoboda podle přístupu Amartyi Sena. Kromě teoretického rámce kapitola obsahuje i základní fakta o stavu jemenského hospodářství a společnosti, která s definovaným pojetím chudoby a konceptu lidských možností souvisí. Poslední podkapitola první části se věnuje znakům jemenské slabé státnosti.

Kapitla *Sekuritizace jemenské chudoby* uvádí konkrétní příklady toho, jakým způsobem se téma jemenské chudoby stává bezpečnostní hrozbou pro region Perského zálivu. Pro tyto účely je představeno šest tematických okruhů, z nichž pochází hlavní sekuritizované hrozby. Pomocí nich je popsáno, jakým způsobem se téma jemenské chudoby dostalo do bezpečnostní agendy států GCC, kdo se tímto sekuritizovaným objektem cítí ohrožen a jaký komplex hrozeb téma rozpadající se státnosti Jemenu představuje.

Třetí kapitola, *Rozvojová politika - nástroj ke stabilizaci regionu*, popisuje charakter přístupu k rozvojové pomoci, jaký zaujímají státy GCC a také vývoj, jímž si postoje států GCC k otázce jemenského rozvoje prošly. Dále popisuje roli, kterou státy GCC hrají v uskupení *Friends of Yemen (FoY)*. Zároveň se kapitola zabývá problematikou slabé jemenské státnosti, která představuje překážku pro efektivní rozdělování rozvojové

pomoci, a také tím, jaký vliv měla na rozvojovou pomoc politická krize v roce 2011. V rámci kapitoly si uvedeme i příklad jednoho z rozvojových programů, a to *Social Fund for Development*, neboť tento program je považován za poměrně úspěšný nástroj v boji s chudobou a také je jakýmsi vzorem programu, který usiluje o komplexní rozvoj společnosti a jedince.

Poslední kapitola se více věnuje otázce terorismu a jeho vlivu na rozvojovou politiku zemí GCC. V rámci boje proti terorismu se kapitola zabývá snahou členů GCC zapojit do rozvojové pomoci i státy mimo region. Mým předpokladem je, že země Perského zálivu jsou si lépe vědomy skutečných potřeb jemenského státu než státy mimo region a že mají na stabilitě v regionu větší zájem. Přesto nechci v žádném případě jednoznačně tvrdit, že jejich aktivity v boji s jemenskou chudobou jsou správné. Naopak, ráda bych upozornila na chyby, kterých se země při poskytování rozvojové pomoci dopouští.

Výstupem této práce by mělo být zhodnocení, zda slabý stát skutečně ohrožuje regionální bezpečnost, a zda je v zájmu sousedních států tento stav potírat. Zbývá ještě zmínit, že arabské názvy a vlastní jména jsou v práci přepisovány podle české transkripce.

2 ÚVOD DO PROBLEMATIKY A TEORETICKÝ ZÁKLAD PRÁCE

Cílem této kapitoly je předložit teoretický rámec práce a vysvětlit klíčové termíny; to vše na základě teorie Kodaňské školy a myšlenek indického ekonoma Amartyi Sena. V prvním oddíle kapitoly je vysvětlen proces sekuritizace a v souvislosti s tím je podán i stručný úvod do problematiky sekuritizace jemenské chudoby. Druhý oddíl Jemen prezentuje jako součást bezpečnostního komplexu a subkomplexu Perského zálivu. Následují podkapitoly o vzájemných vztazích Jemenu a států GCC a o případném vstupu Jemenu do struktur GCC. Pátý a šestý

oddíl kapitoly se věnuje způsobu měření chudoby na základě koncepce lidských možností a v souvislosti s tím jsou ukázána základní fakta o chudobě Jemenu. Poslední část se zabývá tématem slabé jemenské státnosti.

2.1 Vznik tématu sekuritizace jemenské chudoby

Nejprve je třeba vysvětlit proces, pomoci kterého se téma jemenské chudoby dostalo do rozvojových politik zemí Perského zálivu. K tomu nám poslouží koncept sekuritizace. Jedná se o proces a formu politizace, která určité téma posune do centra politického zájmu. Téma tak začne být chápáno jako existenční hrozba, která si žádá mimořádná politická opatření. "...konstrukce bezpečnostních problémů je dílem politických aktérů, a nikoliv analytiků bezpečnosti; ti však jednání aktérů interpretují a vyhodnocují, zdali toto jednání splňuje stanovená bezpečnostní kritéria." (Buzan – Waever – de Wilde, 2005: 46) Sekuritizované téma je velmi subjektivní; to, co pro jednu skupinu dosahuje nejvyšších priorit, nemusí zajímat jiné aktéry (Buzan – Waever – de Wilde, 2005: 34). V každém případě, přestože je sekuritizace řečovým aktem, neznamena to, že by bezpečnostní téma nebylo hrozbou skutečnou. Jedná se spíše o otázku vnímání politických priorit.

Bezpečnostní analýza v pojetí Kodaňské školy spočívá na dialektických metodách. V jejím rámci jsou rozlišovány tři typy jednotek: referenční objekty, aktéři sekuritizace a funkcionální aktéři. Referenční objekty jsou ty subjekty, které jsou ohroženy a mají právo si legitimně nárokovat přežití. Dalším typem jednotek jsou aktéři sekuritizace, kteří prohlašují referenční objekty za ohrožené a spouští samotný proces sekuritizace. Dynamika bezpečnostních hrozeb je rozhýbána pomocí funkcionálních aktérů. Může se jednat o subjekty, které ohrožují referenční objekt, ale také jej mohou chránit. Obecně se dá říct, že mají přímý vliv na intenzitu hrozby (Buzan – Waever – de Wilde, 2005: 48).

Chceme-li popsat proces sekuritizace, je třeba následovat tři kroky, které by nám měly odhalit vztahy mezi jednotkami procesu. Tyto kroky jsou následující: „(1) Dokázal nějaký aktér téma úspěšně sekuritizovat? (2) Pokud ano, jaké vazby a interakce z toho plynou – nebo-li jak se toto bezpečnostní jednání podepsalo na bezpečnosti ostatních jednotek a v čem se jeho působení projevuje nejvýrazněji? (3) Tyto vztahové řetězce mohou být následně shrnuty jako soubor vzájemně provázaných úvah a starostí.“ (Buzan – Waever – de Wilde, 2005: 56) V této kapitole se pokusím postupně odpovědět na první dvě otázky. Třetí otázkou se bude zabývat až kapitola *Sekuritizace jemenské chudoby*, kde budou konkrétně vyjmenovány jednotlivé bezpečnostní hrozby.

Téma jemenské chudoby a slabé státnosti, jež bylo sekuritizováno ostatními členy regionálního subkomplexu, tvoří v mé práci uzlový bod. Referenčním objektem je v tomto případě bezpečnost ostatních států Perského zálivu a regionu. Nicméně je nutné zdůraznit, že pokud mluvíme o bezpečnosti regionu Perského zálivu, máme na mysli státy regionu mimo Irák a Írán, neboť mezi těmito dvěma státy a Jemenem neexistují pravidelné vztahy, natož vzájemná interdependence. Jak se v průběhu práce budu snažit dokázat, pokud by došlo k rozpadu Jemenské republiky, byly by primárně ohroženy státy sdružené v GCC (Saúdská Arábie, Bahrajn, Kuvajt, Katar, Spojené arabské emiráty a Omán). Tyto státy Jemen přímo obklopují a sdílí s ním mnohá bezpečnostní témata, což není dáno jen geografickou blízkostí, ale i kulturně-historickým vývojem. Zároveň jsou tyto státy hlavními aktéry sekuritizace jemenské chudoby na úrovni regionu.

Pojďme si uvést několik událostí konce prvního desetiletí 21. století, které vedly k tomu, že se téma jemenské chudoby a slabé státnosti dostalo do politické agendy regionálních mocností. V listopadu 2009 na zasedání Rady ministrů zahraničí Rady pro spolupráci arabských států v Zálivu byla znovuobnovena činnost organizace usilující o stabilitu a zajištění bezpečnosti Republiky Jemenu. Ománský ministr zahraničí Júsuf

Bin Malawí Bin Abdulláh Jemen označil za nejdůležitějšího souseda GCC, jehož bezpečnost je přímo spojená s bezpečností států GCC. Proto by spolupráce s Jemenem měla být rozvinuta na všech úrovních.⁴

V prosinci roku 2009 se Jemen v médiích objevil v souvislosti s teroristickým útokem na let *Northwest Airlines* číslo 253. Na nezdařeném útoku měla podíl lokální pobočka Al-Káidy. Západní státy jsou znepokojeny možnostmi, jaké má Al-Káida uvnitř slabého státu (Hill, 2010: 2). Proto z iniciativy britské vlády v roce 2010 vzniklo neformální uskupení států *Friends of Yemen*. Prostřednictvím pravidelných setkávání státy chtějí podpořit proces budování státu, zlepšit ekonomické služby a přerozdělování veřejných statků.⁵ Tuto událost zmiňujeme proto, že ač impuls k založení FoY přišel od západních států, byly k účasti přizvány i státy GCC a jejich podíl na procesu rozvoje je v rámci této organizace značný (viz kapitola *Rozvojová politika - nástroj ke stabilizaci regionu*).

O tom, že státy GCC Jemen vnímají jako bezpečnostní hrozbu, svědčí průběh roku 2011. V průběhu roku vyvíjely státy GCC velkou snahu, aby přinutily prezidenta Sáliha jednat s opozicí. Pod záštitou Rady Zálivu také byla nakonec podepsána prezidentova rezignace. Tím lze tedy odpovědět na první bod otázky, kterou je třeba si podle Kodaňské školy během analýzy procesu sekuritizace položit. Téma slabé jemenské státnosti a chudoby je dlouhodobě zastoupeno v agendě GCC, dokonce se jej podařilo vznést na vyšší úroveň. V uskupení *Friends of Yemen* jsou mj. zastoupeny Spojené státy, které Jemen považují za zdroj mezinárodního terorismu. To však není předmětem práce; ta se soustřeďuje výhradně na regionální úroveň. Proto se nyní budeme věnovat složení bezpečnostního komplexu Perského zálivu.

⁴ Almotamar.net. *GCC foreign ministers says Yemen security connected to Gulf security* (<http://www.almotamar.net/en/6928.htm>, 1. 3. 2012).

⁵ Middle East Online. *Yemen's donors tackle aid bottlenecks* (<http://www.middle-east-online.com/english/?id=37558>, 23.12.2011).

2.2 Jemen součástí bezpečnostního komplexu.

Diplomová práce je stavěna na kořenech paradigmatu Kodaňské školy, vycházíme tedy z toho, že regionální bezpečnost Perského zálivu lze rozčlenit do několika bezpečnostních sektorů; v každém sektoru se pak mění složení aktérů i referenčních objektů. Hranice státu nejsou ničím neprostupným, konkrétně v případě Perského zálivu zasahuje do regionální i lidské bezpečnosti mnoho nestátních aktérů. Důležité jsou rovněž dlouhodobé vzorce přátelství a nepřátelství mezi státy, dále normy, formální i neformální, které určují způsob, jakým se k sobě státy chovají.

Jak bylo řečeno v úvodu, Jemen podle rozdělení světa na regionální bezpečnostní komplexy spadá do komplexu Blízkého východu. Nejprve je třeba uvést, čím se regionální bezpečnostní komplex vyznačuje, a jakým způsobem sehrává svoji úlohu v této práci. Regionální bezpečnostní komplex představuje seskupení států na základě geografické blízkosti, co je však důležitější, tyto státy musí být spojeny společnými bezpečnostními tématy. Jak definují autoři knihy *Regions and Powers*, regionální bezpečnostní komplex má geografické ohraničení, které komplex odděluje od ostatních. Má anarchickou strukturu a skládá se minimálně ze dvou jednotek. Mezi jednotkami bezpečnostního komplexu je určitým způsobem rozdělena moc, kterou lze posoudit na základě polarit. Dále lze vztahy mezi jednotkami bezpečnostního komplexu definovat pomocí škály sociálně zkonstruovaných vztahů přátelství a nepřátelství (Buzan – Waever, 2003: 40).

Kodaňská škola Blízký východ ve své teorii bezpečnostních komplexů označuje za jeden velký regionální bezpečnostní komplex, který zahrnuje arabské státy od Maroka po Irák a nearabské státy Izrael a Írán. Některé z těchto zemí lze pak rozdělit do třech menších subkomplexů: Magrebu, Levanty a Perského zálivu (Buzan – Waever, 2003: 189). Pro Blízký východ je typické, že do politického života zasahují prvky

nemoderní státnosti, jako jsou kmenové a klanové struktury; významnou úlohu sehrává náboženství a jeho sekuritizace. Specifické postavení zaujímá Turecko sloužící jako tzv. izolátor, které se nachází na okraji dvou bezpečnostních komplexů a na první pohled není jasné, ke kterému z nich patří. Zvláštní pozici má také Izrael, jenž do komplexu sice patří, nesplňuje ale společné znaky blízkovýchodních států a stává se naopak samotným předmětem sekuritizace. Od asijských bezpečnostních komplexů lze Blízký východ oddělit pomocí Afghánistánu, nárazníkového státu, který však do komplexu nespadá (Buzan – Waever, 2003: 187).

Blízký východ je vlivný jak na regionální, tak globální úrovni, změny uvnitř komplexu jsou tedy schopné ovlivnit bezpečnost států i mimo území samotného komplexu. Jedná se o region složený především z postkoloniálních států, přičemž mnoho z nich se vyznačuje křehkou státností. Autoři knihy tak vnímají Blízký východ jako součást třetího světa a díky své historické zkušenosti sdílí mnoho rysů spíše s africkým kontinentem než s Asií. Buzan a Waever (2003: 185) zdůrazňují tendence těchto dvou regionů inklinovat k celoregionálním hnutím, jakými jsou panislámismus, panarabismus či panafrikanismus, jež měly Africe a Blízkému východu sloužit jako způsob znovunalezení regionální identity. Je nutné dodat, že termín *postkoloniální* je použit, přestože že státy Blízkého východu nebyly kolonizovány v pravém slova smyslu. Nicméně až na výjimky jako Turecko, Saúdská Arábie a Írán, většina států nemohla, nebo nebyla schopna, přibližně do 2. poloviny 20. století svoji politiku samostatně ovládat (Buzan – Waever, 2003: 187).

Tato práce se však zaměřuje přímo na působení Jemenu v Perském zálivu. Markus Kaim (2008: 197) státy Rady pro spolupráci považuje podle definice B. Buzana za samostatný regionální bezpečnostní komplex, proto otázky národní bezpečnosti jednotlivých států nemohou být odděleny od bezpečnosti ostatních států. Jemen podle něj ale do tohoto komplexu nepatří – podle Kaima má vlastní bezpečnostní zájmy. S Kaimovým názorem souhlasím pouze zčásti.

Oblast Perského zálivu má oproti jiným částem Blízkého východu nezpochybnitelná specifika a vazby mezi těmito státy jsou mnohem intenzivnější, stejně jako jej zajímají vlastní bezpečnostní témata. Podle mého názoru do regionu však bezesporu patří i Jemen. Nejen, že Jemen ovlivňuje bezpečnost států GCC, je tomu i naopak. Bezpečnostním tématům se budeme blíže věnovat ve druhé kapitole, přesto nyní uvedu alespoň jeden příklad takového vlivu: po první válce v Zálivu v roce 1990 byl ze států Zálivu, především Saúdské Arábie, vyhoštěn 1 milion Jemenců. To v Jemenu vyvolalo obrovské ekonomické potíže. Ukázalo se, že bezpečnost jemenské ekonomiky je závislá na pracovním trhu ostatních zemí. Pokud koncept bezpečnosti vnímáme podle Kodaňské školy, tedy jako konglomerát několika sektorů, najdeme těchto příkladů mnohem více. V případě, že by Jemen nebyl součástí Perského zálivu, musel by být izolovaným státem. Tak tomu však není.

Jaká je tedy struktura Perského zálivu? Subregion je tvořený členskými státy Rady Perského zálivu (Saúdská Arábie, Omán, Katar, Kuvajt, Bahrajn a Spojené arabské emiráty) a Jemenskou republikou, nesmíme však zapomínat na Irák a Írán (Buzan – Waeber – de Wilde, 2005: 187-188). Poslední dva jmenované státy společně s Jemenem jsou ostatními státy regionu považovány za největší problémy regionální bezpečnosti. Vztahy mezi státy GCC a trojicí těchto zemí fungují obvykle na bilaterální úrovni, zvláště s Irákem a Íránem jsou trvale nestabilní (Al Alkim, 2002: 165).

Působení Rady pro spolupráci v Zálivu je jedním z hlavních důvodů, proč se vazby v regionu stále prohlubují. V současné době se GCC pohybuje na integrační úrovni celní unie, usiluje však i o integraci v oblasti bezpečnosti. Perský záliv se v posledních dvou desetiletích zabývá vlastními bezpečnostními tématy. Podstatnou část druhé poloviny 20. století zaměstnal bezpečnostní agendu arabských států arabsko-izraelský konflikt. V osmdesátých letech ale přichází postupná proměna a vazby uvnitř států Perského zálivu se zintenzivňují. V roce 1979 v Íránu proběhla

teokratická revoluce, od té doby v ostatních státech silně vzrostly obavy z rostoucího vlivu šíitského Íránu. Velkou ranou pro region byla válka mezi Íránem a Irákem, ostatně díky tomu byla Rada pro spolupráci arabských států v Zálivu založena.

Co se týče polarity a anarchické struktury, není to se státy Zálivu zcela jednoduché. Je potřeba se podívat na formování systému podrobněji a zmínit si nejdůležitější momenty. Jedině tak lze pochopit, jak se státy vnímají navzájem. Formování současné podoby bezpečnostního subkomplexu Perského zálivu můžeme pozorovat od roku 1971, kdy se z poloostrova stáhla Velká Británie a státy získaly dostatek prostoru pro sledování svých vlastních zájmů. Interakce uvnitř subregionu byly upevněny v době irácko-iránské rivality, kdy se státy Perského zálivu v čele se Saúdskou Arábií snažily vůči dvěma soupeřícím státům vymezit a v nejisté době posílit svoji bezpečnost. Silný impuls k regionalizaci dostal Perský záliv počátkem devadesátých let, kdy Irák provedl anexi Kuvajtu a porušil suverenitu jednoho z menších států. Rada se silně ohradila proti porušení jeho suverenity, stejně jako odmítala tvrzení Iráku, že Perský záliv náleží všem arabským státům bez rozdílu (Barnett, 1996-1997: 602). Díky této válce se především menší státy Zálivu začaly společně vnímat jako subregion (Bilgin, 2005: 126). Pro tento zajímavý obrat se zavedl název nový Blízký východ (*the New Middle East*) či *middleeasternism*. Tento pojem označuje trend šířící se počátkem 90. let mezi mnoha arabskými státy. Tyto státy opouští myšlenku panarabismu a pracují na své národní identitě, zároveň však usilují o regionalizaci a koordinaci při prosazování společných arabských zájmů. Kromě toho se arabské státy více otevírají myšlence na potenciální spolupráci s nearabskými aktéry (Barnett, 1996-1997: 604). Státy pro spolupráci rady Perského zálivu jsou nejhlubším projevem integrace na Blízkém východě.

Íráku se nakonec v devadesátých letech nepodařilo stát se regionálním hegemone. Jak ale vypadá regionální struktura a mocenské rozložení v Perském zálivu na počátku třetího tisíciletí? V rozhovoru pro

*Theory Talks.org*⁶ Barry Buzan dostal možnost reflektovat teorii regionálních bezpečnostních komplexů s několikaletým odstupem. Buzan zmínil, že současný mezinárodní systém se nadále posouvá směrem k regionalizaci, včetně Blízkého východu, který v současnosti utváří plnohodnotné regionální mezinárodní společenství. Na tom nic nezměnila ani americká válka v Iráku. Režim Saddáma Husajna padl, irácký stát bychom mohly klasifikovat jako rozpadlý stát, nicméně přítomnost amerických vojsk nezměnila distribuci moci v regionu, ani nenarušila strukturu bezpečnostního komplexu. Za jedinou výraznější změnu se dá považovat mírný nárůst moci ve prospěch Íránu poté, co jeho největší a nejsilnější soused padl. Ať už Irák své síly znovu zkonsoliduje či ne, Blízký východ nadále zůstává bezpečnostním komplexem s mnohakonfliktním potenciálem.

2.3 Vztahy mezi státy Rady pro spolupráci arabských zemí v Perském zálivu a Jemenem.

Suverenita a princip nevměšování se do státních záležitostí byly důležitými prvky pro pokročilý proces regionalizace Perského zálivu. Poté, co státy GCC bránily suverenitu Kuvajtu, objevila se před nimi nová výzva: rok 1994, kdy v Jemenu dva měsíce zuřila občanská válka. Ostatní státy Zálivu podporovaly jednotlivé strany konfliktu, nikdy však nevystoupily veřejně proti legitimitě sjednoceného Jemenu. Podle Michalea Barnetta byla tato událost velmi důležitou pro budoucí rozvoj regionalizace, protože si státy navzájem uznaly své suverenity a mohly svoji spolupráci učinit řízenou. Jak Barnett uvádí, GCC staví suverenitu a bezpečnost jako dvě neoddělitelné složky, z nichž učinila základ mezinárodních vztahů mezi arabskými státy (Barnett, 1996–1997: 602).

Vzájemný respekt a princip nevměšování jsou pravděpodobně příčinou, proč nevznikly otevřené válečné konflikty, např. kvůli nepřesně

⁶ Theory Talks. *Theory Talk #35: Barry Buzan* (<http://www.theory-talks.org/2009/12/theory-talk->

vymezeným hranicím. A je třeba zdůraznit, že vazby uvnitř států GCC i jejich bilaterální vztahy s Jemenem nelze považovat za jednoznačně harmonické. Kromě dodnes trvajících hraničních sporů zde panuje značná rivalita mezi Saúdskou Arábií a Jemenem. Konflikt se mj. týká soupeřením mezi přívrženci konzervativních monarchistických režimů a revolucionáři (Buzan – Waeaver; 2003: 191).

Saúdská Arábie s Jemenem sdílí více jak 800 km dlouhé hranice, které dodnes nejsou přesně vymezené. Statistiky za rok 2009 - 2010 hovoří o více než 600 000 Jemenců, kteří se pokusili překročit saúdské hranice. Skrze přístav Džizán Jemenci do okolních států pašují alkohol a také drogy.⁷ Jemenská vláda má dodnes problémy ovládat své území. Nejvýznamnější důsledky pro ostatní státy Perského zálivu mají konflikty s húťjskými povstalci, které se přelévají i na saúdské území. Tam Húťové pronikají, aby se skryli před jemenskou vládou, a samozřejmě narušují autoritu saúdské monarchie. Často proto v oblasti probíhají přeshraniční ozbrojené konflikty (Hiltermann, 2009). Húťové jsou radikální šíité, a nárůst jejich moci by podlomil stabilitu celého převážně sunnitského regionu. Vzhledem k tomu, že je v subregionu Perského zálivu neustále sekuritizováno téma teokratického Íránu a šíitské revoluce, dostává se konfliktu s húťjskými rebely zvláštní pozornosti sousedních států.⁸

Michael Barnett (1996–1997: 608) státy Perského zálivu vnímá jako vzájemné konkurenty, přestože Rada Zálivu hovoří o spolupráci. Vznik a činnost GCC v průběhu desetiletí ukázaly, že členské státy ještě pořád důvěřují více západním nearabským státům, především Spojeným státům americkým, než zemím z vlastního bezpečnostního komplexu. Po První válce v Zálivu se znovu dostaly na povrch staré hraniční spory. A nebylo jich málo: mezi Katarom a Saúdskou Arábií, Saúdskou Arábií a Jemenem,

35.html, 19. 12. 2009).

⁷ Al Jazeera. *Heavy clashes at Saudi-Yemen border. Saudi commanders say troops are shelling suspected Houthi positions* (<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2009/11/2009117143239904499.html>, 7. 11. 2009).

Saúdskou Arábií a Ománem a mezi Katarom a Bahrajnem. Přestože tyto konflikty nevyústily v otevřenou válku, padlo kvůli nim několik výstřelů. Všechny byly řešeny bilaterálně, tedy ne v rámci regionální organizace (Barnett, 1996-1997: 608).

2.4 Jemen: budoucí člen GCC?

GCC byla založena v roce 1981 a od začátku se v ní projevovaly tendence Saúdské Arábie udržovat si vliv nad menšími státy Zálivu. Současně se Saúdská Arábie nebránila tomu, aby nad bezpečností Perského zálivu držely ochrannou ruku Spojené státy. Nicméně vztahy s USA mezi členy GCC fungují prozatím na bilaterální úrovni (Ulrichsen, 2009: 4). Co se týče vztahů s ostatními státy v regionu, nezauímají jednotliví členové GCC jednoznačná stanoviska. To se týká i otázky Jemenu, obzvláště v souvislosti s jeho případným členstvím v integračním uskupení (Ulrichsen, 2009). Jeho zapojením by se poměr sil uvnitř uskupení výrazně změnil, jemenská populace je po Saúdské Arábii druhou nejvyšší populací Arabského poloostrova. Pojďme si tedy stručně představit problematiku případného jemenského členství v Radě Zálivu.

Snaha docílit stability v region, upevnit pozici jemenské vlády, případně koordinovat rozvojovou pomoc přivedla státy GCC k myšlence Jemen začlenit do struktur organizace. Otázka Jemenu je pro Radu Zálivu důležitá mj. i ze strategických důvodů. Břehy Jemenu sousedí s důležitým škrťícím bodem námořní dopravy, zálivem Báb al-Mandab. Skrze Báb al-Mandab proudí denně cca 3,3 miliony barelů ropy, což tvoří necelých 8% ropy dopravované pomocí tankerů (Krejčí, 2008: 59). Úžina Báb al-Mandab od sebe odděluje Rudé moře a Adenský záliv a nachází se na pomezí mořských hranic Jemenu, Eritreji a Džibutska, tedy v blízkosti Somálska. Jedná se o trasu, která je potenciálně ohrožena somálskými piráty a v zájmu GCC, jejíž členové na ropném průmyslu závisí, je tuto

⁸ Asharq Al-Awsat. *Securing the Saudi - Yemeni Border* (<http://www.asharq->

dopravní cestu chránit. Strategický význam má i Adenský záliv, dějiště občasných pirátských útoků (Waisová, 2007: 74) a zároveň spojnice Arabského poloostrova s africkým Horním rohem.

V roce 2001 se představitelé zemí GCC rozhodli, že se Jemen stane jakýmsi přidruženým, jakýmsi částečným členem jejich organizace. Konkrétně se zapojil do čtyř výborů, které se věnují zdravotnictví, sociální politice a práci, vzdělání a fotbalovým hrám. Překážkou Jemenu v plnohodnotném členství je především jeho slabá ekonomika a velké rozdíly mezi jednotlivými regiony (Darem, 2010).

Přání země zařadit se do struktur Rady Perského zálivu ale není otázkou 21. století. Jemen by tak rád učinil dříve, nicméně v průběhu 80. a 90. let jeho politická stabilita byla narušena občanskými válkami. Velmi palčivou potíží je migrace jemenských osob za prací do bohatších států, protože tak většina činí nelegálně. Ostatní státy zálivu omezily vydávání víz Jemencům po roce 1990, poté, co Jemen podpořil ve válce v Zálivu Saddáma Husajna. Státy GCC se pravděpodobně bojí ekonomicky otevřít Jemenu a jeho 24 milionové populaci. Dále jsou přísně konzervativním státům GCC na obtíž některá specifika jemenské kultury, jako je konzumace rostliny kát s halucinogenními účinky, nebo tradice nošení zbraní. Panují tedy obavy, aby se po přistoupení Jemenu obchod s drogami ještě více nerozšířil. Přes tyto problémy jemenská vláda doufá, že se její země stane plnohodnotným členem již v roce 2015. K přípravě členství v organizaci slouží již zmíněný desetiletý program na zlepšení životní úrovně jemenských obyvatel. Po uplynutí desetileté lhůty se bude rozhodovat, nakolik byly miléniové cíle splněny, a zda má smysl v práci pokračovat (Keyrouz, 2010).

Existují tedy podstatné důvody, proč by státy GCC chtěly přibrat Jemen do svých řad. Malé státy ve 24 milionové zemi vidí možnou protiváhu Saúdské Arábii. Mimo jemenské území žije více jak 7 milionů

jemenských občanů, kteří uvnitř států GCC tvoří silnou nelegálně pracující komunitu. Protože státy Rady pro spolupráci investují do jemenské ekonomiky nemalé částky, bylo by dobré, kdyby měly pod kontrolou, kam peníze organizace ve skutečnosti putují. Na druhou stranu je třeba říct, že ohledně členství Jemenu státy GCC nezastávají úplně tak jednotný názor – největší pochybnosti měl Kuvajt, který se obával, že by Rada pro spolupráci mohla časem ztratit svůj elitní charakter. V případě, že by byl přibrán další člen, mohly by okolní státy vyvíjet nátlak na GCC, aby byly do organizace také přibrány.⁹

2.5 Chudoba Jemenu definovaná na základě koncepce lidských možností

Indický ekonom Amartya Sen je pro rozvojová studia velkým přínosem. Tato část práce se bude zabývat Senovou teorií a jeho pojetím chudoby, koncepce lidských možností, svobody a důležitosti demokracie v procesu rozvoje. Nakonec se stručně zmíníme o tom, jakým způsobem A. Sen pojímá lidskou bezpečnost.

Chudobu nelze vnímat pouze relativně; tzn. posoudit, zda je někdo chudý v porovnání s ostatními. Jedná se o faktický, skutečný stav, který lze popsat jako nedostatek a selhání v poskytování minimálních a základních složek živobytí (Sen, 1985: 669). Stručněji řečeno, Amartya Sen stav chudoby vyjadřuje jako nedostatek lidských možností. Důležité je si uvědomit, že otázku nedostatku lidských možností nemůžeme posuzovat pouze na základě výše příjmu jedince. Aby se jedinec mohl rozvíjet, je třeba jej dále osvobodit od útlaku a poskytnout mu další statky jako síť sociálních služeb, zdravotní péči a vzdělání. Poslední dva jmenované veřejné statky společně s ženskými právy jsou složkami, které se navzájem utvářejí a společně napomáhají k lidskému rozvoji (Evans,

⁹ Gulfnews.com. *Yemen in the GCC?* (<http://gulfnews.com/opinions/columnists/yemen-in-the-gcc-1.83516>, 12. 1. 2010).

2002: 55). Nízký příjem se tak stává pouze jedním z projevů této deprivace, nikoli jeho příčinou (Sen, 1999: 87).

Sen rozhodně nezavrhne myšlenku, že by příjem jednotlivce neukazoval nic o naplnění jeho potřeb. Je však nesmírně důležité posoudit proces, jakým je příjem převáděn na skutečné a nutné náklady na životy. Jak Sen ve své esejí *Poverty, evil and crime* (2007) uvádí, náklady na život jsou ovlivněny i fyzickými dispozicemi; člověk různého věku, zdraví a pohlaví má v určitých etapách života rozdílné potřeby.

Dalším bodem, který Sen zmiňuje, jsou sociální podmínky a osobní způsobilosti. Tyto faktory ovlivňují nároky na zdravotní péči a vzdělání, v jednotlivých kulturách se také liší např. prevence proti kriminalitě podle různého výskytu násilí ve společnosti. Poté je třeba sledovat dlouhodobé vzorce chování uvnitř společnosti, které vedou k různým nárokům na příjmy. Každá společnost má vlastní kritéria, podle kterých posuzuje ekonomický a společenský blahobyt člověka. Nelze ani zanedbávat vliv environmentálních podmínek. Faktory jako nepříznivé klima, nebo přírodní katastrofy často přesahují rámec lidských možností (Sen, 2007). Konkrétně v případě Jemenu hraje velkou roli horké, suché klima a nedostatek vodních zdrojů. Řešení tohoto problému si pochopitelně žádá ze strany vlády vysokých nákladů, nároky v tomto směru ze strany obyvatelstva jsou vyšší než v jiných zemích, stejně jako se liší potřeby jedince. Máme-li tedy shrnout nazírání na pojem chudoba podle těchto charakteristik, jedná se spíše o sledování kvality života a dosažení osobního pocitu spokojenosti (Sen, 2007).

V souvislosti s lidskými možnostmi A. Sen často používá dva důležité pojmy - svobodu a demokracii. Rozvoj je vlastně procesem rozšiřování lidských svobod. Tyto svobody představují soubor statků, jakými jsou politické svobody a práva, sociální statky a ekonomické příležitosti. Každá z těchto složek je stejně důležitá, zároveň se navzájem

utváří a ovlivňují.¹⁰ Je tedy důležité, aby jedinec disponoval subjektivní svobodou a možností vést život tak, jak si sám přeje. Nesvoboda znamená nedostatek veřejných statků a sociální péče, může se také jednat o neexistenci fungujících institucí, které by zabezpečovaly pořádek a mír. Sen kritizuje autoritativní režimy, které odpíráním politických a občanských práv zabraňují obyvatelům podílet se na sociálním, politickém a hospodářském životě komunity (Sen, 1999: 4).

Demokracie je nezbytnou podmínkou lidského rozvoje. S rozvojem je spjata proto, že výsledky rozvojového úsilí musí být podrobeny kritice. Je právě na lidech, aby sami posoudili, zda rozvojem došlo k posílení jejich svobod. Druhým důležitým důvodem je to, že dosažení rozvoje je přímo závislé na svobodném zapojení lidí. Demokracie je nezbytnou součástí rozvoje, která vede lidského jedince ke svobodě. Taková svoboda si žádá kolektivní akci; zakládáním politických stran, účastí v různých spolcích, či pouhou angažovaností např. na vesnických radách jedinec rozšiřuje své možnosti a vybírá si takový život, pro který má důvod žít (Evans, 2002: 56). Lidé trpící deprivací a útlakem musí mít možnost vyjádřit své názory. Demokracie slouží jako prostor pro veřejnou argumentaci, jedná se o vládu prostřednictvím diskuze (Sen, 2009: 348).

S demokracií a politickými právy je spojena lidská bezpečnost, jeden ze základních složek svobody. Demokracie je účinným prostředkem k poskytování lidské bezpečnosti, díky ní jsou veřejné statky distribuovány spravedlivým způsobem (Sen, 2009: 349). Tato práce se věnuje bezpečnosti regionální, která je závislá na bezpečnosti státu, v tomto případě Jemenu. Na závěr této části je vhodné zmínit, jakým způsobem pohled na lidskou bezpečnost rozšiřuje bezpečnost státní. V konceptu lidské bezpečnosti jsou zmiňovány čtyři hlavní aspekty¹¹:

¹⁰ SGI Quaterly. *Human Security Now: Interview with Amartya Sen* (<http://www.middle-east-online.com/english/?id=3755>, 12. 1. 2012).

¹¹ SGI Quaterly, *Protection and Empowerment: From the Report of the Commission on Human Security* (<http://www.sgiquarterly.org/feature2003Jly-2.html>, 8. 1. 2012).

1) lidská bezpečnost se zaměřuje na jednotlivce a komunitu spíše než na stát.

2) hrozby, které ohrožují jedince a komunitu, nemusí být takovými hrozbami, které jsou považovány za ohrožení státu.

3) aktéři lidské bezpečnosti přesahují rozměr státu

4) zajišťování lidské bezpečnosti neznamena pouze ochranu jednotlivců, jejím cílem je rovněž naučit jedince postarat se sami o sebe.

2.6 Měření chudoby podle koncepce lidských možností

V této podkapitole si představíme dva způsoby měření chudoby a ekonomického stavu. Ukážeme si rovněž, jak z těchto statistických dat vychází Jemen a jak se odlišuje od svých sousedů v Perském zálivu. Posouzení současného stavu jemenské společnosti a státnosti nám poslouží Index lidského rozvoje HDI a *Multidimensional Poverty Index* MPI.

Nejprve si pojdme porovnat situaci Jemenu v regionu pomocí stavu hrubého domácího produktu.¹² HDP Jemenu dosahuje hodnoty 2,7 USD, což je nejméně v celém regionu, dokonce i Irák, považovaný za rozpadlý stát, má hodnotu vyšší (3,8 USD). Hodnoty ostatních států jsou následující: Katar (179 USD), Spojené arabské emiráty (49,6 USD), Kuvajt (48,9 USD), Bahrajn (40,3 USD), Omán (25,6) a Saúdská Arábie (24,2 USD).¹³ Šíitský Írán je třetí nejchudší zemí v regionu, jeho HDP činí 10,6 USD. Podle dat Světové banky v roce 2005 v Jemenu žilo 17,53% obyvatel s méně než 1,25 dolarů na den.¹⁴ Opět ve srovnání s ostatními

¹² Hodnoty HDP jsou uváděny v amerických dolarech, vyjadřují paritu kupní síly na obyvatele. Jedná se o hodnoty naměřené 1. 6. 2011. Zdroj pochází z Index Mundi. *GDP - per capita (PPP) by country* (<http://www.indexmundi.com/map/?v=67>, 6. 2. 2012).

¹³ V Příloze č. 1 je zobrazena tabulka srovnávající hodnoty HDI v Jemenu a průměr hodnot arabských států v letech 1990 - 2011.

¹⁴ THE WORLD BANK. *Poverty & Equity* (<http://povertydata.worldbank.org/poverty/home/>, 6. 2. 2012).

státy se jedná o nejhorší výsledek, v jemenské populaci žije procentuálně nejvíce obyvatel, kteří žijí pod hranicí absolutní chudoby stanovené Světovou bankou.

Jak již bylo řečeno, HDP rozhodně nelze považovat za jediného ukazatele chudoby státu i jeho obyvatel. Právě Sen upozornil na nedostatečné měření chudoby na základě HDP přepočítaného na hlavu. Podobně jako koncepce lidských možností rozšiřuje vnímání chudoby na další faktory než jen na základě hodnoty hrubého domácího produktu. Na vývoji indexu HDI se Amartya Sen podílel s Mahbubem ul Haqem. Ul Haq, hlavní tvůrce indexu, si uvědomoval, že je třeba stanovit nějaká kritéria, podle kterých bude možné posuzovat úroveň rozvoje jednotlivých zemí, přestože sám uznává, že se jedná o jednoduchou metodu, na jejímž konci je jednociferné číslo (Srovátka, 2008: 11).

Index HDI zkoumá tři rozměry lidského rozvoje – zdraví, vzdělání a životní úroveň. Sám spoluautor indexu a jeho teoretického základu, A. Sen, toto jednoduché srovnávací měřítko považoval za nedostačující. Podle Sena je HDI pouhou alternativou k jiným měřícím metodám a poskytuje základní vhled do problematiky ve velmi jednoduché formě.¹⁵ Sen při měření chudoby chce vybrat klíčové hodnoty, ale odmítá, aby tyto hodnoty byly univerzální navzdory času a prostoru. Průzkumníci tak stojí před těžkým dilematem, neboť Sen neponechává žádný návod na to, jak by tyto hodnoty měly být vybrány (Alkire, 2008: 7).

Pojďme se nyní podívat, jakých hodnot indexu HDI dosahuje Jemen. Ze 187 zkoumaných států světa, Jemen dosahuje pozice 154. země s nejhorším indexem HDI. Hodnota jeho indexu lidského rozvoje je 0,462, což řadí Jemen do kategorie slabě rozvinutých států. Z hlediska nerovného postavení mezi pohlavími dosahuje 146. příčky. Ženy mají jen minimální procentuální zastoupení v politickém životě (0,7% v národním

¹⁵ Harvard Magazine. *Qualitative Measures: Who Is Poor?* (<http://harvardmagazine.com/2011/01/who-is-poor>, 6. 2. 2012).

parlamentu). U současné populace Jemenců starších 25 let dosáhlo vzdělání 2. stupně a vyššího pouze 24,4 % mužů a 7,6 % žen vzdělání.¹⁶ V Příloze č. 1 je zobrazena tabulka, která porovnává hodnotu HDI v Jemenu s průměrným HDI ostatních arabských států od roku 1990 do roku 2011. Nutno dodat, že hodnota jemenského HDI se neustále těsně pohybuje nad či pod hraniční hodnotou HDI, která je považována za nízkou.

Koncept indexu lidského rozvoje se stal základem pro další způsob měření chudoby, pro tzv. Multidimenzionální index chudoby (*Multidimensional Poverty Index, MPI*). Index sestavuje Rozvojový program OSN (UNDP) ve spolupráci s *Oxford University's Poverty and Human Development Initiative*. MPI měří chudobu na úrovni jedince a přináší obraz o jeho deprivaci, která plyne z jeho špatné životní situace. Pomocí tohoto indexu lze určit nejzranitelnější skupinu obyvatel, navíc je variabilní a měří MPI v regionech, napříč i uvnitř státu. MPI navazuje na koncept lidských možností a byl poprvé představen v roce 2010 při příležitosti 20. výročí vydávání Zprávy lidského rozvoje UNDP. Nový způsob mezinárodního měření chudoby je založen na změření procenta chudé populace a na intenzitě deprivace, které musí čelit (Alkire – Santos, 2010: 1). Na základě deseti faktorů, které spadají do kategorie vzdělání, zdraví a živobytí. Pokud jeden z těchto faktorů není naplněn správným způsobem (jejich míra plnění je hodnocena na stupnici od 1-6, v případě živobytí na stupnici 1-18), vzniká u populace deprivace. Jedná se o tyto faktory (Alkire – Santos, 2010: 1):

1. léta školní docházky: pokud žádný ze členů domácnosti nedokončí 5 let školní docházky, vzniká deprivace

2. registrace školních dětí: deprivace vzniká, pokud dítě zanedbává povinnou školní docházku

¹⁶ UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME. *Human development Report 2011:*

3. dětská úmrtnost
4. výživa: domácnost trpí deprivací, pokud je nějaký dospělý či dítě podvyživeno
5. nedostatečný přístup k elektřině
6. nedostatečný přístup domácnosti k pitné vodě
7. sanitace: deprivace vzniká, pokud domácnost nemá přístup k vlastní toaletě, či jí s někým sdílí.
8. stav podlahy: deprivace nastane, pokud má domácnost znečištěnou, zaprášenou podlahu
9. kuchyňské topivo: deprivace vzniká, pokud domácnost topí dřevěným uhlím, trusem, nebo dřevem
10. stav majetku: deprivace domácnosti, pokud nevlastní jedno z těchto vybavení – rádio, televizor, kolo (nebo motocykl), auto (nebo traktor)

Hodnota indexu MPI v roce 2011 dosahovala hodnoty 0,283. Toto číslo nám samo o sobě příliš neřekne. Podle ukazatele MPI žije 52,5% Jemenců v chudobě. 31,9% obyvatel z celkové populace ohrožuje vážnější chudoba, dalších 13% obyvatel je v bezprostředním ohrožení, že do chudoby upadne.¹⁷ V Příloze č. 2 je klasifikován přibližný procentuální počet deprivovaných obyvatel podle vyjmenovaných deseti faktorů, z nichž se index MPI skládá. Co tedy plyne z daných hodnot měření? Pro tuto práci je především důležité, že uvnitř jemenské společnosti existuje několik početně silných skupin obyvatel, kteří jsou z několika různých důvodů silně nespokojeni se svým životem a že tato deprivace omezuje

Sustainability and Equity: A Better Future for All (http://www.undp.org/bz/wp-content/uploads/2011/11/HDR_2011_EN_Compressed.pdf, 6. 2: 2012), s. 136.

¹⁷ OPHI Country Briefing 2011. *Country Briefing: Yemen: Multidimensional Poverty Index (MPI) At a Glance*. (<http://www.ophi.org.uk/wp-content/uploads/Yemen1.pdf?cda6c>, 15. 2: 2012).

jednak jejich lidské možnosti, tak je přímo ohrožuje na životě. U takové populace lze předpokládat, že bude nadále slábnout loajalita k centrální vládě, což může vést ke zvýšení negativních jevů uvnitř společnosti, např. k rostoucí kriminalitě, vlně násilí, loajalitě k nestátním aktérům.

Na závěr této podkapitoly zbývá podotknout, že hodnoty týkající se chudoby se liší na základě indexu, který použijeme. Jak měření HDP, HDI i MPI ukázalo, že Jemen dosahuje výrazně horších hodnot než jeho sousedé. *Příloha číslo 3* ukazuje, jak se liší výsledky ohledně počtu chudých obyvatel podle způsobu měření - každý index stanovuje jiné procentuální zastoupení chudé populace. Je tedy třeba brát uváděná čísla s určitou rezervou, v práci je uvádím především proto, aby čtenářům byla problematika jemenské chudoby přiblížena konkrétnějším způsobem.

2.7 Slabá státnost: stojí Jemen před rozpadem?

Několikrát se v této práci objevil ve spojení s Jemenem termín slabá státnost. Bylo by tedy vhodné upřesnit si, zda Jemen splňuje znaky slabého, rozpadajícího se, či dokonce již rozpadlého státu. V souvislosti s touto problematikou budou ukázány výsledky dvou indexů – indexu světového míru (*Global Peace Index*) a indexu rozpadu států (*Failed State Index*). Rok 2011 v Jemenu proběhl ve znamení násilných konfliktů a demonstrací, které vedly k humanitární krizi. V únoru 2012 se konaly předčasné prezidentské volby, proti kterým se silně ohrazovali militantní islamisté, hnutí rebelové a některé skupiny na jihu země, a ani se změnou prezidenta nedošlo k uspokojení jejich požadavků. Podle údajů Vysokého komisaře pro uprchlíky OSN (*UNHCR*) bylo za rok 2011 vnitřně vysídleno více jak 200 000 osob v důsledku násilných konfliktů především na severu a jihu země.¹⁸ Jak tedy klasifikovat současný stav jemenské státnosti?

¹⁸ UNHCR. Integrated Regional Information Networks (IRIN). *Yemen election overview* (<http://www.unhcr.org/refworld/docid/4f34fec02.html>, 8. 2. 2012).

Ještě před arabským jarem se o Jemenu hovořilo jako o případném rozpadlém státu. Zemi trápí mnohé problémy, které přesahují jeho hranice a na které nemá jemenská vláda přímý vliv: mezinárodní terorismus, násilný extremismus, náboženské a kmenové konflikty, separatismus, pašeráctví. K vyřešení těchto problémů chybí efektivní politické instituce, které by se podílely na budování státnosti (Boucek, Christopher In: Boucek - Ottaway; 2010: 1). Z historického hlediska Jemen postrádá tradici centrální vlády, obyvatelstvo je vysoce ozbrojeno a stát dodnes nemá plně vyměřené hranice. Severní a jižní části Jemenu se dlouhodobě vyvíjely jiným způsobem a jejich historii provází několik občanských válek. Vláda nemá kontrolu nad celým územím Jemenu a potýká se s dlouhodobými ekonomickými potížemi, což jí pochopitelně omezuje v distribuci veřejných statků svému obyvatelstvu. Christopher Boucek Jemen nazývá rozpadajícím se státem stojícím těsně před bodem zlomu, jež by zemi uvrhl do chaosu (Boucek, 2010b: 2).

Stát s více jak 40% nezaměstnaností nepochybně ve své funkci selhává, v Jemenu se nachází území, především ve venkovských oblastech, kde chybí státní služby. Jemen rovněž pravidelně čelí humanitárním krizím, bez pomoci zvenčí by nebyl schopen nakrmit vlastní obyvatelstvo. Pokud by i nadále byla oslabována moc centrální vlády, a v tomto případě velmi závisí na důsledcích parlamentních voleb v únoru 2012, mohly by v určitých oblastech vzniknout paralelní vládnoucí struktury, ovládající města i celé regiony (Boucek, 2010b: 3).

Statistiky za rok 2011 jsou ovlivněny demonstracemi proti jemenské vládě, z těchto důvodů zemi doprovázela zvýšená míra násilí. Nepokoje ovlivnily i separatistické tendence a zesílily dynamiku dlouhodobě přetrvávajících konfliktů. Podívejme se tedy nejprve na index rozpadlých států, tzv. *Failed States Index*. Podle tohoto ukazatele v roce 2011 Jemen spadá do skupiny států, u kterých nejpravděpodobněji hrozí rozpad

státnosti. Přesněji řečeno je 13. státem s nejslabší státností.¹⁹ V Příloze č. 4 je ukázána mapa společně se stupnicí míry rozpadu státu. Podle této mapy²⁰ můžeme vidět, že v regionu podobných výsledků dosahuje ještě Irák. Na stupnici sestavené autory indexu je Irák 9. státem s nejohroženější státností. Za kritickou hranicí (na mapě označené stupnicí oranžových a červených odstínů, označené slovem *Warning*) se pohybuje i Írán. Tato práce však věnuje zvýšenou pozornost především vztahům Jemenu a státům GCC, které jsou jemenskými nejbližšími sousedy a největšími donory. Pro ně Jemen představuje velmi nestabilní prvek. Z těchto států má větší problémy Saúdská Arábie. Negativních hodnot, které jsou stavebními prvky indexu, dosahuje především v oblasti dodržování lidských práv, na rozdíl od Jemenu je však progresivní v rozdělování státních služeb a má mnohem menší podíl chudého obyvatelstva.

Institute for Economics and Peace sestavuje světový index míru (*Global Peace Index*). Jeho výsledky rovněž poukazují na Jemen jako na vysoce konfliktní zemi. Rok 2011 byl pro region Blízkého východu v tomto směru nešťastný, arabské jaro zhoršilo výsledky většině arabských zemí. Jemen dosahuje 138. příčky ze 154 měřených zemí, to tedy znamená, že je 16. zemí s největší mírou vnitřního i vnějšího násilí.²¹ Irák dosahuje druhých nejhorších výsledků ze všech zemí světa, větší problémy v regionu má Írán i Saúdská Arábie. Irák s Jemenem však spadají do kategorie nejohroženějších států. V Příloze č. 4 je zobrazena mapa světa, kde jsou dle šedé stupnice zobrazeny hodnoty FSI. V Příloze č. 5 je tabulka naměřených hodnot GPI států v regionu Perského zálivu.

Pokud porovnáme vývoj Jemenu za posledních pět let, ukáže nám světový index míru, že míra násilí v zemi prudce vzrostla za poslední tři

¹⁹ The Fund for Peace. *The Failed States Index 2011 Interactive Grid* (<http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-grid2011>, 15. 2. 2012)

²⁰ Přejata z The Fund for Peace. *The Failed States Index 2011 Interactive Grid* (<http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-grid2011>, 15. 2. 2012)

roky. Pokud se podíváme na jednotlivé složky indexu, lze tento propad přičíst především zvýšené politické nestabilitě, narůstající kriminalitě a rostoucímu potenciálu k teroristickým útokům.

Na zmíněné dva indexy jsem se zaměřila proto, abych ukázala, nakolik se Jemen od svých sousedů liší. Perský záliv rozhodně není stabilním regionem, zrovna v tomto případě jsou rozdíly mezi Jemenem a jeho sousedy o něco nižší, než propastné ekonomické rozdíly. Jak si však ukážeme v následující kapitole, co se týče bezpečnosti států GCC, mnohé hrozby přichází právě z Jemenské republiky.

3 SEKURITIZACE JEMENSKÉ CHUDOBY

Tato kapitola pojednává o konkrétních hrozbách, které jsou dávány do souvislosti s jemenskou chudobou. Jedná se tedy o témata, která prošla procesem sekuritizace a na která je upřena pozornost politických představitelů i médií. Ještě než se však pustíme do komplexu vztahů souvisejících se sekuritizačními procesy, uvedeme si v podkapitole *Výzvy 21. století*, s jakým dědictvím Jemen vkročil do nového století.

V teoretické části bylo poukázáno na to, že termín chudoba definovaný podle Amartyi Sena přesahuje ekonomický rámec a obsahuje široké spektrum společensko-ekonomicko-politických problémů. Podobně je to i s chápáním bezpečnosti. Protože jsem zvolila přístup teoretiků Kodaňské školy, nahlížím na vztah Jemenu a bezpečnosti Perského zálivu jako na komplex bezpečnostních hrozeb, podle kterého lze sekuritizované hrozby zařadit do pěti bezpečnostních sektorů (vojenského, ekonomického, společenského, environmentálního a politického). Již jsem zmínila, že považuji teorii bezpečnosti Kodaňské školy s učením A. Sena za vzájemně se dobře doplňující. Na rozdělení

²¹ Vision Of Humanity, *Global Peace Index: GPI Map 2011* (<http://www.visionofhumanity.org/gpi-data/#/2011/scor/YE>, 15. 2. 2012).

jednotlivých bezpečnostních hrozeb lze dobře demonstrovat to, že stát je konglomerátem aktérů, kteří mnohdy přesahují hranice státu a že do bezpečnosti regionu může zasáhnout i deprivovaný jedinec či komunita.

Řazení hrozeb podle sektorů bezpečnosti se zdá být velmi přehledné, nicméně pro analytické účely toto škatulkování není vhodné. Hrozby v sektorech se překrývají a chceme-li ukázat celkovou komplexnost problému, je třeba zvolit jiný postup. V knize *Bezpečnost: Nový rámec pro analýzu* autoři radí, jakým způsobem sledovat dynamiku bezpečnostního tématu, aby nedošlo k rozčlenění reality a dezinterpretaci skutečných bezpečnostních vazeb (Buzan – Waeber – de Wilde, 2005: 195). Proto v této kapitole budeme postupovat způsobem, jaký doporučují autoři knihy. Nejprve se podíváme na samotný proces sekuritizace: jakým způsobem se objevuje tematika jemenské chudoby v agendě států Perského zálivu. Poté se budeme věnovat bezpečnostním jednotkám. Ve vztahu k jednotkám budeme sledovat, kteří aktéři vystupují v pozici referenčního objektu a kdo vlastně dané téma sekuritizuje, tzn. že vystupuje v pozici aktéra sekuritizace. Nakonec se podíváme na vztahy mezi těmito jednotkami, při čemž pro lepší orientaci v tématu jsme zvolila následující klíčová témata:

- 1.sekuritizaci slabé státnosti Jemenské republiky
- 2.sekuritizaci současné politické krize (2011 – 2012)
- 3.sekuritizaci terorismu na území Jemenu
- 4.sekuritizace šíitského islámu a vztah mezi pracovní migrací a demografickým vývojem uvnitř států GCC a Jemenu
- 5.problematika vodních zdrojů a potravinové bezpečnosti
- 6.sekuritizace docházejících zásob ropy.

Zbývá zmínit, s jakými analytickými rovinami je v této kapitole

operováno. Region Perského zálivu, interpretován jako mezinárodní subsystém, se skládá z jednotek, a to států Rady pro spolupráci v Zálivu a Republiky Jemenu. Podle Kodaňské školy jednotky označují „...aktéry, složené z nejrůznějších podskupin, organizací, společenství a bezpočtu jednotlivců. Tito aktéři musejí disponovat dostatečnou vnitřní jednotou a nezávislostí, aby je bylo možné odlišit od ostatních aktérů na této úrovni a zároveň aby se mohly samostatně pohybovat na úrovních vyšších (příkladem jsou státy, národy, nadnárodní firmy).“ (Buzan – Waever – de Wilde, 2005: 15) Jednotlivé jednotky můžeme dělit ještě na podjednotky, schopné samy o sobě ovlivnit mezinárodní bezpečnost. Příkladem takové podjednotky je jemenská vláda. Tímto příkladem chci upozornit na to, že slabý stát se skládá z několika podjednotek, které navzájem nemusí sdílet stejné bezpečnostní zájmy. To, co jemenská vláda vnímá jako ohrožení své existence, může být separatistickými hnutími a nestátními aktéry vnímáno naopak. A v neposlední řadě, v určitých případech se do sekuritizačního procesu zapojí i vnější aktér, který se z nějakého důvodu o bezpečnost regionu Perského zálivu zajímá a snaží se zájem o dané téma probudit v regionálních aktérech.

3.1 Výzvy 21. století

Na Konferenci OSN o nejméně rozvinutých zemích světa v roce 2001 byly zmíněny hlavní výzvy, které má Republika Jemenu před sebou. Jedná se o výčet problémů, podle kterých jsou strukturovány rozvojové programy ze strany nevládních organizací i sousedních států Jemenu.

V roce 1991, během První války v Zálivu, se ukázalo, jak je jemenská ekonomika křehká. Protože Jemen podpořil režim Saddáma Husajna, byl z okolních států Perského zálivu vyhoštěn přes milion jemenských pracovníků, stát tak přišel o remittance, které tvořily podstatnou část jeho příjmu. Rovněž byla přerušena pomoc zahraničních donorů, a to nejen ze států GCC. Prudké ochlazení vztahů se sousedy

narušilo regionální obchodní vazby.²² Není tedy překvapivé, že v průběhu devadesátých let došlo k celkovému zhoršení společensko-ekonomické situace. Během let 1992 až 1998 se zdvojnásobil počet chudých obyvatel a 17 % domácností trpělo kritickým nedostatkem jídla. Roční přírůstek populace je 3,5 %, takový nárůst vyvolává tlak na čerpání přírodních zdrojů a přispívá k zhoršení environmentálních problémů. Pozastavení mezinárodní pomoci, příchod uprchlíků a návrat vyhoštěných Jemenců ze zahraničí, regionální konflikty – to vše přispělo ke znehodnocení měny. Posuzujeme-li chudobu na základě dostatku jídla, oblečení, vzdělání, zdravotní péče, infrastruktury a úrovně bydlení, vzrostl počet chudých obyvatel z 19 % na 33 %. Jemen trápí obrovské rozdíly mezi venkovem a městem, což je viditelné např. srovnáme-li úroveň gramotnosti obyvatelstva. Počet negramotných na venkově je přibližně 64 %, ve městě 34 %. Zdravotnictví udělalo v devadesátých letech velké pokroky, přesto ve vzdálených a odlehlých oblastech až 77 % obyvatelstva nemá přístup ke zdravotní péči a země se potýká s vysokou úmrtností kojenců. Obavy vzbuzuje i jednostranné zaměření jemenského hospodářství na těžbu ropy. Vedle oficiálního hospodářství vzkvétá šedá ekonomika, jež své příjmy získává z pašování zboží, zbraní i drog, obchodu s lidmi a z pirátství.²³

3.2 Proces sekuritizace

V tomto oddíle si podrobněji vysvětlíme, jak se téma jemenské chudoby a slabé státnosti dostalo do bezpečnostní agendy států Perského zálivu. V souladu s tématem diplomové práce se zaměřuji především na to, jak se dané hrozby projevují na regionální úrovni. Je třeba mít stále na paměti, že proces sekuritizace je především řečovým

²² The National Preparatory Committee. Action programme for the development of the Republic of Yemen 2001-2010: Third United Nations Conf/Developed Countries Least erence on th. Sana'a, 2000, s. 4.

²³ The National Preparatory Committee. Action programme for the development of the Republic of Yemen 2001-2010: Third United Nations Conf/Developed Countries Least erence on th. Sana'a, 2000, s. 6

aktem. Důležité tedy je, jak hrozby vnímají aktéři sekuritizace, protože právě oni téma zanáší do své bezpečnostní agendy.

Vzhledem k tomu, že případný rozpad jemenského států vnímají arabské státy Perského zálivu jako ohrožení své vlastní bezpečnosti, dochází k tomu, že se lokální téma stává záležitostí celého regionu. Proto se GCC sama pasuje do role ústředního donora jemenského rozvoje a její členové jsou ústředním aktérem v procesu sekuritizace jemenské chudoby a slabé státnosti. V případě zhroucení Republiky Jemenu to budou především ostatní státy Zálivu, kdo ponese bezprostřední následky rozsáhlé humanitární krize a nestability v regionu. Obavy ze vzniku dalšího rozpadlého státu panují v Evropě i ve Spojených státech, stabilita Jemenu se dostala tedy i do agendy ostatních zemí. Na tom, že Jemen má být v zájmu regionální i globální bezpečnosti stabilizován, se státy Zálivu, USA i země Evropské unie shodují. Vzhledem k tomu, že Blízký východ je nesmírně citlivou oblastí, obávají se západní státy zasáhnout prostřednictvím vnější intervence. Země GCC se tak stávají důležitým prostředníkem a hlavním nástrojem stabilizace Jemenu (Ottaway - Boucek, 2010: 92).

Sekuritizuje se především na mezinárodních konferencích a neformálních setkání a zprávy z těchto jednání pochopitelně pronikají do světových médií. Západní státy samy často upozorňují na některý projev jemenské chudoby a vyvíjí nátlak na státy Zálivu, aby jej pomohly řešit. Jemen se ocitá i v agendě mezinárodních organizací. OSN a jeho agentury, OECD či Světová banka vnímají problematiku rozpadajícího se státu citlivým způsobem a rovněž se zapojují do rozvojových plánů. Programy sestavované mezinárodními organizacemi jsou ale zaměřené na potírání základních rozvojových problémů a chybí jim dostatečná propojenost s politickými tématy (Ottaway - Boucek, 2010: 93).

Významnou úlohu sehrávají v procesu sekuritizace média, která přispívají ke zviditelnění problematiky, a zprostředkovávají ji veřejnému

mínění. Rozvoj komunikačních technologií dal vzniknout několika vlivným arabským médiím. Sociální média, satelitní kanály a internet vytváří transnacionální prostor, informační toky se tak dostávají mimo kontrolu vládních režimů. Obyvatelé Perského zálivu získávají lepší podvědomí o vnějších hrozbách než kdy dřív. Na druhou stranu kybernetický prostor usnadňuje šíření některých hrozeb, obzvláště spojených s činností protivládních aktérů, např. islámské fundamentalistické propagandy (Ulrichsen, 2009).

Hlavní momenty procesu sekuritizace jemenské chudoby se odehrály počátkem třetího tisíciletí, impulsem byla a je snaha o potírání hrozeb globálního terorismu. V roce 2002 si státy GCC musely přiznat, že se jim nepodařilo zabránit růstu Al-Káidy na Arabském poloostrově. Zároveň si však uvědomily, že případná iniciativa západních mocností v otázce terorismu v Zálivu podlamuje autoritu arabských vlád (Ulrichsen, 2009). Téma terorismu a Al-Káidy začalo být stále častěji dáváno do souvislosti s Jemenem. Mezinárodní společenství pochopilo, jaké možnosti má transnacionální aktér uvnitř státu, který nemá plnou kontrolu nad vlastním územím (Ulrichsen, 2011: 58).

3.3 Referenční objekt a funkcionální aktéři

Jak napovídá samotný titul práce, při sekuritizaci jemenské chudoby je referenčním objektem bezpečnost a stabilita regionu. Stabilita regionu je ohrožena, pokud důsledky oné chudoby ohrožují jemenskou státnost, nebo se projevují přímo na území ostatních států regionu. U každého sekuritizovaného tématu je tedy nutné se ptát, kdo a jakým způsobem je vlastně ohrožen.

V případě států GCC je na ohrožení bezpečnosti v mnoha směrech nahlíženo spíše jako na ohrožení vládnoucích režimů a dynastických rodů. Přeneseně tedy, i když sekuritizované téma ohrožuje vládu, nebo jemenskou státnost, ukážeme si, jak by rozpad Jemenu ovlivnil ostatní

státy Perského zálivu. Jednotlivá bezpečnostní témata se překrývají, je těžké určit, do kterého sektoru konkrétní hrozba spadá.

Funkcionální aktér zodpovídá za dynamiku bezpečnostních vztahů v sektoru, jinými slovy je právě on označen jako viník bezpečnostní hrozby. Hrozby vzniklé na území jemenského státu jsou v teorii regionální bezpečnosti specifické tím, že Jemen představuje slabý stát. Funkcionálním aktérem tedy nemusí být vždy jemenská vláda, ale nevládní aktéři, kteří narušují státnost Jemenu a tím i stabilitu regionu. Právě interní hrozby jsou pro slabé státy typické (Buzan – Waever – de Wilde, 2005: 171). Musíme mít na paměti, že v případě rozpadu Jemenu by oblast Afrického rohu a Jemenu tvořil pás rozpadlých států. Z toho pramení obavy okolních států i mezinárodního společenství, aby v oblasti důležité pro přepravu ropy, nenastalo bezvládí. Navíc, Jemen se stal branou uprchlíků z Afriky, především ze Somálka, Eritreji a Džibutska. Afričané využívají Jemen jako přestupnou stanici, ze které mohou putovat do ostatních států. Nedostatečná kontrola jemenské vlády nad územím státu jim pochopitelně usnadňuje pohyb v regionu. Vzhledem k tomu, že ani obyvatelstvo Jemenu nemá dostatek vody, potravin a služeb, nedisponuje země dostatečnou kapacitou tyto uprchlíky přijímat. Jemenská chudoba se tak opět stává důležitým funkcionálním aktérem regionální bezpečnosti.

3.4 Aktéři sekuritizace

Státy Rady pro spolupráci v Zálivu v určitých aspektech sdílí společnou identitu. Jedná se o státy s většinou arabské sunnitské populace, které se obávají vlivu šíitského Íránu. Vesměs jde o konzervativní režimy, jimž dlouhodobě vládnou dynastické rody. Spojují je stejná bezpečnostní témata, orientují se na stejné partnery, převážně na státy západní polokoule. Jejich hospodářství z velké části závisí na exportu ropy. Tím, že považují jemenskou chudobu a slabou státnost jako

ohrožení bezpečnosti regionu, se ocitají v pozici jak aktéra sekuritizace, tak v pozici referenčního objektu.

Aktérem sekuritizace je ten, kdo označí referenční objekt jako existenčně ohrožený nějakou hrozbou. Jedná se o hlavní hybatele sekuritizace (Buzan – Waeaver – de Wilde, 2005: 48). Zde je však nutné upřesnit pojmy. Sekuritizace je řečovým aktem: dostatečné kapacity k jejímu úspěšnému provedení mají vládní režimy, politické osobnosti, atd. Jako referenční objekt však označují buď regionální bezpečnost, nebo bezpečnost vlastního státu. Např. si v jedné z podkapitol ukážeme, jakým způsobem chudoba v Jemenu ohrožuje pracovní trh v Saúdské Arábii.

Nejvýraznějším aktérem jemenské sekuritizace uvnitř GCC je Saúdská Arábie, která usiluje o zanesení tématu na regionální i globální úroveň. Tradiční vazby se Spojenými státy posouvají téma Jemenu na globální úroveň, neboť z hlediska diverzifikace ropných zdrojů a boji s globálním terorismem, považují Spojené státy ohrožení jemenské státnosti za problém celého světa.²⁴ Ostatní státy Rady pro spolupráci v Perském zálivu mají pochopitelně také své slovo, společně jsou dlouhodobě největšími donory rozvojové pomoci. Obecně se však dá říci, že přestože hrozbu považují společně za stejně závažnou, dodnes mezi členskými státy nepanuje shoda, jak v otázce stabilizace Jemenu postupovat. Na sekuritizaci se podílí i sama jemenská vláda a její jednotlivá ministerstva. Už jen to, že spolupracuje se svými sousedy a sdružením *Friends of Yemen* na rozvojových projektech svědčí o jejím zájmu ukotvit téma vlastní chudoby a bezpečnosti v agendách regionálních, či dokonce mezinárodních aktérů. Ale je třeba zdůraznit, že jemenští představitelé zmiňují jako největší ohrožení své státnosti problém terorismu. A na téma terorismu se snaží upozornit mezinárodní

²⁴ Al Arabiya News. *Saudi-Yemeni talks in Riyadh ahead of aid meet.* (<http://www.alarabiya.net/articles/2010/02/23/101236.html>, 6. 2. 2012).

komunitu ve snaze získat rozvojové prostředky pro svůj stát.²⁵

Aktéry sekuritizace jemenské chudoby najdeme i mimo region Perského zálivu. Stále častěji na téma upozorňují země západní hemisféry, Světová banka či OSN. Tito aktéři naléhají na státy GCC, aby se na stabilizaci Jemenské republiky podílely ještě aktivněji. Jejich vzájemná úsilí vedla k uspořádání Londýnské konference v roce 2006. Tu pořádala Velká Británie, sponzorována však byla státy GCC. Konferenci předsedala jemenská vláda společně se zástupcem Světové banky. Diskutovalo se především o rizicích chudoby v zemi a možnostech, jak těmto problémům čelit. Rozvojoví partneři Jemenu zdůraznili nutnost v zemi provést strukturální reformy a zajistit makroekonomickou stabilitu. Jejich důrazné naléhání je umocněno velkými obavami z docházejících ropných zásob země.²⁶ Na Konferenci v Londýně byly položeny základy spolupráce mezi třemi hlavními aktéry sekuritizace jemenské chudoby - mezi státy Rady pro spolupráci v Zálivu, politickou elitou Jemenu, mezinárodními nevládními organizacemi a společenstvím států západní hemisféry.

3.5 Sekuritizace aspektů jemenské chudoby

Kodaňská škola vydělila pět sektorů bezpečnosti, do kterých lze klasifikovat obvyklé bezpečnostní hrozby. Vojenský sektor zahrnuje útočné a obranné kapacity státu a vnímání úmyslů ostatních států. Sektor politické bezpečnosti se zabývá organizační stabilitou států, systémů vládnutí a ideologií sloužících jako nástroji k legitimizaci politického uspořádání. Ekonomická bezpečnost obsahuje přístup ke zdrojům, finančním prostředkům a trhům, s nimiž obyvatelstvo dosahuje určité

²⁵ Př. Sekuritizace terorismu viz Aol News. London to Get Limited Attention At London Conference (<http://www.aolnews.com/2010/01/26/yemen-to-get-limited-attention-at-london-conference/>, 6. 2. 2012).

²⁶The World Bank. *Donors Pledge Commitment to Yemen's Development* (<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/MENAEXT/0,,contentMDK:21131308~menuPK:247611~pagePK:2865106~piPK:2865128~theSitePK:256299,00.html>, 3. 3. 2012).

životní úrovni a stát tak udržuje svoji moc. Tradiční formy jazyka, kultury, náboženství; pojmy jako identita a zvyky spadají do sektoru společenské bezpečnosti. Pátý sektor, environmentální, se zabývá lokálními i globálními tématy týkajícími se životního prostředí, které tvoří podpůrný systém všech forem lidské činnosti (Buzan – Waever – de Wilde, 2005: 17). Přestože by se mohlo zdát, že na základě této definice Kodaňská škola soustřeďuje sektory bezpečnosti okolo státu, není tomu tak. Akteři se v jednotlivých sektorech bezpečnosti pohybují uvnitř i mimo státní struktury, mohou mít povahu mezinárodních, státních, soukromých, organizovaných i neorganizovaných aktérů. V rámci těchto sektorů se pohybují i sekuritizované problémy, které budou v této kapitole představeny.

Hlavní pozornost mezinárodního společenství je upřena na sekuritizované téma mezinárodního terorismu. Západní státy jemenský terorismus vnímají jako ohrožení mezinárodní bezpečnosti. Státy GCC zase jako ohrožení vlastních vládních režimů a státních ekonomik. Důležité však je, že v rámci rozvojové spolupráce země GCC i ostatní rozvojové partneři Jemenu přiznávají, že působení Al-Káidy v Jemenu je důsledkem celkové špatné ekonomicko-společenské situace v zemi. V souvislosti s tímto poznáním je spuštěn řetězec asociací a sekuritizovaných témat je náhle více. V rámci skupiny *Friends of Yemen* vznikají dvě větve, které se soustřeďují na potírání hrozeb uvnitř jemenské společnosti. Směr vedený Německem a Spojenými arabskými emiráty požaduje, aby se *Friends of Yemen* zaměřily na problematiku ekonomiky a vládních problémů. Nizozemí a Jordánsko zase požadují nápravu justice a zaměření se na zákonodárství (Ottaway – Boucek, 2010: 97).

3.5.1 Vznik Jemenské republiky: kořeny hrozby

Jemenská republika vznikla v roce 1990 spojením Jemenské arabské republiky nacházející se na severu země a jižní Lidové demokratické republiky Jemen. Sjednocení dvou státních útvarů podporoval Irák, z toho pramenila pozdější jemenská lojalita diktátorovi Saddámu Husajnovi. Proti jednotnému Jemenu byla naopak Saúdská Arábie (Gombár, 2004: 114). První čtyři roky života nového státu byly ve znamení demokratizace. Během tohoto období vznikaly politické strany, které lze rozdělit do třech skupin: islamisté a konzervativci, socialisticky orientované strany a antimarxističtí nacionalisté.²⁷ Každá z těchto politických skupin má svoji ideologii a vzhledem k tomu, že jsou velmi protichůdné, těžko mezi sebou mohou docílit nějakého konsenzu.

V roce 1993 Jemen přijal demokratický volební systém, ve kterém hlasovací právo obdržely i ženy. Nicméně volební systém nevyovídá nic o politické kultuře země. Mnohem většími autoritami než politické elity jsou lokální kmenoví a klanoví vůdci. Mezi společenskou elitu, která spoluvytvářela vládnoucí vrstvu před sjednocením Jemenu, patřili náčelníci kmenových svazů a kmenů, pozemkoví vlastníci, náčelníci oblastí, dále sultáni, šejchové, emírové a obchodníci (Gombár, 2004: 99). Tyto vrstvy obyvatel představují tradiční autority namísto současných politických elit. Navíc druhá polovina 20. století byla ve znamení soupeření severního a jižního Jemenu. Ve sporu se odrážely protichůdné ambice ostatních států arabského světa, proto se sporu také přezdívá arabská studená válka. Republika Jemenu je sice nyní formálně jednotná, přesto v ní přežívají pozůstatky dlouhodobého konfliktu a z toho pramení i kořeny slabosti státu. V předchozí kapitole bylo vysvětleno, proč Jemen lze považovat za rozpadlý stát, nyní se podíváme na to, jak konkrétně slabý stát rozkládá bezpečnost regionu.

²⁷ viz k politickým stranám v porevolučním Jemenu (Gombár, 2004: 115-117)

3.5.2 Sekuritizace slabé státnosti

V případě Jemenské republiky ohrožením státnosti nejsou hrozby zvenčí, ale zevnitř. Regionální bezpečnost Perského zálivu by utržila značné trhliny, kdyby se jemenský stát rozpadl a hranice se staly ještě více nestabilními. Proto státy GCC trvale upozorňují na neschopnost Jemenu bránit vlastní hranice a ovládat své území. Problém, který je v podstatě záležitostí státu, se najednou stává existenční hrozbou regionální bezpečnosti. V souvislosti s tématem práce jsou v tomto případě hlavními funkčními aktéry teroristické a povstalecké skupiny. V sázce je vnitřní legitimita státu, ideje a témata sloužící k definici státnosti (Buzan –Waever – de Wilde, 2005: 169).

Jak Kodaňská škola upozorňuje (Buzan – Waever – de Wilde, 2005: 83), v oblastech, kde je státnost slabá, dochází k tomu, že se vojenský sektor rozptyluje, a vojenská bezpečnost se projeví na nejnižší lokální úrovni. V podstatě to znamená, že slabý státní aparát umožní rozvoj činnosti zločineckých gangů, ozbrojených skupin, soukromých armád, klanových struktur atd. Obyvatelé státu se ocitají ve stavu ohrožení. Pokud stát není schopen naplnit jednu ze svých základních funkcí, zajišťování bezpečnosti, ztrácí tím přízeň svých občanů. Ony ozbrojené skupiny pak mohou volně působit na území státu a pohybovat se skrze nechráněné hranice.

Hovoříme-li o případě slabé státnosti Jemenu, sekuritizují státy GCC tři hlavní hrozby: povstalecké hnutí Al Hútí na severu země, separatisty na jihu a terorismus (o tom více v kapitole *Sekuritizace terorismu ve slabém státě*). V *Příloze č. 6* je zobrazena mapa, která ukazuje provincie, jež požadují vlastní nezávislost, území, kde Al Ká-ida dosahuje největšího vlivu a provincie, v nichž zuří dlouholetý konflikt mezi vládou a Al Hútí.

Jemen je tradičně tribalistická společnost. Kmenoví vůdci jsou vůči

svému lidu zodpovědní, měli by být schopni plnit své závazky. Takové uspořádání společnosti vede k silné decentralizaci, historická úloha kmenů se ale změnila. Přestalo se jednat pouze o kulturně-společenské jednotky a postupně se kmeny více zapojovaly do politického života státu. To napomohlo ke vzniku silně elitářského systému. Mezi jemenskými kmeny panují velké ekonomické rozdíly a státní instituce s jednotlivými kmeny nezachází stejně. Tento problém se pak projevuje nerovnoměrným rozdělováním zdrojů. Některé kmeny, které nejsou tak zadobře s režimem, dostávají od státu výrazně méně prostředků a služeb. To se týká především jižních separatistů a Hútíjů (Philips, 2008: 90).

Vzhledem k tomu, že kmeny řeší svoji nepříznivou situaci napadáním legitimacy státu a ilegální činností, dostává se problém do bezpečnostní agendy okolních států. Al Hútíové své aktivity ospravedlňují tím, že bojují proti agresí jemenské vlády a snaží se bránit svoji komunitu vůči její marginalizaci v jemenské společnosti. Oproti tomu jemenská vláda Hútíje obviňuje z pokusů o nastolení imámátu, který byl zrušen v roce 1962, a z napadání státní autority. Do tohoto v podstatě státního konfliktu vstoupily i státy GCC, které často vystupují v pozici mediátora. Například Katar jako mediátor působil od února do června 2004 i v průběhu roku 2007. Jako jiná jednání, ani tato nezaznamenala úspěch a konflikt se vždy po menších přestávkách rozhoří znovu (Hill –Nonneman, 2011: 18).

I v tomto případě státy Rady pro spolupráci v Zálivu vystupují jako aktéři sekuritizace. Saúdská Arábie několikrát proti povstalcům ozbrojeně zasahovala.²⁸ Nyní se dostáváme k tomu, co je pro proces sekuritizace charakteristické – jak již bylo několikrát zdůrazněno, jedná se o řečový akt. Téma Hútíů je skutečně velkým tématem pro bezpečnostní politiky států GCC a v médiích je mu věnováno mnoho prostoru. Mezi hútíjskými

²⁸ Al Jazeera. *Saudi jets bomb Yemeni Houthis: Air attack follows killing of Saudi border guard by Houthis rebels.* ([://www.aljazeera.com/news/middleeast/2009/11/20091151323886933.html](http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2009/11/20091151323886933.html), 21. 3. 2012)

rebeli, státy GCC (především Saúdskou Arábií) a jemenskou vládou probíhá něco, co by se dalo označit jako mediální diskuze. Problém, který se v podstatě týká vnitřních záležitostí jemenské vlády, je sekuritizován z několika důvodů. Kmen Hútí vyznává šíitskou odnož islámu, podobně jako Írán. Situaci zhoršuje stav na saúdsko-jemenských hranicích, které doposud nejsou přesně vymezeny. V případě, že Saúdská Arábie provede proti Hútíům ozbrojený zásah, často v médiích probíhá diskuze, zda onen zásah proběhl na saúdkém či jemenském území.²⁹ Saúdská Arábie upozorňuje, že povstalci jsou sponzorováni Íránem. Nicméně, dosud nebylo nijak prokázáno, že by íránská vláda skutečně hútíjské povstalce podporovala, nebo že by provincie Sá'da byla Teheránu loajální. Boje s hútíjskými rebely tak hrají roli jakéhosi zástupného konfliktu rivality mezi Saúdskou Arábií a Íránem. Přesto Saúdská Arábie tento konflikt označuje za projev íránské agrese, a pokud Hútíové obsadí nějakou část saúdkého území, vnímá to Rijád jako důkaz íránské rozpínivosti (Boucek, 2010: 56).

Velké potíže má jemenská vláda také s hnutím na jihu země, především v oblasti provincie Hadramawt. V jižních oblastech, kde se dříve nacházela Jemenská lidově demokratická republika, se nachází 80 % jemenského ropného průmyslu. Obyvatelé jihovýchodní provincie Hadramawt mají svébytnou identitu. Historické vazby zemi přiklání k Indii a jihovýchodní Asii. Vzhledem k nerostnému bohatství je velká část obyvatelstva jižních provincií přesvědčena, že mohou fungovat jako samostatný stát, ba dokonce, že jejich hospodářství doplácí na chudší sever. Po občanské válce v roce 1994 se jemenská vláda trvale obává, že se jih země pokusí odtrhnout (Philips, 2008: 43). V roce 2007 se na jihu země rozhořely protivládní protesty, které se přelévaly do ostatních částí země. Jižní provincie protestovaly proti korupci v centrální vládě a dle nich nelegálních konfiskací půdy na jihu země. Mnozí jižní Jemenci odmítají

²⁹ BBC News. *Saudi troops retake village from Yemen Houthi rebels.* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8454746.stm>, 21. 3. 2012)

jemenskou národní identitu a nazývají se jako Hadramiové (Philips, 2008: 121).

V roce 2009 čelní představitel jemenské Al-Káidy Násir al-Wuhajší vyjádřil Jižnímu hnutí podporu (Day, 2010: 69). V tomto okamžiku problém na jihu země dostává nové rozměry, protože je politicky spojen s Al-Káidou. Nepokoje na jihu země ohrožují strategické cesty kolem oblasti Adenu, na kterém je závislá přeprava ropy i z ostatních arabských států. A pravdou je, že se ropný průmysl často stává terčem teroristických útoků.

Mezi vztahem států Perského zálivu k Jižnímu hnutí a vztahem k hnutíjským povstalcům existuje několik rozdílů. Především, hnutíjské jsou šíité a těch se vlády arabských států Zálivu dlouhodobě obávají. K sekuritizaci Jižního hnutí na regionální úrovni však nedochází. Přestože separatisté ohrožují centrální vládu, snaží se státy GCC mezi centrální vládou a jihem nastolit příměří. V tom je podporují i země západní hemisféry, neboť ozbrojené zásahy na jihu země a necitlivý přístup v této záležitosti by automaticky mohl posílit zároveň pozici Al-Káidy. Společně s Egyptem a Spojenými státy GCC finančně i politicky podporuje to, co bývá nazýváno jako proces národního usmíření.³⁰ Naopak, na spojitost mezi jižními separatisty a Al-Káidou upozorňoval prezident Sálíh (Day, Boucek – Ottaway, 2010: 68) a ozbrojených zásahů na jihu se spolu s ní účastnily Spojené státy – v rámci zásahu proti mezinárodním teroristům (Day, 2010: 72).

V souvislosti se slabou státností a neschopností ovládat hranice je nutné zmínit problém pašování zbraní, drog a dalšího zboží z východní Afriky. Jedná se o další sekuritizované téma. Aktéři sekuritizace vytrvale upozorňují na to, že pokud by se jemenský stát rozpadl, vznikla by mezi Arabským poloostrovem a Africkým rohem pás rozpadlých států. Pašeráci zbraní a drog se snadno dostávají přes jemenské hranice do Saúdské

³⁰ Např. Yemen Post.. *US Backed-Arab Effort Underway for Yemen Reconciliation* (<http://www.yemenpost.net/Detail123456789.aspx?ID=3&SubID=705>, 8. 4. 2012).

Arábie, odkud své zboží rozšiřují dále do dalších zemí Perského zálivu. Důkazem vážnosti tématu je fakt, že zbraně z Jemenu a Afriky vystupovaly v několika vnitrostátních konfliktech v Saúdské Arábii. Nedostatečně střežené pobřeží se také stává rájem somálských pirátů, kteří ohrožují bezpečnost přepravy ropy (Boucek, 2010: 12).

Adenský záliv se také stává útočištěm pašeráků lidí, kteří převáží do Jemenu obyvatelé z Afrického rohu, především ze Somálska a Etiopie. Jemen slouží jako přestupní stanice, většina Afričanů míří do bohatých zemí Perského zálivu, kde hledají výdělek. Podle odhadů Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky z roku 2008 jich během jednoho měsíce připluje až 4 000. Ne všichni však mají takové štěstí, část Afričanů během plavby zemře, nebo se stane obětí brutálního zacházení obchodníků s lidmi.³¹ Po příchodu do Jemenu se uprchlíci potýkají s mnoha problémy. Přestože OSN zřídila v zemi uprchlické tábory, nestačí pojmát všechny uprchlíky, a imigranti představují další frustrovanou skupinu obyvatel v ekonomicky slabém státě. Tito uprchlíci do Jemenu přichází podvyživeni a dehydrováni, ale ani v Jemenu se jim však potravy a vody nedostane v patřičném množství. Uprchlíci z Etiopie a Somálska si mnohdy nejsou vědomi bezpečnostní situace v Jemenu. Neustálé boje převážně na jihu a severu země znemožňují africkým uprchlíkům další pohyb v zemi. Tito uprchlíci se pak stávají častým terčem násilí. V Jemenu se v současnosti nachází 200 000 somálských uprchlíků, kteří obvykle mají nárok na mezinárodní statut uprchlíka. Etiopané však ne a stávají se častým terčem pašeráků a obchodníků s lidmi, kteří je za úplatu převáží do států Rady Perského zálivu. Ročně do Jemenu přijde okolo 80 000 afrických utečenců. Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky spolupracuje s GCC i s ostatními arabskými organizacemi, jako je Organizace islámské konference, nebo Liga arabských států. Součástí jejich spolupráce jsou kampaně upozorňující na skutečné poměry v Jemenu a především na to,

³¹ BBC News. *Rise in people smuggled to Yemen*
(<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7278343.stm>, 17. 3. 2012).

že centrální vláda není schopna africké uprchlíky chránit v oblastech, kam její moc nesahá.³²

3.5.3 Sekuritizace vnitřních nepokojů v době politické krize 2011-2012

Během politické krize, která se táhla od jara 2011 do konce roku, a vlastně stále ještě není úplně ukončena, došlo k zesílení veškerých odstředivých tendencí uvnitř jemenské společnosti a také ke zhoršení sociálně-hospodářských poměrů. O Jemenu se stále častěji v médiích hovořilo jako o budoucím rozpadlém státu. Situace se odrazila i ve vztazích s okolními státy. Saúdská Arábie zaznamenala oproti předchozímu roku nárůst ilegálních imigrantů o 37 %. Přirozenou reakcí byla navýšení bezpečnostní opatření na saúdsko-jemenských hranicích. V době nepokojů a protirežimních demonstrací utrpěla jemenská ekonomika, a není tedy divu, že mnoho Jemenců odešlo ze země do Saúdské Arábie hledat práci. Problematice jemenských imigrantů v Saúdské Arábii je věnována značná pozornost a odborníci upozorňují na neudržitelný stav současné situace. Téma ilegální pracovní migrace je přímo dáváno do souvislosti s politickými nepokoji.³³ Celý proces sekuritizace politické krize v roce 2011 tak opět končí u toho, co je považováno za jádro problému – chudoba jemenské společnosti a neschopnost vlády zajišťovat svým občanům statky.

Pro tuto práci není důležité zmiňovat podrobnosti ohledně Arabského jara v Jemenu. Podstatné je, že se státy GCC maximálně angažovaly v mírových vyjednáváních a vyvíjely intenzivní úsilí, aby nedošlo k rozpadu státu. Nakonec dosáhly svého cíle, když prezident Sálíh souhlasil se svojí rezignací. Volby v únoru 2012 byly ekonomicky i

³² UNHCR. *Saudi Arabia: 2012 Regional Operations Profile - Middle East.* (<http://www.unhcr.org/pages/49e486976.html>, 21. 3. 2012).

³³ Bloomberg. *Saudi chase khat runners on Yemen's border as unrest migrant.* (<http://www.bloomberg.com/news/2011-12-19/saudis-chase-khat-runners-on-yemen-s-border-as-unrest-drives-migrant-wave.htm>, 15. 2. 2012).

politicky podporovány státy GCC. Jemenský premiér Hádí vstupoval do voleb jako jediný kandidát, a ke spokojenosti státy GCC se stal novým jemenským prezidentem. Úloze států GCC byla v médiích věnována skutečně velká pozornost a GCC se stala symbolem uklidnění politické situace v zemi. S její činností jsou spojována čtyři klíčová slova - mír, prosperita, spravedlnost a pokrok.³⁴

Nicméně ani po volbách není problém vyřešen. Politické násilí a nespokojenost obyvatel s vývojem země nadále pokračují, nejen odpůrci jemenského režimu nejsou spokojeni s průběhem voleb. Země Zálivu a arabská média upozorňují ale na jiný problém: po bouřlivém roce Jemen potřebuje peníze na obnovu svého hospodářství, ty mu však chybí. Téma Jemenu je stále udržováno a uchováno v podvědomí arabského obyvatelstva i politické scény. Větší pozornost se věnuje úloze Rady Perského zálivu na procesu transformace než kořenům občanských nepokojů. V lednu 2012 jemenský premiér Abdú Rabú Mansúr Hádí (v současnosti prezident) a ministr zahraničí podnikli cestu do sousedních států. Výsledkem těchto setkání byly přísliby států GCC, že se nadále budou podílet na rozvoji státu a napomohou zemi ke stabilizaci. Jedním z konkrétních výsledků jednání je to, že Saúdská Arábie Jemenu dotuje ceny pohonných hmot.³⁵

Na příkladu jemenských prezidentských voleb a odstoupení bývalého prezidenta Sáliha je znát proměnlivost politických zájmů a změna sekuritizovaného tématu. Státy GCC dříve prezidenta Sáliha podporovaly, aby udržely zemi stabilní; nyní naopak požadovaly jeho odstoupení, aby se bezpečnostní situace uklidnila. Na jaře v roce 2011 za příčinu nepokojů byly označeny špatné politické poměry a nyní, přestože se na podstatě jemenského politického režimu nic nezměnilo, se GCC snaží přenést pozornost spíše na ekonomický stav země a na rychlou

³⁴ Yemen Post. *GCC promises to support Yemen economically* (<http://yemenpost.net/Detail123456789.aspx?ID=3&SubID=4718&MainCat=7>, 15. 2. 2012).

³⁵ UK News. *Yemen prime minister seeks Gulf aid. UK* (<http://www.newsrt.co.uk/news/yemen-prime-minister-seeks-gulf-aid-133426.html>, 15. 2. 2012).

potřebu stabilizace jemenského hospodářství.

3.5.4 Sekuritizace terorismu.

Blíže se tématu terorismu budeme věnovat v kapitole *Sekuritizace terorismu ve slabém státě*, přesto bych v rámci této kapitoly představila úvod do problematiky sekuritizace terorismu.

Státu sjednocenému po občanské válce hrozí rozpad, nová realita mezinárodních vztahů umožňuje větší angažovanost nestátních aktérů. Jejich chování státy považují za nebezpečné, protože tito aktéři nejednají na základě norem a pravidel. Stát čelí problému, jak s takovým aktérem naložit, neboť se k němu nelze chovat jako k jinému státu. Často zmiňovaná Al-Káida využívá ideologii, má v povaze jednat velmi nevyzpytatelné, což z ní nedělá racionálního hráče (Hunter, 2010: 10). Podle autora knihy *Building Security in Persian Gulf* Roberta Huntera (2010: 55) Jemen patří ke státům, které terorismus tolerují. Ona tolerance však pramení z faktu, že stát není schopný ovládat své území. Kromě toho, že teroristé ohrožují autoritu jemenského státu, oslabuje jejich činnost jemenskou ekonomiku, útočí na ropné cíle, únosy turistů pak znemožňují rozvoj turistického ruchu.

Terorismus na území Arabského poloostrova je sekuritizován jak jemenskou vládou, státy Rady Zálivu tak mezinárodním společenstvím. Podle předpokladů pochází 56 % členů Al-Káidy na Arabském poloostrově z Jemenu, 37 % ze Saúdské Arábie a 7 % z ostatních zemí. Předpokládá se, že mezi jemenskými členy Al-Káidy jsou přibližně stejně zastoupeni členové jižních i severních kmenů. Jak bezpečnostní analytik Gregory Johnsen poznamenal, Al-Káida je organizací, která reprezentuje názory napříč jemenskou společností – oslovuje různé společenské třídy, kmeny i regionální identity (Harris, 2010: 33).

Al-Káida v Jemenu má mnohem delší tradici, než s jakou se tématu

věnují média. Pro sekuritizaci terorismu byl důležitý moment, kdy Al-Káida označila jako svého vnitřního nepřítele saúdskou královskou rodinu. Nicméně, obrovskou pozornost na sebe Jemen strhl po atentátu na saúdského náměstka ministerstva vnitra Muhammada ibn Najífa a po již zmíněném pokusu o atentát na let číslo 253 v roce 2009 (Harris, 2010: 31). Tyto dvě klíčové události přesvědčily státy GCC, aby v záležitosti potlačování terorismu v Jemenu přijaly regionální přístup a téma propojily s rozvojem. Tomu, jaké jsou představy, očekávání i způsoby boje proti terorismu jednotlivých sekuritizačních aktérů, se však bude věnovat až poslední kapitola.

3.5.5 Demografická situace států GCC: sekuritizace šíitského islámu a pracovní migrace.

Budeme-li se zabývat otázkou šíitského islámu a demografie, dotkneme se otázky identit a prostředků sebeidentifikace, tedy toho, co by podle Kodaňské školy spadalo do společenského sektoru. Zpravidla se jedná tedy o témata, která se zabývají ohrožením náboženství, rasy, etnických a národních skupin (Buzan – Waever – de Wilde, 2005: 140). Jak si však ukážeme, v regionu je společenský sektor spojen přinejmenším s problémy sektoru ekonomického a nelze je od sebe striktně odlišit, téma úzce souvisí i s mezinárodním terorismem a politickými nepokoji.

V oblasti Perského zálivu se střetává několik konfliktních linií: identita arabská proti identitě perské, sunnitský islám proti šíitskému. Populační růst vyvolává nové konflikty: obyvatelé bohatších států Zálivu se setkávají se sociálně slabší vrstvou, která ve státech Zálivu pouze pracuje, ale rodinné zázemí má v jiné arabské či islámské zemi. Deprivovaná je rovněž vrstva vysokoškolsky vzdělaných lidí, pro něž jejich vlády nejsou schopny zajistit patřičná pracovní místa. Téma šíitského islámu a etnického složení populace všeobecně je vůbec jedním

z nejvýraznějších předmětů sekuritizace států Zálivu, proto si pojďme stručně představit situaci uvnitř jednotlivých členských států, abychom lépe viděli důvody, proč jsou státy Rady Perského zálivu tak citlivé na konflikty uvnitř jemenské společnosti, a obzvláště, týkají-li se šíitské části obyvatelstva a zahraničních pracovníků.

Saúdská Arábie představuje nejpřísnější odnož sunnitského islámu v podobě wahhábismu. Šíité tvoří přibližně 15 % celkové saúdské populace, většina žije v několika oázách na východě země. Šíitské obyvatelstvo má v Saúdské Arábii výrazně menší práva než sunnitská většina. Časté jsou potyčky mezi oběma skupinami obyvatel a podobně jako v případě jemenských Hútíů saúdská vláda předpokládá, že jsou šíité v její zemi loajální Íránu.³⁶ Co se týká společenských problémů, v zemi pracuje mnoho cizinců, kteří tvoří přibližně 40 % obyvatel, na jejichž přítomnost je přísně věřící obyvatelstvo nesmírně citlivé (Telbhami – Hill, 2002). V Kuvajtu představují dvě třetiny obyvatel cizinci z okolních států, kteří do země putují za prací. V zemi jsou velmi početně zastoupeni šíité převážně z Íránu. Přestože jejich počet dosahuje třetiny z celkové populace, kuvajtská vláda přijala několik diskriminačních zákonů namířených vůči této náboženské skupině. V bezprostřední blízkosti šíitského Íránu, se země obává, že by se v budoucnosti mohla šíitská komunita vzbouřit a rozšířit do země stejné teokratické zřízení, jaké panuje v Íránu (Britannica, 2010: 319). Podobně je na tom ostrovní stát Bahrajn, kde šíitské obyvatelstvo tvoří dokonce čtyři pětiny islámské populace. Vládnoucí vrstvy a elity jsou však zastánci sunnitského islámu. Na Bahrajnu často dochází ke sporům mezi liberály a islámskými konzervativci, přestože se vládnoucí monarcha snaží, aby se země otevírala modernizaci, zároveň mu záleží na tom, aby občané ctili islámské tradice. Katar podobně jako Saúdská Arábie vyznává wahhábistický islám, v zemi však nepanují tolik striktní pravidla. Katarští

³⁶ BBC News. *Saudi Arabia's Shia press for rights* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/7959531.stm>, 15. 3. 2012).

občané představují pouze jednu sedminu populace, zbytek je tvořen převážně zahraničními dělníky z Indie a Pákistánu (Britannica, 2010: 320). Obyvatelstvo Spojených arabských emirátů je rovněž v menšině, čtyři pětiny populace představují zahraniční dělníci z jižní Asie a Íránu. Omán se od ostatních států GCC liší o něco umírněnějšími islámskými tradicemi a také tolerantnějším přístupem k ženám. Je to také země s nejnižším počtem přistěhovalců, kteří tvoří necelých 25 % obyvatel (Britannica, 2010: 322).

V posledních letech 75 % pracovní síly států GCC tvoří zahraniční dělníci. Vzhledem k tomu, že do zemí přichází především mladí lidé, dochází k umělému ovlivňování složení populace – do zemí GCC za prací přichází z největší části mladí muži. Ti se stávají členy rozsáhlých cizineckých komunit a zpravidla netuší, jak dlouho v cizí zemi zůstanou. Pracují za nižší platy než rodilí občané, proto se místním ekonomikám vyplatí cizince zaměstnávat (Al Najjer, 2006).

Přitom občany států Perského zálivu trápí rostoucí nezaměstnanost. V souvislosti s nimi hovoříme o tzv. skryté nezaměstnanosti, kdy vlády jednotlivých států nejsou schopny vytvořit adekvátní pracovní příležitosti pro absolventy vysokých škol. V Saúdské Arábii je tento problém nejmarkantnější, počet nezaměstnaných dosahuje 20 %, v Bahrajnu a Ománu se jedná o 15 % obyvatel. Pracovní místa jsou v posledních letech vytvářena soukromým sektorem, který i nadále upřednostňuje zaměstnávání levnější zahraniční síly. Vlády států GCC sice po normativní stránce zvýhodňují své občany, trh práce však upřednostňuje toho, kdo je ochoten pracovat za menší plat. Vzhledem k tomu, že v zemích GCC neexistují odbory, či jiné organizace, které by bránily práva pracujících, způsobuje daná společenská situace mnoho problémů. Tento problém však zatím Rada Perského zálivu neřeší kolektivně, přestože tak bude muset v blízké době učinit – hovoří se např. o společné imigrační politice, která by pro příliv zahraniční pracovní síly stanovila určité limity (Al-Najjer, 2006). Uvnitř států Rady pro spolupráci

v Zálivu se tak vedle sebe ocitají dvě frustrované komunity: občané a přistěhovalci.

V budoucnu situace pravděpodobně bude jen horší, obrovský demografický růst je očekáván zejména v Jemenu. Během let 1970 až 2000 se populace států v Perském zálivu zčtyřnásobila. Islámské země se všeobecně vyznačují vysokým demografickým přírůstkem, v případě států GCC se průměrně jedná o 3,3 % obyvatel. Do roku 2030 lze tedy očekávat, že se počet lidí zvýší na 58 milionů (Bazza, 2005). V tomto případě se Jemen od svých sousedů nijak neliší. Jeho populace je jedna z nejmladších na světě mimo Subsaharskou Afriku. Ještě v roce 1980 obyvatelstvo v Jemenu čítalo 8,4 milionů obyvatel, dnes je obyvatel třikrát tolik. Na jednu ženu připadá průměrně 6 dětí a přirozený přírůstek se dlouhodobě pohybuje okolo 3 % ročně. Přibližně 70 % obyvatel je mladších 30 let a 45 % obyvatel nedosáhlo ještě patnáctého roku. Třetina dospělých podle předpokladů je nezaměstnaných (Leahy, 2009). U tak mladé populace lze předpokládat větší tendence k občanským nepokojům a důraznější požadavky na svá politická a ekonomická práva. Vzhledem k tomu, že mnohem větší autoritou jsou lokální kmenoví vůdci a vláda není schopná všude prosazovat zákony, je tak Jemen náchylný pro výskyt extremistů (Leahy, 2009).

Státy GCC si dobře uvědomují nebezpečí spojené s křehkým hospodářstvím a špatnou sociální situací jemenského lidu. Problematika regionální bezpečnosti se tak propojuje s tématem slabého jemenského hospodářství a rychlého populačního růstu. V roce 2010 byl vypracován desetibodový plán nezbytných reforem pro Jemenskou ekonomiku. Druhou nejvyšší prioritou bylo vytvoření nových pracovních míst uvnitř států GCC. Během zasedání *Friends of Yemen* v září 2010 se státy GCC nechaly slyšet, že jemenským pracovníkům pomohou zpřístupnit své pracovní trhy, nicméně oficiální politiky zatím nepodnikly v tomto směru žádné konkrétní kroky. Mnoho jemenských rodin je závislých na remitancích, které přispívají k zabezpečení mnoha jemenských rodin.

V roce 2010 pracovalo na trzích států GCC dohromady přibližně 1 134 600 Jemenců, z toho 700 000 ve Spojených arabských emirátech, 317 000 v Saúdské Arábii, 100 v Bahrajnu, 11 000 v Kataru a 600 v Kuvajtu (Forsythe, 2011: 6).

Na druhou stranu se země Rady Zálivu snaží své ekonomiky nacionalizovat, navíc je přítomnost jemenských občanů uvnitř států GCC sekuritizována, Jemenci si získali pověst pracovníků představujících bezpečnostní riziko. Dokonce i silnější ekonomiky Perského zálivu se potýkají s nezaměstnaností (Forsythe, 2011: 10). Z pohledu jemenské vlády vysoká nezaměstnanost představuje vyšší riziko než Al Kajda. Proto se snaží téma sekuritizovat u svých bohatších sousedů a naléhá, aby investovaly do jemenské ekonomiky a pomáhaly vytvářet nová pracovní místa. Tuto politiku jemenská vláda vnímá jako součást strategie v boji proti terorismu.³⁷

Kdo je tedy v tomto případě referenčním objektem? Migrace jemenských obyvatel do okolních států podle GCC představuje ohrožení bezpečnosti uvnitř těchto států. Jemenská vláda se obává poklesu životní úrovně svých obyvatel – což by tedy vedlo k další eskalaci politicko-sociálních problémů. Opět se dostáváme do jakéhosi bludného kruhu a spletnice bezpečnostních vazeb v rámci bezpečnostního subkomplexu Perského zálivu.

V souvislosti s pracovním trhem je upozorňováno i na téma ilegálních ekonomických aktivit jemenského obyvatelstva. Nepřesně vymezené a těžko kontrolovatelné hranice relativně snadno umožňují emigraci Jemenců do ekonomicky vyspělejších států. Statistiky za rok 2009 – 2010 hovoří o více než 600 000 Jemenců, kteří se pokusili překročit saúdské hranice. Přestupní stanicí je přístav Džizán, kudy

³⁷ Almotamar.net. *Unemployment is more dangerous to Yemen than al-Qaeda* (<http://www.almotamar.net/en/7940.htm>, 13. 3. 2012).

Jemenci pašují do rigidní Saúdské Arábie alkohol a také drogy, zejména pro Jemen charakteristický kát.³⁸

Ilegální migrace přispívá k rozšíření pašeráctví a znehodnocování jemenské měny, inflaci, vysoké nezaměstnanosti, a tím způsobuje pokles průměrné mzdy. Hranicemi ilegálně proudí všechny možné druhy zboží přes automobily, šperky, oblečení, spotřební zboží, potraviny, ale dochází také k obchodování s dětmi. Problémy pašeráctví a ilegálních obchodů znemožňují provést v zemi efektivní ekonomické reformy, které by snížily velké sociální rozdíly uvnitř jemenské společnosti. A v neposlední řadě, pašované zboží je často prodáváno v obchodech a přímo ohrožuje zdraví obyvatel, protože se často pašují i prošlé potraviny, které způsobují četné nemoci. Nedostatečně vzdělané obyvatelstvo je ohledně rizik plynoucích z kupování pašovaného zboží špatně informované a konzumace pašovaných potravin pro ně má často fatální důsledky.³⁹ Tím se dostáváme k dalšímu bezpečnostnímu tématu – potravinové a vodní bezpečnosti.

3.5.6 Sekuritizace docházejících zásob vody. Potravinová bezpečnost.

Je-li ohrožena schopnost obyvatel naplňovat své základní potřeby, je zároveň společnosti bráněno v růstu. Rostoucí populace klade zvýšené nároky na zásoby vody a potravin. V průběhu loňských nepokojů se mnozí obyvatelé Jemenu potýkali s rostoucími cenami pohonných hmot a potravin, což samozřejmě eskalovalo frustraci obyvatel. Zemědělství v Jemenu je omezeno nedostatkem vody, pouze 3 % půdy jsou obdělávána. Na rozdíl od svých bohatších sousedů, však Jemen nemá

³⁸ Asharq Al Awsat. *Securing the Saudi - Yemeni Border*. *Asharq alawsat* (<http://www.asharq-e.com/news.asp?section=3&id=21848> e.com/news.asp?section=3&id=21848, 13. 3. 2012).

³⁹ Yemen Observer. *Smuggling threatens Yemen's economic health*. (<http://www.yobserver.com/reports/10012088.html>, 14. 3. 2012).

dostatek prostředků na získávání vodních zdrojů např. pomocí technikou desalinizace mořské vody (Schmitz, 2012).

Pokud nebudou provedeny potřebné reformy, ůzew předpokládat, že se hlavní město Jemenu do deseti let ocitne bez vody, Mizející zásoby vody prohlubují spory mezi obyvateli a jemenskou vládou, která není schopna tyto základní statky svým obyvatelům zajistit. Voda je v Jemenu konzumována rychleji, než jsou nacházeny jiné alternativní zdroje jejího získávání a s rychle rostoucí populací lze předpokládat, že konzumace jen poroste. Obyvatelstvo často vodu kupuje od soukromých dodavatelů a vzhledem k tomu, že průměrný vřdřlek se pohybuje okolo 2 amerických dolarů na den, představuje problém pro obyvatelstvo velkou ekonomickou zátěž. Na zemědělství je používáno zbytečně mnoho vody k zavlažování, chybí vodní management a distribuce zdrojů.⁴⁰

V roce 2004 bylo zřřzeno ministerstvo pro vodu a životní prostředí, nicméně ůřad nestačí kontrolovat vrtání nelegálních studen. Vláda se snaží problém zásobování vody vyřešit a zakládá vodní společnosti i mimo hlavní oblasti. Tím se snaží naklonit si kmenové a lokální vřdce, aby byli loajální právě vládě, a ne Al-Káidě. Zásoby vody se tak staly ůčinným politickým nástrojem a o tom, že nedostatek vody má vliv na podporu obyvatelstva terorismu poukazuje i fakt, že největší vliv má jemenská vřtev Al-Káidy v kmenových oblastech Márin a Šabwa, kde nedošlo k žádnému vytvoření vodní společnosti. Donoři rozvojové pomoci po jemenské vládě řádají, aby snížila náklady na distribuci vody, zefektivnila ji, snažila nepodporovat vodní konzervaci a udržitelný rozvoj v zemědělství. To však rozhodně nebude jednoduché, protože mezi pěstovanými produkty převažuje kát, jenž je velmi náročný na spotřebu vody. Tuto halucinogenní rostlinu konzumuje většina jemenských mužů a stěžř si lze představit, že by byli ochotni se této tradiční zábavy vzdát.⁴¹

⁴⁰ EurekaStreet.com.au. *Corruption fuels crisis in water-poor Yemen*. (<http://www.eurekaStreet.com.au/article.aspx?aeid=19082>, 23. 2. 2012).

⁴¹ tamtéž

Druhým problémem je nedostatečný přístup k potravinám. Na problematiku trvale upozorňují především nevládní organizace, např. *Oxfam International*, Světová banka, Světový potravinový program atd. Podle Světového potravinového programu třetina obyvatel Jemenu svádí každodenní boj při shánění potravy.⁴² Jemen dováží přes 90 % obilí a rýže. Zásoby jídla jsou do země přiváženy skrze přístav Aden. Co se tedy týče potravinové bezpečnosti, Jemen je extrémně zranitelný. Velká část příjmů z prodeje ropy jde právě na získávání potravinových zásob. (Schmitz, 2012). Tím se dostáváme k dalšímu sekuritizovanému procesu – pokud dojde k vyčerpání ropných zásob, jemenská ekonomika se zhroutí, stejně jako stát nebude schopný zajistit obyvatelstvu dodávky potravin. Je zvláštní, že toto téma prozatím nemá u států GCC zatím takovou prioritu jako jiné hrozby, např. terorismus, demografický růst, šíitský islám atd. Přitom státy západní hemisféry na problematiku upozorňují a ještě více se otázka potravinové bezpečnosti a nedostatku vody stala předmětem mnoha výzkumů nevládních organizací.

3.5.7 Sekuritizace vyčerpání ropných zásob a problematika pirátství.

V případě otázky vyčerpání ropných zásob jsou aktéry sekuritizace mezinárodní organizace, státy západní hemisféry a také země GCC. Oproti tomu, jemenské orgány se brání – podle nich jsou zásoby země dostačující ještě na mnoho let. V roce 2011 ředitel ekonomické integrace GCC vyjádřil obavy, že se jemenské hospodářství do dvaceti let zhroutí z důvodů docházejících zásob ropy. V současnosti ropný průmysl tvoří dvě třetiny příjmu do státní pokladny. Zahraniční ekonomové upozorňují, že jemenský ropný průmysl již svého vrcholu dosáhl a dlouho nebyla nalezena nová naleziště, přesto doposud vláda nepodnikla žádné kroky, aby příjmy z ropy vynahradila. Ve snaze nahradit ztráty energetickému

⁴² Guardian.co.uk. Yemen's other crisis. (<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/apr/26/yemen-crisis-food-fuel-prices-aid>, 23. 2.

průmyslu, GCC převzala pod svoji záštitu stavbu elektrárny, oslovené společnosti však odmítají v zemi pracovat vzhledem k bezpečnostní situaci.⁴³

Druhým problémem, který si v rámci této podkapitoly představíme, je pirátství. Ministr zahraničí Spojených arabských emirátů šejch Abdulláh ibn Zajíd al Nahján označil pirátství za jednu z největších hrozeb 21. století. V oblasti je monitorován pohyb lodí z přístavu Adenu, Eritreji a Džibutska. Státy Rady pro spolupráci v Zálivu hodlají problém řešit společně a zapojují se i jiné arabské státy. V roce 2009 Egypt hostil konferenci, které se zúčastnil Jemen, Saúdská Arábie, Jordánsko, Súdán a Somálsko. Iniciativa nakonec nepřinesla výsledek, položila však základy budoucí spolupráce. Prozatím více než piráti z Jemenu je sekuritizována problematika pirátů ze Somálska. Konkrétně státy GCC mají na řešení problému eminentní zájem, často to jsou jejich tankery, které jsou napadány (Al Bu-Ainnain, 2012: 2). Problém pochopitelně škodí i jemenskému hospodářství. Vzhledem k rostoucím aktivitám pirátů, nemohou rybáři vykonávat dobře svoji činnost. Navíc pojišťovny zvyšují poplatky pro lodě, které plují do jemenských přístavů. Frekvence pirátských útoků v Adenském zálivu narůstá, těžba ropy se stává stále náročnější a prodražují se její náklady.⁴⁴

4 ROZVOJOVÁ POLITIKA – NÁSTROJ PRO STABILIZACI REGIONU

Mohu-li zobecnit výsledky předchozí kapitoly, státy západní hemisféry sekuritizují projevy chudoby především proto, že se obávají radikalizace jemenského obyvatelstva a rostoucího vlivu Al-Káidy. Země

2012).

⁴³ Yemen Observer . *GCC fears collapse of Yemeni economy in 2 years.* (<http://www.yobserver.com/local-news/10020626.html>, 28. 2. 2012).

⁴⁴ Guardian.co.uk . *Piracy ,will worsen unless Yemen and Somalia are made stable'.* (<http://www.guardian.co.uk/world/2008/nov/20/piracy-somalia-yemen-oil-instability>, 28. 2. 2012)

Rady Zálivu mají podobné cíle jako západní státy, zdůrazňují však komplexnější přístup k lidskému rozvoji. To proto, že se více obávají jevů, jakými je např. nelegální migrace, pašování zboží, zbraní a drog. Pochopitelně jako nejbližší sousedé Jemenu tyto projevy pocítí daleko více než jiné státy, čímž se dostáváme opět k otázce regionální bezpečnosti a vazeb uvnitř bezpečnostního komplexu, které byly vysvětleny v kapitole *Úvod do problematiky a teoretický základ práce*.

Kapitola *Rozvojová politika - nástroj pro stabilizaci regionu* si klade za cíl vysvětlit, jakým způsobem se rostoucí obavy mezinárodního společenství projevily v otázce rozvoje. Vzhledem k tomu, že se práce zaměřuje na regionální bezpečnostní subkomplex Perského zálivu, soustředíme se konkrétně na státy GCC a jejich vliv na rozvojovou politiku v Jemenu a na roli, kterou členové GCC hrají v uskupení *Friends of Yemen*. Dalším velkým tématem této kapitoly je vliv domácí politiky Jemenu na implementaci rozvojové politiky a uvedeme si několik příkladů, kdy vnitřní politika státu ovlivnila vztahy s donory. Z práce nelze vynechat téma politické krize, jež Jemen zasáhla v roce 2011, protože tato událost samozřejmě měla na rozvojovou politiku vliv. Poslední podkapitola se bude věnovat jednomu z rozvojových fondů, konkrétně *Social Fund for Development*, v němž se účastní nevládní instituce, státy západní hemisféry i arabské státy. Tento fond byl vybrán proto, že je považován za poměrně úspěšný příklad multilaterální pomoci a přispívají do něj západní i arabské instituce a vlády.⁴⁵ Navíc fond usiluje o mnohostranný lidský rozvoj a svým způsobem by se mohlo jednat o typ rozvoje, který jedinci otevírá možnosti.

Ještě, než se budeme věnovat vymezeným tématům, je nutné zmínit několik informací o pramenech a dostupných informací, které se rozvojové pomoci v Jemenu týkají. Toky darů a půjček, které plynou do

⁴⁵ THE WORLD BANK. *Arab Development Assistance: Four decades of cooperation* [online]. Washington, DC: The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, (<http://siteresources.worldbank.org/INTMENA/Resources/ADAPub82410web.pdf>, 28. 2: 2012), s. 48

Jemenu z mezinárodních institucí a členských zemí DAC, je relativně dobře dohledatelné. Méně snadné je to však se zeměmi Rady pro spolupráci v Zálivu. Pouze Saúdská Arábie, Kuvajt a Spojené arabské emiráty spolupracují jako neformální členové se zeměmi DAC, ale jelikož k zemím DAC nepatří oficiálně, nejsou povinni podávat o svých rozvojových aktivitách zprávy. Výjimečný je přístup Spojených arabských emirátů, které v roce 2008 založily Úřad pro koordinaci zahraniční pomoci, toky rozvojové pomoci z Emirátů jsou tedy dobře zmapovatelné přibližně od roku 1971.⁴⁶ Rozvojovou pomoc státy GCC poskytují z větší části bilaterálně, pouze část jde skrze mezinárodní instituce. Nejčastěji v literatuře jako největší donor rozvoje v Jemenu vystupuje Saúdská, ta však mnohé prostředky poskytuje přímo Jemenské centrální bance či některým politickým osobnostem (Hill - Nonneman, 2011: 8). Proto se výsledky statistik liší a v některých zprávách o rozvojové pomoci v Jemenu, např. ve zprávách sestavených organizací *Development Initiative* a programem *Global Humanitarian Assistance*⁴⁷ je ze seznamu největších přispěvatelů Saúdská Arábie vynechána. Naopak jako největší donor jsou uváděny Spojené arabské emiráty.

4.1 Dostával Jemen dostatečné množství rozvojové pomoci?

Na to, že Jemen čelí mnoha problémům, které přesahují kompetence státu a ovlivňují regionální i globální bezpečnost, byl objem rozvojové pomoci po dlouhou dobu překvapivě nízký. V Příloze č. 7 je zobrazeno, kolik ODA se Jemenu dostalo v porovnání se zeměmi, které v roce 2010 vykazovaly podobné hodnoty HDP, nebo HDI. Tyto hodnoty můžeme srovnat pomocí níže uvedené tabulky. Množství poskytované

⁴⁶ Global Humanitarian Assistance. *The United Arab Emirates reports to the DAC: one step closer to better aid information.* (<http://www.globalhumanitarianassistance.org/the-united-arab-emirates-reports-to-the-dac-one-step-closer-to-better-aid-information-2117.html>, 9. 3. 2012).

⁴⁷ Global Humanitarian Assistance: Development Initiatives. *Yemen aid factsheet 1995-2009: Trends in overseas development assistance.* (<http://www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2011/03/Yemen-factsheet6.pdf>, 9. 3. 2012), s. 1.

ODA v roce 2008 a 2009 (údaje za rok 2010 nejsou dostupné) je u všech států několikanásobně vyšší než ODA Jemenu. Jediná Nigérie je na tom s objemem ODA v letech 2008 a 2009 ještě hůře. Do této ODA však není započítána veškerá pomoc, kterou věnovaly Jemenu státy GCC. V roce 2009 můžeme zpozorovat nárůst množství ODA na osobu o 7 dolarů, což je způsobeno zvýšeným zájmem o problematiku terorismu na Arabském poloostrově.

Ještě před rokem 2009, jehož události stály za vznikem *Friends of Yemen*, se odehrál jeden významný impuls. V roce 2006 se konala Londýnská konference, na níž se sešli donoři jemenského rozvoje. Zúčastněné státy uznaly, že se Jemenu dostává rozvojové pomoci málo vzhledem k tomu, s jakými se země potýká problémy. V přepočtu na jednoho obyvatele země dostává pouze třetinu toho, co dostávají subsaharské státy. Konference se také měla stát počátkem partnerství mezi jemenskou vládou a mezinárodními donory. Do diskuze tak byly zahrnuty témata jako požadavky dárců na větší transparentnost, kontrolu nad institucemi, protikorupční zákony, nezávislost justice atd.⁴⁸ Přesto ještě v roce 2008 dosahovala celková ODA pouze 305 miliónů dolarů, což se příliš neliší od předchozích let. V roce 2009 však objem ODA vzrostl o více jak 200 miliónů dolarů spolu s tím, jak rostl zájem mezinárodního společenství o bezpečnostní situaci v zemi.⁴⁹ Až tehdy obavy mezinárodní komunity o globální bezpečnost upozornily na nebezpečí, kterým rozpadající se stát je, a také na to, že řešit následky jeho rozpadu by bylo podstatně dražší, než rozpadu zabránit.

⁴⁸ The World Bank. *Donors Pledge Commitment to Yemen's Development* (<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/MENAEXT/0,,contentMDK:21131308~menuPK:247611~pagePK:2865106~piPK:2865128~theSitePK:256299,00.html>, 12. 3. 2012).

⁴⁹ Global Humanitarian Assistance: Development Initiatives. *Yemen aid factsheet 1995-2009: Trends in overseas development assistance*. (<http://www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2011/03/Yemen-factsheet6.pdf>, 9. 3. 2012), s. 1.

4.2 Vývoj jemenské otázky v agendě států Perského Zálivu

Největšími poskytovateli ODA jsou zpravidla nejvyspělejší státy sdružené do Výboru OECD pro rozvojovou pomoc (*Development Assistance Committee - DAC*)⁵⁰. Podle seznamu příjemců ODA, který vytvořila OECD, patřil Jemen v letech 2009 a 2010 k nejméně rozvinutým zemím světa.⁵¹ Přesto se Jemen ocital na okraji zájmu těchto států a největšími přispěvateli rozvoje v Jemenu jsou dlouhodobě státy Perského zálivu. Právě jejich pomoc je pro chod jemenského státu naprosto klíčová (Ottaway – Boucek, 2010: 98). Politika států GCC je velmi pragmatická a rozvojová pomoc představuje nástroj, jak si udržet v regionu dostatečný vliv. Ačkoliv státy GCC přijaly Spojené státy jako garanta vlastní bezpečnosti, jsou rozhodnuté si uchovat vliv a velkou míru autonomie v důležitých regionálních otázkách. Jejich závazky jsou tak mnohostranné – především Saúdská Arábie, která měla a stále má nejsilnější aspirace na pozici hegemona v regionu, musí plnit své závazky ke Spojeným státům a zároveň dbát na udržování svého vlivu a autority v regionu. Takový přístup si žádá velkou spolupráci mezi trojúhelníkem států GCC, západními donory a jemenskou vládou. Nyní si však ukážeme, že ani státy GCC nepostupují vůči rozvoji v Jemenu jednotně (Ottaway – Boucek, 2010: 98).

Přestože členské státy označují pod souhrnným označením GCC, organizace nefunguje jako nadnárodní těleso a státy své problémy řeší na bilaterální úrovni. Již bylo řečeno, že mezi státy panuje značná rivalita, řešení jemenské otázky v agendě států GCC zaujímá poněkud jinou pozici a státy během posledních dvaceti let své politiky vůči Jemenu více koordinují. Zpočátku o téma rozvoje Jemenu projevovala zájem především Saúdská Arábie, po roce 1995 se ve věci silně angažuje Katar

⁵⁰ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *OECD / DAC*. (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/mnohostranna_zrs_cr/oecd_dac/index.html, 16. 3. 2012).

⁵¹ OECD. *DAC List of ODA Recipients: Effective for reporting on 2009 and 2010 flows*. (<http://www.oecd.org/dataoecd/32/40/43540882.pdf>, 14. 3. 2012).

a ten je nyní následován i Spojenými arabskými emiráty. Výraznou iniciativu nově projevuje také Kuvajt. Nicméně země si v otázce vytvářely vlastní agendu a až během událostí arabského jara byla po nějakou dobu politika směrem k Jemenu vedena jednotně pod záštitou Rady pro spolupráci v Zálivu (Hill - Nonneman, 2011: 8).

Obecně se dá říct, že otázky rozvoje uvnitř politických režimů Perského zálivu jsou vázány na osobnosti uvnitř dynastických monarchií. Stejně tak zahraniční vztahy jsou navazovány a udržovány pomocí osobních vztahů. Nejvíce rozvojové pomoci poskytuje Saúdská Arábie, Spojené arabské emiráty, Kuvajt a Katar. Naopak Bahrajn a Omán jsou zeměmi, které od ostatních členů GCC rozvojovou pomoc spíše přijímají. Zatímco Omán považuje otázku Jemenu za nezbytnou součást zahraniční politiky, Bahrajn se angažuje pouze v rámci svého členství v GCC. Jak Spojené arabské emiráty, tak Saúdská Arábie vnímají vztahy s Jemenem jako záležitost domácí politiky. Po roce 2009 ve Spojených arabských emirátech ještě vzrostly obavy z bezpečnostní situace v Jemenu a monarchie věnovala 600 miliónů dolarů na vzdělání, infrastrukturu a řešení problémů spojených s nedostatkem vody. Podle odhadů Saúdská Arábie každoročně věnuje jemenské vládě okolo 1,75 až 2 miliard dolarů, tato částka je poskytována nejčastěji ve formě darů či grantů, a ne všechny prostředky jsou poskytovány formálně (Ottaway – Boucek, 2010: 98). V průběhu devadesátých let probíhaly mezi Saúdskou Arábií a Jemenem spory o vytyčení hranic, během té doby jemenská vláda získávala od Saúdské Arábie finanční prostředky neoficiální cestou a tento proud peněz neustal ani po ujednání sporu v roce 2000. Peníze ze Saúdské Arábie nepřichází pouze vládě, ale i saúdským kmenům (Philips, 2011: 29). Neoficiální toky peněz je obtížné zachytit, existují pouze odhady, že pomoc putuje k tisícům jednotlivcům a saúdská královská rodina si kupuje i loajalitu obyčejných Jemenců. Díky štědrému financování jsou mnohé jemenské kmény více nakloněny saúdské královské rodině než jemenské vládě (Philips, 2011: 30). Prostředky ze

saúdského státu byly určeny z velké části na zlepšení bezpečnostních a vojenských opatření země. K Saúdské Arábii směřuje však kritika za to, že se nesnaží upozornit na nutnost vyjednávání mezi jednotlivými složkami jemenské společnosti, jež by mělo pomoci uhladit interní spory Jemenu. Navíc formální i neformální saúdští donoři soupeřili v jednotlivých politikách mezi sebou a usilovali o získání vlivu na jemenskou politiku, což rozvojové aktivitě také neprospívá (Ulrichsen, 2011: 159).

Vzhledem k tomu, že se o zahraniční politiku Saúdské Arábie stará mnoho členů královské rodiny, jsou zahraniční vztahy velmi rozrůzněné. Vztahy se státy jsou vedeny na osobní úrovni a chybí orgán, který by politiku dostatečně koordinoval, poslední slovo však má saúdský král. Dlouhou dobu spravoval otázky Jemenu korunní princ Sultán, ministr obrany a místopředseda vlády - saúdský ministr zahraničí proto zdaleka nebyl nejdůležitějším aktérem (Hill, Nonneman, 2011: 9). Princ Sultán v zemi disponuje rozsáhlou sítí kontaktů a informátorů a založil zvláštní úřad pro jemenské vztahy. Ale role výboru úřadu i jeho rozpočet byly zmenšeny po roce 2000, v době hraničních sporů mezi oběma státy (Hill - Nonneman, 2011: 9). Přístup Saúdské Arábie bývá kritizován za to, že tokem rozvojové pomoci napomáhala udržovat prezidentu Sálihovi režim a tím pádem přispěla k politickému útlaku v zemi. Prezident Sálih dostával finanční podporu od států v Zálivu přímo do svých rukou, proto je tak těžké zmapovat prostředky rozvojové pomoci (Hill – Nonneman, 2011: 10).

Katar tradičně následoval saúdskou zahraniční politiku, to se však mění v roce 1995, kdy začíná vyvíjet vlastní iniciativu. V roce 1995 nastoupil na katarský trůn nový emír šajch Hamad bin Chalífa Ál Thání, který se trůnu ujal po nekrvavém převratu. Změnu v katarské vládě Saúdská Arábie nepřijala s potěšením a katarského emíra vnímala jako překážku dosavadních katarsko-saúdských vztahů. Šajch Hamad Ál Thání výrazně vystupoval během politické krize v roce 2011 a velmi

konstruktivně působí v rámci Friends of Yemen. Vztahy se Saúdskou Arábií a Katarem se zlepšily po roce 2009 a Katar poté začíná svoji politiku vůči Jemenu více probírat se Saúdskou Arábií (Hill – Nonneman, 2011: 12).

Katar se výrazně projevoval během arabského jara a dalo by se říct, že vztahy s Katarem a již bývalým prezidentem Sálihem utrpěly během krize snad nejvíce. V průběhu nepokojů si prezident Sálih několikrát stěžoval katarskému emírovi na konání Al Džazíry, která informovala o protestech v Jemenu a upozornila na kruté zacházení režimu s demonstranty. Když v dubnu 2011 katarský premiér oznámil, že státy GCC vyjednávají o plánu, jenž by měl připravit odstoupení jemenského prezidenta, odvolal Sálih z katarského hlavního města jemenského vyslance. Dále Katar obvinil za vměšování se do vnitřních záležitostí státu (Hill – Nonneman, 2011: 12) Vztahy byly nakonec tak vyhocené, že prezident Sálih prohlásil, že Katar je zapojen do konspirace jak proti Jemenu, tak proti všem arabským zemím.⁵²

Kuvajt se o jemenskou otázku začal zajímat až počátkem tisíciletí. Vztahy s Jemenem výrazně ovlivnila první válka v Zálivu, kdy Jemen podpořil iráckou invazi do Kuvajtu. Snad proto dodnes Kuvajt zůstává největším odpůrcem případného jemenského členství v GCC. Až v roce 2010 se vztahy znormalizovaly a v současnosti je Kuvajt výrazným přispěvatelem do rozvojových fondů (Hill – Nonneman, 2011: 12).

Spojené arabské emiráty jsou konglomerátem aktérů v zahraniční politice a trvalo dlouho, než jednotlivé emiráty zaujaly jednotnou zahraniční politiku. V emirátu Abú Dzabí lze vysledovat nepřerušenu linii příbuzenských vztahů s Jemenem datovanou ještě do předislámské doby. Rozvojová politika Emirátů se projevuje výrazně skrze neformální členství DAC, při čemž Emiráty citlivě vnímají politicko-ekonomický problém

⁵² Al Arabiya News. *Yemen accused of 'massacres' to derail GCC deal as Saleh rejects Qatar's presence* (<http://english.alarabiya.net/articles/2011/04/29/147184.html>, 8. 4. 2012).

rozpadajícího se státu, proto investují mnoho prostředků do programů, jež si kladou za cíl zlepšit společenskou situaci v zemi (Hill – Nonneman, 2011: 11).

Když v roce 1990 byly vazby s Jemenem díky válce v Zálivu přerušeny, stal se na nějaký čas Omán jediným arabským státem, který s Jemenem udržoval vztahy. Tato otevřenost je způsobena pozůstatkem dřívějších vazeb s marxistickým jihem Jemenu v druhé polovině 20. století. Poté, co byly v roce 1995 vymezeny hranice Jemenu, Omán se aktivně podílel na jejich střežení, aby nedocházelo k ilegální migraci do okolních států. V tu dobu země také podporovala vstup Jemenu do GCC, není však jisté, co bylo skutečným záměrem těchto aktivit (Hill – Nonneman, 2011: 11) – je možné, že Omán chtěl pouze nalomit saúdskou hegemonii uvnitř organizace.

4.3 Rozvojová politika zemí GCC

Pomineme-li některé ekonomické otázky regionálního integračního uskupení, nevystupuje šestice členských států často jako jednotný aktér. Státy se však shodují na společném zájmu zachovat stabilitu regionu prostřednictvím jednotného Jemenu. Rozvojová politika vůči Jemenu si u států GCC prošla jistým vývojem. Po první válce v Zálivu arabské státy přestaly nejchudší zemi v regionu podporovat a kromě nich svoji rozvojovou pomoc přerušily i Spojené státy americké. Aby nedošlo k totálnímu zhroucení státu, byli nuceni ostatní donoři pomoc zvýšit. Tak se zachovalo např. Nizozemsko, Japonsko a Německo, stejně se snažila Jemen udržovat Světová banka a Mezinárodní měnový fond. Přístup k rozvoji byl v devadesátých letech odlišný než dnes, v roce 1996 se 48 % ODA věnovalo ekonomickému managementu země a pouhých 6 % podporovalo lidský rozvoj (Colburn, 2002: 73). Ač se prokazatelně jedna o jednu z nejméně rozvinutých zemí, západní donory příliš nezajímala problematika lidského rozvoje a bezpečnosti, soustředili se spíše na

potírání čistě hospodářských problémů. Situace v Jemenu v devadesátých letech nebyla pro okolní svět důležitá, ze strategického hlediska se země ocitala na okraji zájmu. Ani Spojené státy se o Jemen příliš nezajímaly, téma terorismu nebylo zdaleka tolik sekuritizováno jako dnes a USAjevily zájem spíše o bohatší ropné státy.

Vlna sekuritizovaných témat týkajících se chudoby v Jemenu přišla až s počátkem nového tisíciletí převážně v souvislosti s terorismem na Arabském poloostrově. Tomu odpovídá i změna v přístupu k rozvojové pomoci a taky rostoucí zájem regionálních států o otázku rozvoje. Státy Rady pro spolupráci v Zálivu přispívají buď prostřednictvím regionálních fondů, zapojením se do rozvojových programů nevládních institucí, nebo neoficiálními toky půjček a darů. Je otázkou, zda se tyto neoficiální toky peněz dají považovat přímo za rozvojovou pomoc, nezřídka však peníze putují jemenským obyvatelům i lokálním vůdcům. Hovoříme-li o oficiální rozvojové pomoci (dále jako ODA), účastní se Kuvajt, Saúdská Arábie a Spojené arabské emiráty v programu zemí DAC jako nečlenské země. Navíc ještě tyto tři státy spolu s ostatními členy GCC poskytují ODA skrze multilaterální organizace a arabské agentury (Mahjoub, 2008: 3).

Co se týče objemu pomoci, státy GCC opravdu množstvím poskytovaných prostředků ostatní donory převyšují. Směřuje však vůči nim jedna velká kritika - arabská bilaterální pomoc se vyznačuje nižším podílem zaměřením na sociální problematiku, než je průměr mezinárodních rozvojových programů. Pouze 22,3 % programů určených Jemenu, které jsou financovány arabskou bilaterální ODA, se zaměřuje na sociální sektory. Průměr mezinárodní ODA, jež se této problematice věnuje, je přitom 31,9 %.⁵³

Jemen společně s Marokem a Ománem vždy patřil v letech 1973 – 2008 mezi desítku největších příjemců arabské ODA. Co se týče

procentuálního zastoupení během tohoto období, Jemen přijímal zhruba 5 % veškeré arabské ODA, pomoc z arabských států pak tvoří 32% celkové jemenské ODA.⁵⁴ Třemi největšími donory v rámci GCC jsou Saúdská Arábie, Kuvajt a Spojené arabské emiráty. Tyto tři státy založily pět hlavních regionálních fondů, skrze které je pomoc poskytována: Arab Fund for Development (AFESD), Arab Bank for Economic Development in Africa (BADEA), Islamic Development Bank (IsDB), OPEC Fund for International Development (OFID) a Arab Monetary Fund (AMF).⁵⁵ Až na fond BADEA, který je určen africkým zemím, čerpá Jemen pomoc ze všech fondů, a to jak formou půjček, tak grantů. Tyto regionální fondy spolupracují s dalšími institucemi. Mezi nimi, rozvojovými agenturami a zeměmi DAC-OECD dnes funguje poměrně dobrá koordinace. V roce 2009 se konalo v Kuvajtu setkání Coordination Group a OECD-DAC. Výsledkem byl akční plán, jeho součástí plánu jsou pravidelné konzultace, výměna informací a spolupodílení se na výzkumu efektivity pomoci.⁵⁶

Přes velký objem prostředků a spolupráci mezi donory nemusí být poskytování rozvojové pomoci vždy úspěšné. Již bylo zmíněno, že na Londýnské konferenci v roce 2006 poskytly státy GCC obrovskou sumu peněz, konkrétně 3,7 miliard dolarů. Z této částky bylo poskytnuto 2,5 miliard bilaterálně a 1,2 miliard USD skrze mezinárodní organizace. Peníze měly být vynaloženy na specifické projekty: infrastruktura, výstavba nádrží, vodních elektráren, zdravotnická výbava a vzdělání. Většina prostředků však nestihla být vyčerpána, z velké části na tom měly

⁵³ Social Fund for Development. *Social Fund for Development (SFD): SFD - IV Plan (2011-2015)* (Dostupné z: http://www.sfd-yemen.org/SFD_SITE/admin/PDF/upload_DOC/SFD_Phase_IV.pdf, 28. 3. 2012), s. 3.

⁵⁴ The World Bank. *Arab Development Assistance: Four decades of cooperation* (<http://siteresources.worldbank.org/INTMENA/Resources/ADAPub82410web.pdf>, 12. 3. 2012), s. 15.

⁵⁵ Social Fund for Development. *Social Fund for Development (SFD): SFD - IV Plan (2011-2015)* (Dostupné z: http://www.sfd-yemen.org/SFD_SITE/admin/PDF/upload_DOC/SFD_Phase_IV.pdf, 28. 3. 2012), s. 3.

⁵⁶ The World Bank. *Arab Development Assistance: Four decades of cooperation* (<http://siteresources.worldbank.org/INTMENA/Resources/ADAPub82410web.pdf>, 12. 3. 2012), s. 17

⁵⁶ tamtéž

vliv byrokratické procedury. Chybou bylo, že přestože státy Zálivu pomoc navýšily, neinvestovaly do rozvojových agentur, které měly dohlížet na čerpání prostředků. Jemenské Ministerstvo plánování a mezinárodní spolupráce (*Ministry of Planning and International Cooperation, MOPIC*) bylo přetíženo (Hill - Nonneman, 2011: 13).

4.4 Friends of Yemen

Hlavním prostředkem k uskutečnění záměru skupiny *Friends of Yemen* je rozvojová pomoc. Uskupení komunikuje s jemenskou vládou a na základě této spolupráce se snaží rozvojovou pomoc koordinovat a zefektivnit.⁵⁷ V rámci *Friends of Yemen* bylo přijato několik zásad, podle nichž státy chtějí vůči jemenské problematice postupovat. Vzhledem k tomu, že *Friends of Yemen* sdružují státy západní i východní hemisféry, je důležité, že se dokázaly shodnout na společných stanoviscích a sdílejí mezi sebou podobné ideje, co se rozvojové pomoci týče. Především se na pravidelných konferencích dohodly, že v souvislosti s problematikou Jemenu budou vést mezinárodní dialog mezi sebou i s jemenskou vládou, aby rozvojová pomoc byla co nejefektivnější a aby jemenská vláda neměla pocit vyloučení. Mezi důležitá stanoviska patří i to, že v hlavním městě San'á bude ustanoven úřad vedený Radou pro spolupráci v Perském zálivu, který bude dohlížet na koordinaci rozvojových programů jednotlivých donorů a následně bude pomáhat tyto programy implementovat. Státy *Friends of Yemen* vyčlení zvlášť finanční prostředky, které budou mít za úkol zmírnit sociální dopady budoucích ekonomických reforem, které je třeba podniknout, aby se jemenská ekonomika diverzifikovala a posunula liberálním směrem. Rozvojová pomoc by měla upevňovat pozici jemenské vlády, ale zároveň zapojovat do reforem i lokální autority. Důležité je, aby jemenská vláda získala důvěru a respekt vlastního obyvatelstva, proto by pomocí rozvojových plánů mělo dojít

⁵⁷ Middle East Online. *Yemen's donors tackle aid bottlenecks* (<http://www.middle-east-online.com/english/?id=37558>, 26. 3. 2012).

k zlepšení soudního systému a potírání korupce. Celé toto úsilí by mělo směřovat k vymýcení sociálních, politických a ekonomických příčin terorismu a projevům extremismu. Jemenská vláda by měla získat kontrolu nad svým územím a hranicemi.⁵⁸

Pro západní země představují státy Zálivu důležitého partnera. Mají s Jemenem pevné kulturní a společenské vazby a především jsou znalí místního politického prostředí, které je protkané řadou neformálních politických vazeb. Jeden z předpokladů *Friends of Yemen* je, že prohloubení regionalizace napomůže ke stabilizaci Jemenu a tím i sníží mezinárodní rizika vycházející ze slabého státu. Na druhou stranu je organizace GCC omezená limity byrokratického aparátu a jakousi rozporuplností – jak si ukážeme v následující podkapitole, nemají státy Perského zálivu s Jemenem jednoznačně dobré vztahy.

Vznik *Friends of Yemen* vyvolal nová očekávání vůči rozvojové politice, především proto, že v neformálním uskupení došlo k zapojení jemenské vlády, regionálních i světových mocností společně s nadnárodními institucemi. Setkání FoY a úsilí ostatních donorů usiluje o co nejlepší přístup k jemenskému rozvoji a tato mezinárodní platforma se snaží vyvinout komplexní přístup k jemenskému rozvoji a prostřednictvím svých programů řešit co nejvíce problémů. Pro financování projektů byl založen Rozvojový fond Jemenu. Ukazuje se však, že prosazování reforem a rozvojových plánů se potýká s mnoha obtížemi. Mezi jemenskými obyvateli panuje nedůvěra vůči západním dárcům, protože přes avizované rozvojové programy lidé nevidí výsledky. V souvislosti s *Friends of Yemen* se objevuje několik problémů, proti kterým směřuje kritika. Mezinárodní společenství se zabývá především bojem proti terorismu a dlouhodobě neřešilo upadající legitimitu jemenské vlády. Takový přístup de facto přebírá zodpovědnost od jemenské vlády, protože

⁵⁸ Foreign And Commonwealth Office. *Joint statement from the Ministerial Meeting of the Friends of Yemen* (<http://www.fco.gov.uk/en/news/latest-news/?view=PressS&id=22916622>, 16. 3. 2012).

na ní zvenčí není vyvíjen dostatečný tlak, aby řešila vlastní problémy jako korupci, nebo neefektivní čerpání rozvojové pomoci. Ve společnosti panuje dlouhodobá frustrace, že ještě nedošlo k uskutečnění politických reforem, o nichž se dlouhodobě diskutuje. Jak však zdůrazňuje Marisa Porges (Porges, 2010), sám Jemen si musí sám sobě definovat, jakého rozsahu si přeje politické reformy. Tím se nabízí otázka, zda je jemenská vláda skutečně efektivně zapojena do rozvojových programů, přestože je ve Friends of Yemen zastoupena.

Friends of Yemen nefungují jako instituce, ale jako pouhý prostor pro diskuzi. Rozdílné přístupy k rozvojovým politikám jednotlivých členů, existence neformálních informačních kanálů – tím vším jsou vliv a efektivita FoY neustále snižovány (Ulrichsen, 2011: 159). Státy GCC mohou hrát úlohu mediátora a zprostředkovatele dialogu, důležité také je, že je uvnitř FoY zastoupena jemenská vláda. Díky zformování *Friends of Yemen* se státům Rady pro spolupráci v Zálivu dostalo široké mezinárodní pozornosti a staly se ústředním aktérem mezinárodního úsilí o stabilizaci Jemenu. Uvnitř *Friends of Yemen* funguje neformální síť kontaktů, v jejímž centru se státy GCC nachází. Spojené arabské emiráty dokonce vedou jednu ze dvou skupin v rámci *Friends of Yemen*, která se zaměřuje na potírání ekonomických a vládních problémů Jemenu. Navíc, doposud největší donoři jemenského rozvoje jsou nuceni zřetelněji určit rozvojové problémy Jemenu a definovat postup, jaký v boji proti jemenské chudobě zvolí (Ulrichsen, 2011: 58).

Touha stabilizovat bezpečnost Perského zálivu donorské státy vedla k tomu, že se soustředily na utužování vládního režimu a finančními prostředky se pokoušely zvyšovat jeho legitimitu. Toto úsilí vedlo k tomu, že skutečné společenské, hospodářské i politické problémy jemenské chudoby byly přehlíženy (Ulrichsen, 2011: 159). V zájmu mezinárodních i regionálních mocností je udržet Jemen jednotný, jejich úsilí ale paradoxně napomáhá k tomu, že rostou odstředivé tendence uvnitř jemenské společnosti a neprobíhá potřebná sociální rekonstrukce. Kristian Coates

Ulrichsen (2011: 162) se tak obává, že rozvojová pomoc může spustit „systematickou krizi vládnutí a zhroucení politické legitimní autority“.⁵⁹ Jenže v agendě *Friends of Yemen* jsou prioritou především bezpečnostní problémy Jemenu. Na workshopu s názvem *Accountability and Political Inclusion in Yemen (Odpovědnost a politické začlenění Jemenu)*, který pořádal nezávislý politický institut *Chatham House*, se debatovalo mj. o potenciálu, který v sobě *Friends of Yemen* mají. V závěrečném materiálu se objevuje názor, že by uskupení mohlo být velkým přínosem pro občanskou společnost. Pro zesílení občanské společnosti je však nutné prosazovat politická a lidská práva.⁶⁰ Tyto otázky v agendě FoY zatím chybí.⁶¹

Friends of Yemen fungují teprve krátkou dobu a už po roce své činnosti se musely vyrovnat s politickou krizí, která v roce 2011 Jemen zasáhla. Arabské jaro v Jemenu ukázalo, že nespokojenost obyvatelstva přesahuje tradiční centra odporu na jihu a severu země a prostupuje všemi vrstvami jemenských obyvatel. Lze tedy předpokládat, že členové *Friends of Yemen* tento fakt nebudou ignorovat a změní praktiky, které byly doposud běžné.

V době psaní práce se ještě avizované třetí setkání FoY neuskutečnilo. Avizovaná schůzka (předpokládané datum setkání je 23. května 2012) bude prvním setkáním FoY po volbě nového prezidenta Hádího a jak zatím státy avizují, bude se na ní jednat především o

⁵⁹ V originálním znění: „systematic crisis of governance and breakdown of legitimate political authority“. Citováno dle (Ulrichsen, 2011: 162).

⁶⁰ Middle East and North Africa Programme Workshop Summary. *Chatham House. Accountability and Political Inclusion in Yemen* (<http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Middle%20East/021110summary.pdf>, 12. 3. 2012), s. 6.

⁶¹ Middle East and North Africa Programme Workshop Summary. *Chatham House. Accountability and Political Inclusion in Yemen* (<http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Middle%20East/021110summary.pdf>, 12. 3. 2012), s. 7

politické transformaci Jemenu a o vládních reformách. O tom, do jaké míry tyto reformy budou pro Jemen zlomové, se však státy nezmiňují.⁶²

4.5 Slabá státnost: problémy spjaté s poskytováním rozvojové pomoci uvnitř jemenského státu

Pro to, abychom pochopili hlavní překážky rozvojové pomoci, je nutné si říci něco o jemenském politickém systému. V tomto případě nás zajímají spíše neformální vztahy uvnitř státu, protože ty mají na politiku větší vliv, než její oficiální nastavení. De facto největší vliv v zemi má prezident, který kolem sebe soustředil kruh svých příbuzných a příslušníků kmene Sanhán. V tomto případě mluvíme o bývalém prezidentovi Sálihovi, protože jím dosazení úředníci stále zastávají nejdůležitější posty v zemi, působí v bezpečnostních službách i u elitních vojenských jednotek (Gombár, 2004: 121). Poté, co byla ukončena občanská válka v roce 1994, byla z politických funkcí jihojemenská politická elita vyhnána a mnozí její příslušníci odešli do exilu. Období v letech 1994 – 1997, kdy prezident Sálih upevňoval moc v zemi a dosazoval své příbuzné na vládní posty, je označováno jako „regrese demokracie“ (Gombár, 2004: 121).

Kmeny v zemi hrají obrovskou roli a zastávají funkci tradičních sociálních autorit. A však jejich podíl na moci je tak velký, jak velká je jejich spřízněnost s režimem. Kmen bývalého prezidenta Sáliha sice početně není oproti jiným velký, díky své loajalitě však získal větší podíl na státních zdrojích. Pro vztah mezi kmeny a státem je důležité určit, jaká je schopnost kmene bránit stát před vnějším i vnitřním nebezpečím, jako jsou povstalci či Al-Káida. Jemenské kmeny disponují vlastními armádami a stát tak postrádá monopol na legitimní použití síly (Philips, 2011: 17). Země je rozdělena do pěti vojenských zón a každá z nich je pod kontrolou někým ze Sálihovy rodiny či kmene (Philips, 2011: 33). Politický systém

⁶² The Gulf Today. *Friends of Yemen to discuss crisis on May 23*: UK.

Jemenu se dá klasifikovat jako neopatrimoniální. To znamená, že hlavní politická osobnost, v případě Jemenu prezident, vládne na základě osobních vztahů a podle nich distribuuje výhody. Výměnou za tyto výhody a státní statky požaduje loajalitu. Neformální vztahy a klientelismus se tak staly běžnou a samozřejmou součástí systému (Philips, 2011: 19).

Usilovat o rozvoj ve státu, který je označován jako rozpadající, je samozřejmě velmi obtížné. Do politické reality zasahuje několik jevů, které znemožňují efektivní fungování rozvojové pomoci, přerozdělování a čerpání prostředků z rozvojových fondů, obtížně se hodnotí i důsledky rozvojové pomoci. V rámci této podkapitoly chci poukázat na základní strukturální problémy spojené s politickou situací země (Colburn, 2002: 74). Politické instituce sice formálně existují, ale v praxi nejsou dostatečně vžité. Politické dění se odehrává často mimo oficiální sféru a bývá podřizováno přáním režimu. Mocenská síť je úzce vázána na výrazné osobnosti spíše než na zákony a pravidla. Pochopitelně se to odráží i na podobě rozvojové pomoci. Západní donoři a mezinárodní instituce požadovali, a stále požadují, změny v přístupu země. Přesto na přání donorů byl bývalý prezident Sálíh nucen osvojit si alespoň minimum určitých pravidel (Schmitz, 2012: 13).

Změnu v přístupu k rozvoji požadovali především západní donoři v čele se Spojenými státy. V souvislosti s tím bývá zmíněn jistý incident, ke kterému došlo mezi Jemenem a Spojenými státy. V roce 2005 Sálíh navštívil USA, kde ho administrativa prezidenta Bushe pochválila za to, že režim zaznamenal pokrok v boji s Al-Káidou. Zároveň se však jemenskému prezidentovi dostalo velké kritiky za korupci v zemi, která prostupuje všemi institucemi. V téže době agentura americké zahraniční rozvojové pomoci *CEO Millenium Challenge Corporation* upozornila, že Jemen se nebude moci podílet na programu, protože jeho vláda nebyla schopna přijmout protikorupční zákony. Stejně tak tehdejší ministryně

zahraničí Condoleeza Riceová prezidentu Sálihovi sdělila, že pokud Jemen nepodnikne politické a hospodářské reformy, nebudou ho USA vnímat jako legitimního kandidáta do voleb v roce 2006 (Philips, 2011: 14). Světová banka rovněž snížila podporu – tříletý balík půjček o 34 %, neboť země postrádá transparentnost a mechanismy dobrého vládnutí. Sálih zaskočen touto veřejnou kritikou, vyhodil své ekonomické poradce a Ministerstvo mezinárodního plánování a spolupráce (MOPIC) na Sálihovo přání zřídilo úřad Národní reformní agendy (*National Reform Agend*), který má sloužit k posílení demokratických institucí a zlepšení investičního klimatu v zemi.

Tato iniciativa byla přijata s povděkem a v roce 2007 měl Jemen od *CEO Millenium Challenge Corporation* dostat finanční podporu. Instrukce uznala, že Jemen udělal významné pokroky ve svém přístupu ke korupčnímu prostředí, prostředky tedy měly být za odměnu. Stát však nakonec prostředky nedostal – den před zahájením programu byl propuštěn Džamál al Badawí, terorista zodpovědný za atentát na americkou válečnou loď Cole v roce 2000. Jeho propuštění vzbudilo ve Spojených státech obrovské rozhořčení, proto byl Jemen z programu nakonec vyloučen nedostatečnou účastí na protiteroristických opatření. Odepření prostředků z CEO MCC mělo pro jemenskou společnost jasný vzkaz: pro Spojené státy byl důležitější boj proti mezinárodnímu terorismu než úsilí o komplexní rozvoj země (Philips, 2011: 14).

Rozvojová pomoc je často vázána na uskutečňování některých reforem, v zemi jako je Jemen je však velmi obtížné takové reformy prosazovat. V roce 2006 se konaly prezidentské volby, které na jemenské politické poměry proběhly nezvykle otevřeným způsobem. Jemenu se dostalo širokého uznání mezinárodní společnosti, že ve státě rostou práva žen, probíhají snahy o decentralizaci a politická scéna se otevírá dalším politickým stranám (Porges, 2010). Jednalo se o druhé prezidentské volby po sjednocení země a první, kdy proti prezidentu Sálihovi kandidoval skutečný politický soupeř z tábora opozice. Prezident

Sáliih byl znovu potvrzen ve své funkci, a to 77 % hlasy. Volební pozorovací komise Evropské unie volby označila za svobodné a férové, ačkoliv jemenská opozice volby považovala za zmanipulované a odmítla uznat jejich výsledek (Porges, 2010).

Po volbách se ve společnosti začala zakládat nová občanská hnutí, která mj. kladla důraz na protikorupční zákony. O rok později vláda čelila masivnímu společenskému tlaku a přestala tyto reformy podporovat, naopak usilovala o konsolidaci své moci. Rok 2007 byl ve znamení opětovného vypuknutí konfliktu s hnutískými povstalci. Jižní separatisté intenzivněji upozorňovali na svůj problém spojený s unifikací země a marginalizací jejich potřeb. Al-Káida zintenzivnila svoji činnost, přibylo únosu turistů (Porges, 2010). Ukázalo se tedy, že přijímání reform v rozpadajícím se státě, není nikterak jednoduché a naopak tato úsilí mohou působit dezintegračně.

Pro poskytování rozvojové pomoci je tak důležité propojit otázku lidského rozvoje se strukturálními reformami, které jsou příčinou slabé efektivity těchto programů. Přístup západních států a států Perského zálivu se v mnohém liší. Obecně však platí, že obě skupiny donorů vnímají byrokratický aparát a korupci v zemi jako významnou překážku v rozvoji. V reakci na rostoucí stížnosti donorů, především ze strany Spojených států, vydala jemenská vláda v roce 2006 několik protikorupčních zákonů. Reálný dopad však tyto zákony příliš neměly, ač mezinárodní společenství tento krok ocenilo. V roce 2010 Jemen zaujímal 148. pozici ze 178 zemí v žebříčku *Transparency International*, znamená to tedy, že z měřených zemí byl 30. nejzkorumpovanější.⁶³ A porovnáme-li výsledky z předchozích období, příliš se neliší. I nadále na ministerských úřadech chybí kvalifikovaní odborníci, kteří by efektivně napomáhali k implementaci rozvojových politik. Úřady jsou dlouhodobě obsazovány stále stejným personálem, který se nechce vzdát svých

⁶³ Transparency International. *Corruption Perceptions Index 2010 Results* (http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2010/results, 2. 4. 2012).

dosavadních funkcí. Uskutečnit patřičné reformy ve struktuře jemenské byrokracie je běh na dlouhou trať, ale mezinárodní donory spíše zajímají rychlé reformy, které mají vést ke zlepšení bezpečnostní situace v regionu a k potlačení terorismu v zemi (Hill, 2010: 8).

4.6 Politická krize 2011 – 2012: impuls pro změnu přístupu k rozvojové pomoci?

Bohužel, v době psaní práce nelze ještě určit, zda s novou jemenskou vládou nabudou rozvojové politiky jiný směr. Proto se tedy budeme věnovat především tomu, zda nepokoje v zemi, následná rezignace prezidenta Sáliha a volba nového státníka Hádiho měla nějaký dopad na charakter rozvojové pomoci. Nicméně z tak krátkého časového úseku nelze dělat obecnější závěry, ráda bych poukázala alespoň na reakce donorů.

V jistém smyslu mohla současná politická krize jemenskému rozvoji prospět. Jemenská společnost dostala nový impuls k rozvoji soukromého sektoru a občanské společnosti. Ukázalo se, že je opravdu nutné zlepšit management veřejných financí a zvýšit informovanost o rozvoji země (Schmitz, 2011). Na druhou stranu se země během roku dostal ještě do hlubší krize, neboť byla pozastavena většina rozvojových programů a prezident Sálih ztratil podporu arabských států, které se po dlouhou dobu těšil. Během politických nepokojů Světová banka pozastavila všechny rozvojové programy a oznámila, že je neobnoví, dokud v zemi nebude nastolena stabilita a bezpečnost. Mnoho projektů v bouřlivém roce pozastavily i země GCC.⁶⁴ Po Sálihově odstoupení dostal rozvoj v zemi nový impuls, nicméně v době psaní práce uběhly necelé dva měsíce od pořádání nových jemenských prezidentských voleb (konané v únoru 2012), můžeme tedy zhodnotit pouze důsledky krize na rozvoj ve velmi krátkodobém časovém úseku.

Zapojení států Rady arabských států pro spolupráci v Zálivu do politické krize v Jemenu bylo velmi výrazné a jednota, s jakou státy GCC v krizi vystupovaly, nebyla s ohledem na minulost zahraničních vztahů států GCC a Jemenu nic samozřejmého. Překvapivě státy GCC vystoupily jako jednotný aktér a v dubnu 2011 se rozhodly, že budou podporovat odstoupení prezidenta Sáliha. Od března do dubna 2011 se dá říct, že členské státy koordinovaly svůj přístup k politické krizi (Hill – Nonneman, 2011: 12). 23. listopadu 2011 prezident Sálih podepsal dohodu o své rezignaci. Smlouva byla podepsána v Rijádu za účasti saúdského krále. V úřadech však stále zůstali příslušníci Sálihovi rodiny a je tedy pochopitelné, že podobná dohoda nemohla zprostředkovat v jemenské společnosti proces usmíření. Po podepsání v zemi vypukly další protesty, část z nich na podporu již bývalého prezidenta, část tento krok považuje jako nedostatečný. A to přestože je Sálihovo odstoupení saúdský král v médiích prezentuje, jako počátek nové historie Jemenu.⁶⁵

V průběhu arabského jara ekonomiky států dovážejících ropu zvýšily svůj zisk. Průměrně členové GCC zaznamenali růst svých ekonomik o 7,8 %. Ale v Jemenu tomu bylo naopak. Přestože země také vyváží ropu, v porovnání se svými bohatšími sousedy je vyvážené suroviny podstatně méně. Politická krize se tak nepříznivě odrazila na ekonomice země, mezitím co v roce 2010 zaznamenalo jemenské hospodářství nárůst o 7 %, v roce 2011 se ekonomika propadla o 4 % dolů. Proto státy GCC získané prostředky věnují na veřejné programy, aby uklidnily své obyvatelstvo i obyvatelstvo sousedních států a zmírnily riziko vypuknutí další vlny protestů. V souvislosti s tím vznikl fond v hodnotě 20 miliard dolarů na rozvojovou pomoc Bahrajnu a Ománu, dvěma nejméně rozvinutým zemím GCC. Na arabském poloostrově byla po arabském jaru upevněna pozice ekonomicky silného „sunnitského

⁶⁴ Yemen Post. *World Bank Demands Security and Stability to Resume Yemen Aid* (<http://yemenpost.net/Detail123456789.aspx?ID=100&SubID=3974&MainCat=7>, 12. 4. 2012).

⁶⁵ Al Jazeera. *Yemen's Saleh agrees to transfer power* (<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/11/2011112355040101606.html>, 13. 2. 2012).

bloku“, který se snaží nadále posilovat svoji regionální pozici a bezpečnost regionu tak držet ve svých rukou.

Současná politická přeměna Jemenu probíhá na základě iniciativy států GCC. Ty přivedly ke stolu znesvářené politické aktéry a navrhly řešení, podle kterého se měl stát řídit až do předčasných voleb v únoru 2012. Státy GCC i ostatní členové Friends of Yemen udržují spolupráci s novým prezidentem Jemenu, Hádím, a jak se navzájem ujišťují, stále budou podporovat rozvoj v zemi. V březnu 2012 státy GCC uspořádaly v Rijádu na místě svého generálního sekretariátu schůzi, kde se řešila humanitární situace v Jemenu. Schůze se zúčastnili mj. Evropská unie, USA, zástupci OSN a několika nevládních organizací, které v Jemenu působí. Rok plný nepokojů podle odhadů zasáhl 8 až 10 miliónů lidí, kterým je teď potřeba v první řadě poskytnout potraviny, vodu a zdravotnickou péči. Na schůzi v Rijádu OSN představila svůj plán na rok 2012 a zúčastněné státy a organizace přislíbily, že finančně podpoří jednotlivé programy plánu OSN a věnují prostředky do *Emergency Response Fund for Yemen*.⁶⁶

Spolupráce mezi západními donory, nevládními institucemi a státy GCC tedy přestála důležitý milník. Prozatím se podařilo udržet Jemen alespoň zdánlivě jednotný a současný prezident v podstatě navazuje na rozvojovou politiku prezidenta Sáliha. Hádí se stal novým státníkem Jemenu s posvěcením GCC, Evropské unie a Spojených států.⁶⁷ Hádí vstupoval do voleb jako jediný kandidát, volební proces jej tedy mohl jen v úřadě potvrdit. Nakonec se tomu tak stalo, Hádí obdržel 99,6 % hlasů a není divu, že volby nelze považovat za demokratické.⁶⁸ Je otázkou, zda jej vrstvy jemenského obyvatelstva přijmou za svého legitimního

⁶⁶ Yemen Observer. *GCC statement: Humanitarian situation in Yemen needs urgent aid.* (<http://www.yobserver.com/local-news/10021971.html>, 13. 2. 2012).

⁶⁷ Bikyamasr.com. *Yemen president makes first official foreign visit to Saudi Arabia* (<http://bikyamasr.com/63994/yemen-president-makes-first-official-foreign-visit-to-saudi-arabia/>, 6. 4. 2012).

kandidáta. Většina politických i armádních funkcí je v zemi stále vykonávána mnoha příslušníky rodiny bývalého prezidenta Sáliha a dosud není známo, zda budou novému státníkovi loajální. A je třeba dodat, že volby neuspokojily separatisty na jihu a v oblasti okolo Adenu nadále pokračují nepokoje.⁶⁹

Přesto se dá říct, alespoň ze zpráv z médií, že jsou tradiční donoři jemenského rozvoje s výsledky ukončení krize spokojeni. První zahraniční cesta nového jemenského prezidenta vedla do Saúdské Arábie. Saúdský král nového jemenského státníka utvrdil v tom, že podpora Saúdské Arábie bude pokračovat i nadále a že je otázka Jemenu stále považována za klíčovou pro bezpečnost Saúdské Arábie. Dále král upozornil na nebezpečí Al-Káidy, která údajně převzala některá území na jihu Jemenu.⁷⁰ Sekuritizace Al-Káidy je velmi silná i po symbolickém ukončení politické krize. Saúdský král, tisk i nová jemenská vláda zdůrazňují, že za současné ekonomické potíže země může právě teroristická organizace, která zneužívá slabé ekonomiky, aby na svoji stranu přitáhla lokální jemenské vůdce. V březnu 2012 Saúdská Arábie poskytla Jemenu dvouměsíční grant na petrolejové produkty, který by měl napomoci stabilizovat jemenskou ekonomiku. Přestože saúdský král několikrát upozornil, že hlavním vyzyvatelem legitimacy jemenského režimu je právě Al-Káida, zopakoval, že Jemen stojí pod novým vedením před politickou transformací a že nadále zůstává potřeba odstranit překážky jemenského rozvoje.⁷¹

Zbývá ještě zmínit, jak v celé situaci figurují státy *Friends of Yemen*. Donorské státy se řídí plánem GCC, podle kterého se Jemen ocitá

⁶⁸ The New York Time.. *Breaking World Yemen*. (<http://topics.nytimes.com/top/news/international/countriesandterritories/yemen/index.html>, 6. 4. 2012).

⁶⁹ tamtéž

⁷⁰ Al.-Shorfa. *Saudi donation to help Yemen overcome multitude of challenges*. (http://al-shorfa.com/cocoon/meii/xhtml/en_GB/features/meii/features/main/2012/03/29/feature-02, 6. 4. 2012).

v procesu politické tranzice. Klíčové pro ně je, aby v zemi byly uskutečněny politické reformy. Proces by měl trvat dva roky a nově zvolený prezident Hádí na základě plánu má provést restrukturalizaci ozbrojených složek státu a dohlížet na přípravu nové ústavy. Společné stanovisko dvorských států je takové, že pro zemi je teď nejdůležitější zprostředkovat dialog mezi jednotlivými politickými stranami.⁷² Co se týče přímo rozvojové pomoci, po roce politických nepokojů se zhoršila situace obyvatelstva natolik, že se donoři nyní snaží v první řadě zajistit základní potřeby obyvatelstva.⁷³

4.7 Social Fund for Development.

Je velmi těžké hodnotit efektivitu rozvojových programů a v této práci ani není dostatečný prostor na to, abych představila celé množství programů, které v Jemenu působí. Z těchto důvodů se zaměříme na jeden důležitý program, který v Jemenu funguje již 15 let. Jedná se o program *Social Fund for Development*, který je dobře zmapovaný a ukazuje trendy a spolupráci mezi Světovou bankou, jemenskou vládou a jemenskými donory včetně států GCC. SFD byl založen v roce 1997 a funguje jako kvazi-vládní instituce. Jeho založení podpořila Světová banka a původně měl fond sloužit k tomu, aby pomohl zmírnit dopady strukturálních změn po sjednocení Republiky Jemenu.⁷⁴ Jeho činnost se osvědčila a SFD bývá Světovou bankou dáván za příklad úspěšně

⁷¹ Al.-Shorfa. *Saudi donation to help Yemen overcome multitude of challenges.* (http://al-shorfa.com/cocoon/meii/xhtml/en_GB/features/meii/features/main/2012/03/29/feature-02, 6. 4. 2012).

⁷² UKnews.yahoo.com. *Friends of Yemen donors to meet in Riyadh in May - UK.* (<http://uk.news.yahoo.com/friends-yemen-donors-meet-riyadh-may-uk-195849150.html>, 6. 4. 2012).

⁷³ Yemenpost.net. *Friends of Yemen Meeting endorses emergency humanitarian approach.* (<http://yemenpost.net/Detail123456789.aspx?ID=3&SubID=4951>, 2. 4. 2012).

⁷⁴ OECD. *Evaluation of DFID Country Programmes: Yemen* (<http://www.oecd.org/dataoecd/5/14/45012078.pdf?contentId=45012079>, 10. 4. 2012), s. 33

fungujícího rozvojového fondu, který pomáhá snižovat chudobu a přispívá k rozvoji společnosti.⁷⁵

V Příloze č. 8 je uvedena tabulka, kde jsou podrobně rozepsáni jednotliví přispěvatelé do programu. Fond od roku 2010 běží již ve své čtvrté fázi a od jeho počátku se pomoc zčtyřnásobila, stejně jako přibylo donorů. Cílem fondu je zlepšit životní podmínky a nejchudším společnostem zpřístupnit základní sociální a hospodářské služby. Fond usiluje o vytváření nových pracovních příležitostí a snaží se do procesu rozvoje zapojit i lokální komunity a rady. SFD sleduje čtyři hlavní cíle:

1. Obecní a místní rozvoj. Cílem je zpřístupnit základní sociální služby nejchudším vrstvám obyvatel, dále ochraňuje kulturní dědictví země.

2. Rozvoj drobného a mikro podnikání. Program se zabývá mikrofinancováním, usiluje o poskytování efektivních finančních služeb a o zpřístupnění trhu novým subjektům.

3. Budování možností uvnitř společnosti. Snaží se zlepšit znalosti lokálních nevládních organizací a zprostředkovat výměnu informací a kontaktů mezi místními subjekty, soukromým a nevládním sektorem.

4. Program *Labor-intensive Works program (Cash for Work)*. Cílem programu je potírat nezaměstnanost a zmírňovat důsledky negativních jevů uvnitř chudých společností, které jsou způsobeny environmentálními změnami či jinými kritickými skutečnostmi.⁷⁶

Podívejme se na některé údaje z roku 2010, které ukazují o něco konkrétněji, čemu se SFD věnuje. V roce 2010 bylo součástí SFD 1 239

⁷⁵The World Bank. *Yemen Social Fund Project Portrayed as 'Best Practice' at World Bank/ IMF Spring Meetings* (<http://web.worldbank.org/external/default/main?pagePK=34370&piPK=34424&theSitePK=4607&menuPK=34463&contentMDK=20012589>, 10. 4. 2012).

⁷⁶ Social Fund for Development. *Social Fund for Development (SFD): SFD - IV Plan (2011-2015)* (Dostupné z: http://www.sfd-yemen.org/SFD_SITE/admin/PDF/upload_DOC/SFD_Phase_IV.pdf, 28. 3. 2012), s. 6.

projektů, které zahrnovaly 196, 7 miliónů dolarů. Více jak třetina projektů (37 %) se věnuje vzdělání, základní podmínce rozvoje. Vzdělávací projekty mají za úkol dorovnat rozdíly ve vzdělání obyvatelstva na venkově i ve městech i mezi muži a ženami. Druhý největší podíl fondu (19 %) se zaměřuje na vodní sektor a projekty věnující se životnímu prostředí. Další rozložení jsou rozmanitější: 7 % projektů se týká zemědělství, 4 % jsou zaměřena na zdravotnickou péči, pouhé 1 % investic je zaměřeno na lidská práva.

Jeden ze čtyř hlavních cílů, *Labor Intensive Works Programme (Cash for Work)*, usiluje o zlepšení životních podmínek nejchudších společností v Jemenu, které jsou nejvíce zasaženy rostoucími cenami jídla a také klimatickými změnami. Právě těmto obyvatelům program nabízí práci za hotové peníze – podíl tohoto programu v roce 2010 činil 10 % celkové hodnoty SDF, což představuje finanční prostředky přibližně na 700 000 pracovních dnů. Další složka *Labor Intensive Works Programme* (12 %) financuje výstavbu infrastruktury na venkovských oblastech, což představuje pracovní příležitosti asi pro 300 000 lidí na 800 000 pracovních dní. SDF usiluje o decentralizaci a 3 % svých prostředků podporuje lokální autority. V rámci toho podporují i místní nevládní organizace a usilují o zlepšování lidských a institucionálních zdrojů, snaží se o jejich zapojení do rozvojových programů. Stejně množství investic putuje do kulturního dědictví, do podpory drobného podnikání.⁷⁷

Cílům *Social Fund for Development* jsme se věnovali proto, že svojí strukturou vcelku odpovídá novému pojetí rozvoje tak, jak jej definuje Amartya Sen. A. Sen zdůrazňuje, že pro lidský rozvoj je nutné otevírat jedinci příležitosti a zlepšovat jeho životní podmínky. K tomu je třeba poskytovat statky jako bezpečnost, zdraví, vzdělání atd. Sen upozorňuje

⁷⁷ Social Fund for Development. *Social Fund for Development (SFD): SFD - IV Plan (2011-2015)* (Dostupné z: http://www.sfd-yemen.org/SFD_SITE/admin/PDF/upload_DOC/SFD_Phase_IV.pdf, 28. 3. 2012), s. 10.

na to, že pokud jsou ve společnosti distribuovány tyto sociální statky, zlepšuje se kvalita života jejich obyvatel navzdory tomu, že příjem zůstává stále nízký. A samozřejmě zvýšit vzdělanost obyvatelstva, stejně jako zdravotní péči má pozitivní vliv na kvalifikovanost pracovní síly a tak zvýšení jejich příjmu (Sen, 199: 144). V tomto směru by se tedy dalo říct, že SFD klade důraz na lidský rozvoj a zdůrazňuje důležitost lidského vzdělání. Samozřejmě je důležité zhodnotit, zda tento program dosahuje výsledků. Na základě průzkumu efektivity SFD v roce 2010 bylo zjištěno, že 30% všech tříd v Jemenu bylo zřízeno díky SFD. Pozitivní vliv měla výstavba tříd na vzdělání chlapců i dívek, ve školách se zvýšil počet zapsaných chlapců o 14,4 % a dívek o 27 %. V průzkumu z dotázaných 6 233 domácností 86 % dotázaných uvedlo, že se díky programu SFD zlepšil přístup k vodě a 52 % se významně snížil čas potřebný ke svěru vody.⁷⁸ Pro podrobné informace o výsledcích SFD odkazují na materiály Social Fund for Development (SFD): SFD - IV Plan (2011 – 2015).⁷⁹

5 SEKURITIZACE TERORISMU VE SLABÉM STÁTĚ

V kapitole *Sekuritizace jemenské chudoby* bylo představeno šest sekuritizovaných témat, omocí nichž jsme si vysvětlili, jakým způsobem tato témata ovlivňují stabilitu subregionálního bezpečnostního komplexu. Témata mají jednu věc společnou – jejich příčiny jsou zakořeněny ve slabosti státu a neschopnosti vlády distribuovat služby svým občanům. Nyní si vysvětlíme, jakou pozici v problematice rozvoje zaujímá terorismus a jakým způsobem ovlivňuje regionální bezpečnost a stabilitu Republiky Jemenu. Dále se kapitola věnuje rozvojové pomoci jako nástroji v boji proti terorismu. Jak uvidíme, toto téma souvisí přímo s budováním

⁷⁸ Social Fund for Development. *Social Fund for Development (SFD): SFD - IV Plan (2011-2015)* (Dostupné z: http://www.sfd-yemen.org/SFD_SITE/admin/PDF/upload_DOC/SFD_Phase_IV.pdf, 28. 3. 2012), s. 87.

⁷⁹ Social Fund for Development. *Social Fund for Development (SFD): SFD - IV Plan (2011-2015)* (Dostupné z: http://www.sfd-yemen.org/SFD_SITE/admin/PDF/upload_DOC/SFD_Phase_IV.pdf, 28. 3. 2012),

státnosti a především s budováním loajality k státu. Mnohé z problémů byly v práci již zmíněny, téma terorismu však k Jemenu neodmyslitelně patří, proto se domnívám, že si zaslouží vlastní kapitolu. Poslední kapitola je završením této práce a doplněním předchozích informací, proto si v ní uvedeme i některé kritické ohlasy na adresu donorů rozvojové pomoci, které se vztahují k propojení tématu rozvoje s terorismem.

Ráda bych ještě zmínila k tématu jednu poznámku: v Jemenu existuje více teroristických hnutí než jen Al-Káida ((Cordesman, 2009: 33), v práci se však zaměříme na ní, neboť se jedná o organizaci, která v okolních státech vzbuzuje nejvíce obav. Proto ještě předtím, než se zaměříme na proces sekuritizace, se podíváme nejdůležitější události spojené s vývojem Al-Káidy na území Jemenu, které měly na sekuritizaci vliv.

5.1 Al Kájda v Jemenu

Hovoříme-li o Al-Káidě v Jemenu, měli bychom správně organizaci nazývat Al-Káida Arabského poloostrova (*Al Qaeda in the Arabian Peninsula, AQAP*), protože organizace v sobě slučuje jemenskou i saúdskou odnož. V kapitole *Sekuritizace jemenské chudoby* jsme si uvedli základní vhled do problematiky, nyní se podíváme na hlavní události spojené s historií Al-Káidy v Jemenu.

Jemenská společnost má za sebou dlouhou tradici bojů a občanských válek, místní obyvatelstvo disponuje velkým počtem zbraní a z historického hlediska je náchylné k různým formám radikalizace a extrémismu. Přesto v Jemenu nikdy nebyly uskutečněny podobné protiteroristické kampaně jako v Saúdské Arábii a země dlouho nebyla považována za podobně nebezpečnou jako Afghánistán či Pákistán. Historie Al-Káidy v Jemenu sahá do konce osmdesátých, nebo spíše do počátku devadesátých let. V době okupace Afghánistánu Sovětským svazem mnoho Jemenců odešlo do Afghánistánu bojovat proti

Sovětskému svazu a po svém návratu do vlasti bývalí bojovníci vytvořili největší část jemenských příslušníků Al-Káidy. I po odchodu Sovětů z Afghánistánu Jemenci nadále podstupovali výcvik v táborech Al -Káidy a v roce 1992 se v jižním Jemenu v přístavu Adenu odehrál první bombový útok, který je pro pozdější jednání Al-Káidy tak příznačný. V té době vláda čerstvě sjednoceného Jemenu k teroristické skupině nezaujímal nepřátelský postoj, bývalí bojovníci z Afghánistánu během občanské válce v roce 1994 dokonce pomohli prezidentu Sálihovi sjednat pořádek v jižním Jemenu (Healy – Hill, 2010: 4). Proto vztah mezi režimem a členy Al-Káidy nebyl vysloveně nepřátelský, v roce 1999 dokonce vláda uzavřela jistou dohodu, která zajistila členům organizace svobodu pohybu, pokud nebudou na představitele státu útočit (Healy – Hill, 2010: 5).

Co se změnilo, že se začalo na Al-Káidu v Jemenu pohlížet jako na hrozbu pro jemenský režim i celý region? Kořeny změny můžeme vyzozorovat od počátku 21. století. V roce 2000 se na jemenské půdě odehrál útok na americký torpédoborec *Cole* a pochopitelně rok poté začala americká válka s terorismem, v jejímž rámci Američané začali hledat své spojence na Blízkém východě. Přesto v tuto dobu teroristé z Al-Káidy stále ještě nepovažovali jemenský režim za svého hlavního nepřítel a vůči vládě prezidenta Sáliha se stavěli spíše ambivalentně.

Zlom nastal v roce 2006. V únoru toho roku uprchlo z vězení v Jemenu dvacet tři odsouzených teroristů, z nichž několik bylo vězněno v Guantanámu. V téže době v Afghánistánu a Iráku byla relativně úspěšně vedena kampaň proti terorismu a příslušníci Al-Káidy se začali postupně přemísťovat do Jemenu, kde měli ke svému působení lepší podmínky. Tyto události napomohly k tomu, že křídlo Al-Káidy v Jemenu posílilo a aktivněji vystupovalo proti jemenské vládě. Navíc na jemenskou vládu čím dál častěji tlačily Spojené státy, aby se aktivněji podílela na boji proti terorismu. Vzhledem k tomu, že se jemenské hospodářství potýkalo s čím dál většími problémy, stával se slabý stát závislejší na rozvoje

pomoci a snadněji tak podléhal mezinárodnímu tlaku (Hill - Nonneman, 2011: 15).

V roce 2008 proběhlo několik útoků v Jemenu i Saúdské Arábii, které byly provedeny spojenou saúdskou a jemenskou odnoží Al-Káidy (Hill - Nonneman, 2011: 15). Útok na americké velvyslanectví v roce 2008 upozornil na propojenost mezi Irákem a Jemenem, kdy šestice iráckých občanů podstoupila výcvik Al-Káidy v táborech v provincii Hadramawt a Ma'arib a poté provedla sebevražedný atentát na americké velvyslanectví. O tomto činu se hovoří také jako o počátku nové generace transnacionálního terorismu na Arabském poloostrově (Ulrichsen, 2011: 55).

5.2 Sekuritizace terorismu

Na mezinárodní scéně se terorismu v Jemenu ocitl ve středu zájmu až ke konci první dekády 21. století. Do té doby nebyla země považována za stejnou prioritu jako Afghánistán či Pákistán, přesto však panovalo podvědomí, že jemenskou Al Kájdu nelze ignorovat (Healy – Hill, 2010: 3). Přestože se tato práce zaměřuje na regionální úroveň a nemá za cíl uvádět důsledky terorismu na globální úrovni, nelze opomenout vztah, jaký mezi Spojenými státy a terorismem v Jemenu panuje. Jemenská vláda od počátku třetího tisíciletí víceméně s vládou Spojených států na boji proti terorismu spolupracuje. Pro slabý a chudý stát z tohoto spojení pramenily nemalé výhody. Stěžejní událostí, která na závažnost situace upozornila Spojené státy i širší mezinárodní společenství a o které v práci bylo již několik zmínek, se stal útok na let číslo 253 směřující 28. prosince 2009 do Detroitu. Útočník byl nigerijského občanství, ale absolvoval čtyřměsíční výcvik v Jemenu. Pro USA bylo nesmírně zarážející, že útok nepřišel z Afghánistánu, nebo Pákistánu. Tím se potvrdilo, že AQAP má potenciál zaútočit na Spojené

státy a tento čin definitivně sekuritizoval problém terorismu v Jemenu na mezinárodní úrovni (Ulrichsen, 2011: 57).

5.2.1 Sekuritizace terorismu ve slabém státě

Tato práce již ve svém názvu považuje za hlavní problém nestability Jemenu chudobu. V kapitole *Úvod do problematiky a teoretický základ práce*. byl Jemen označen za slabý stát, kde jeho obyvatelé trpí nedostatkem příležitostí. U takového prostředí je vyšší pravděpodobnost, že se stane působištěm nějaké teroristické skupiny. Faktory, které terorismus v zemi podporují, jsou pocity nespravedlnosti a nerovnosti. Odborníci zabývající se sociálními příčinami vzniku terorismu hovoří o pocitu relativní deprivace, jenž nerovnosti ve společnosti vyvolávají.⁸⁰ Terorismus je tak jedním z důsledků chudoby společnosti.

Sama jemenská vláda upozorňovala na rizika terorismu ve vlastní zemi a několikrát žádala o mezinárodní pomoc v boji proti terorismu. Pro jemenské politiky je největším problémem to, že Al-Káida ohrožuje státní autority a legitimitu vlády. V současnosti Al-Káida útočí převážně na energetickou infrastrukturu, cizince a na bezpečnostní složky státu.⁸¹ Nicméně působení Al-Káidy v Jemenu představuje pouze jeden z projevů slabosti státu. Nicméně se jedná o problém, jenž je v mezinárodním a regionálním měřítku nejvíce sekuritizován. Sama jemenská vláda a často i média dávají terorismus do spojitosti s ostatními rebeli uvnitř státu. Hútíové, jižní separatisté a Al-Káida tak tvoří tři odstředivé tendence, které přímo ohrožují soudržnost a existenci státu. Přesto tyto fenomény nelze zaměňovat za jeden a je nutné si uvědomit, že každé z těchto hnutí má své vlastní zájmy, cíle i prostředky. To, že Alí Abdalláh Sálih dával terorismus do spojení s Hútíi byl z jeho strany čirý politický kalkul (Ulrichsen, 2011: 159).

⁸⁰ Carnegie Endowment for International Peace. Terrorism out of Yemen. (<http://carnegeendowment.org/2010/10/11/terrorism-out-of-yemen/391>, 20. 3. 2012).

O tom svědčí i následující událost: počátkem dubna 2012 se v jemenském tisku objevila zpráva, která hovoří o tom, že se Al -Káida rozhodla účastnit národního dialogu s novým prezidentem Hádím. Ten však odmítl. Naopak prezident souhlasil s vedením dialogu s Hútíi. Tisk reagoval pobouřením a zdůrazňuje, že Hútíové mohou za smrt několikanásobně vícero lidí než Al Kájda a upozorňuje na to, že jako šíitský islám jsou Hútíové většinově sunnitskému obyvatelstvu Jemenu mnohem nebezpečnější.⁸² Hútíové usilující o vlastní stát mají v Jemenu pověst teroristů, často se o nich hovoří jako o bojovnících Íránu, ve skutečnosti však spojitost mezi Hútíi a Íránem nebyla nikdy prokázána a podle všeho ani žádná není. Stejně tak domnělý vztah mezi Hútíi a Al-Káidou je pouze dílem politické sekuritizace. Naopak šíitská ideologie Hútíů z nich dělá tradiční nepřítel sunnitské Al-Káidy (Wells, 2012). V lednu 2011 se na webových stránkách Al-Káidy objevuje zpráva, ve které Al-Káida vyhlašuje hnutí Hútíů svatou válku. Podobně jako jemenská vláda obviňuje Al-Káida Írán z podpory hútíjského hnutí a zavazuje se k tomu, že bude proti Hútíům chránit sunnitské muslimy.⁸³

Al-Káida operuje především na okrajích země, kam nedosahuje státní moc, zároveň se v těchto oblastech nedostává veřejných statků, jako je vzdělání, zdravotnictví atd. S tím souvisí další faktor, který přispívá k posílení Al-Káidy v zemi. Teroristická organizace dobře využívá slabosti státu a spolupracuje s jemenskými kmeny, především těmi, jež jsou nespokojeny s podílem na politické moci, a se zdroji, které centrum nerozděluje rovnoměrně. Ač Al-Káida apeluje na náboženské postoje společnosti, motivace kmenů převyšuje náboženské důvody. Kmen jako společenská jednotka má vůči svým příslušníkům odpovědnost. Podpora Al-Káidy tak mnohdy je důsledkem nespokojenosti s ekonomickou situací

⁸¹ Carnegie Endowment for International Peace. Terrorism out of Yemen. (<http://carnegieendowment.org/2010/10/11/terrorism-out-of-yemen/391>, 20. 3. 2012).

⁸² Yemen Fox. Houthi and al-Qaeda... similarities and differences (http://www.yemenfox.net/news_details.php?sid=2629, 13. 4. 2012).

⁸³ Yemen Post. *Al-Qaeda Announces Holy War against Houthis* (<http://yemenpost.net/Detail123456789.aspx?ID=3&SubID=3077>, 14. 4.2012).

(Philips, 2010: 78). V oblasti Hadramawtu, Šabwy, Abjánu, Ma'aribu a Amránu existují vazby lokálních kmenů na Al-Káidu, ale je velmi nepravděpodobné, že by teroristická organizace dokázala uspokojit potřeby kmenů a přesvědčila je, aby své požadavky na vládu uskutečnily pomocí džihádu (Harris, 2010: 38).

Vůdce Al-Káidy na Arabském poloostrově Násir al Wuhajší již několikrát vyjádřil podporu separatistům v jižním Jemenu. Jižní hnutí však spojitost s Al-Káidou odmítá, stejně jako odmítá použití násilí.⁸⁴ Podobně jako Hútíové na severu i jižní separatisté mají svoje vlastní cíle a identitu, usilují především o své zapojení do národního dialogu a zvýšení podílu na ekonomické správě země. Přesto problematika Al-Káidy a jižních separatistů spolu úzce souvisí. V prosinci 2009 Spojené státy společně s Jemenem podnikly na jihu země letecký útok namířený proti základnám Al-Káidy. Během útoku zemřelo několik obyvatel vesnice Mehfed včetně žen a dětí, které s Al-Káidou neměli nic společného. Přestože se jižní separatisté opět distancovali od jakýchkoliv kontaktů s AQAP, tragická událost napomohla Al-Káidě získat další sympatie u obyčejného obyvatelstva. Zapojení USA v Jemenu do boje s Al -Káidou tak v podstatě podporovalo i vojenské tažení prezidenta Sáliha proti jižnímu hnutí (Day, 2010: 72).

Když se prezident Sálih obracel na Spojené státy se žádostí o pomoc, neměl na mysli rozvojovou pomoc a dlouhodobé programy. Žádal o podporu na vybavení pohraniční stráže a výcvik ozbrojených sil. USA podporovaly boj proti terorismu v Jemenu už od roku 1992, kdy byl v zemi podniknut jeden z prvních útoků na americký cíl. Od té doby Spojené státy věnovaly nemalé prostředky na nákup člunů a leteckého vybavení

⁸⁴ France 24. *'The Southern Movement has nothing to do with al Qaeda'* (<http://www.france24.com/en/20100308-southern-movement-has-nothing-do-with-al-qaeda>, 14. 4. 2012).

k potlačení Al-Káidy.⁸⁵ Finanční pomoc od Spojených států napomohla k vysoké militarizaci jemenské armády. Prezident Sálíh velmi často a mnohdy i zbytečně na téma terorismu upozorňoval, dané prostředky pak využíval v boji proti separatistům a poté mu již nezbývaly kapacita na boj se samotnými teroristy.⁸⁶

5.2.2 Sekuritizace terorismu na regionální úrovni

Státy GCC upozorňují na rizika jemenského terorismu jednak proto, že teroristé ohrožují i jejich vlastní politické elity a infrastrukturu, a také proto, že se státy GCC shodly na tom, že pro bezpečnost regionu potřebují Jemen stabilní.

Když v roce 2003 Al-Káida označila za svého vnitřního nepřítele saúdskou královskou rodinu, stal se terorismus v Jemenu celoregionálním problémem. Série násilných útoků tak nově zasahuje i muslimskou komunitu.⁸⁷ Pro arabské státy se spouštěčem další laviny sekuritizace stal neúspěšný pokus o atentát na náměstka saúdského ministra vnitra, prince Muhammada bin Najífa, který je v Saúdské Arábii čelním představitelem protiteroristických opatření. Sebevražedný atentátník byl saúdského původu, akce však byla připravovaná v Jemenu. Teroristovi se podařilo proniknout skrze několik bezpečnostních opatření a odpálil bombu v princově domě (Hill, 2010: 2). O roce 2009 se mluví také jako o druhé vlně transnacionálního terorismu. Přibližně v té době se z Iráku ve zvýšené míře navrací veteráni bojující proti americké okupaci. Ve státech GCC jsou vedeny úspěšné protiteroristické kampaně a členové teroristických organizací odchází převážně do Jemenu, kde pro svoji

⁸⁵ Arab Times. *Yemen eyes aid to fight terrorism* (<http://www.arabtimesonline.com/NewsDetails/tabid/96/smid/414/ArticleID/161842/reftab/73/t/Yemen-eyes-aid-to-fight-terrorism/Default.aspx>, 12. 4. 2012).

⁸⁶ Al Arabiya News. *Yemen: A story of lost foreign aid and future gains?* (<http://www.alarabiya.net/articles/2012/02/29/197642.html>, 14. 3. 2012).

⁸⁷ Carnegie Endowment fo Internationa Peace. *Terrorism out of Saudi Arabia* (<http://carnegieendowment.org/2011/09/12/terrorism-out-of-saudi-arabia/8kyf#yemen>, 12. 4. 2012).

činnost mají lepší podmínky. S tím souvisí i sjednocení a znovuoobnovení činnosti Al-Káidy na Arabském poloostrově (Ulrichsen, 2011: 54).

To, že Jemen nedokáže zabezpečit hranice, ohrožuje především Saúdskou Arábií. Teroristé nejen , že napadají zemi skrze prostupné hranice, zároveň také ohrožují její loďstvo a pobřežní infrastrukturu. K tomu, aby její boj byl efektivní, je zapotřebí zapojit ostatní státy Perského zálivu. Tyto státy spolupracují již několik let, ale spíše na bilaterální úrovni. V posledních několika letech probíhají pokusy zapojit se do boje proti terorismu na základě multilaterálních dohod a paktů (Cordesman, 2009: 40).

Státy GCC rovněž usilují o zapojení do boje s teroristy i vnější aktéry. Jsou proto iniciátory mnoha mezinárodních konferencí; v roce 2006 GCC dokonce ustanovila Permanentní globální protiteroristický výbor a pravidelně se účastní schůzek s OSN a EU, kde bývá projednávána mezinárodní protiteroristická spolupráce (Romaniuk, 2010: 118).

Efektivitu mezinárodní spolupráce je velmi obtížné hodnotit, co se však týče regionální úrovně, představují státy GCC svým přístupem významného aktéra. Především upozorňují na to, že pro potlačování terorismu je důležité vymýtit jeho příčiny (Romaniuk, 2010: 118). Velmi svérázný je také přístup GCC k médiím – členové GCC se v roce 2010 na summitu organizace vyjádřili k tomu, že budou zabraňovat tomu, aby média přinášela zprávy o činnosti teroristických organizací a de facto je tak podporovala v jejich jednání.⁸⁸

Členské státy GCC se shodují na tom, že terorismus je společnou hrozbou pro ně všechny. O stabilizaci Jemenu usilují i proto, aby místní

⁸⁸ Yemen Times. *Statement on the GCC's influence in Yemen* (<http://www.yementimes.com/en/1516/opinion/601/Statement-on-the-GCC%E2%80%99s-influence-in-Yemen.htm>, 13. 4. 2012).

vláda byla schopná čelit hrozbě terorismu na svém vlastním území.⁸⁹ AQAP se stává cílem teroristů z ostatních zemí, protože rozpadající se stát má pro jejich aktivity ideální podmínky. Neexistují přesné údaje, objevují se však známky toho, že se do země stěhují teroristé a cizinci z Afghánistánu, Pákistánu, Somálska a dalších zemí (Harris, 2010: 39). Iniciativa GCC v rámci uskupení států *Friends of Yemen* pramení také z obavy, že by z Jemenu mohl vzniknout podobně rozpadlý stát s četnými teroristickými základnami, jakým je Afghánistán.⁹⁰

5.3 Rozvoj jako nástroj boje proti terorismu

Terorismus je tématem, kterému se podařilo úspěšně probudit zájem o problém jemenského obyvatelstva a jeho chudoby. Zájem o terorismus v zemi má však i svojí negativní stránku věci. Masivní sekuritizace terorismu odvádí pozornost od skutečných problémů země. Terorismus je spojený s tím, že podlamuje autoritu jemenské vlády, ale její legitimita je napadána především ze sociopolitických a ekonomických důvodů (Ulrichsen, 2009). Donoři, a mezi nimi především Spojené státy, se soustřeďují na budování vojenských kapacit země a zefektivnění obranyschopnosti vlády, ale nevnímají skutečný původ hrozeb. Tak je zastírán fakt, že terorismus není příčinou chudoby v zemi, ani upadající autority státu, ale spíše jeho důsledkem (West, 2005: 26).

Spojené státy jsou pro státy Perského zálivu důležitým garantem jejich vlastní bezpečnosti, představují pojistku proti Iráku a Íránu. Co se ale týče boje proti terorismu, zastávají státy Rady pro spolupráci v Zálivu svůj vlastní přístup, přestože v určitých věcech svého amerického spojence podpořily. Válce v Afghánistánu vyjádřily souhlas, ale americký

⁸⁹ Al-Shorfa. *Saudi Arabia says GCC initiative will prevent Yemen from becoming centre for terrorism* (http://al-shorfa.com/cocoon/meii/xhtml/en_GB/features/meii/features/main/2011/04/26/feature-02, 23. 2. 2012).

⁹⁰ AolNews. *Yemen to Get Limited Attention at London Conference* (<http://www.aolnews.com/2010/01/26/yemen-to-get-limited-attention-at-london-conference/>, 23. 2. 2012).

přístup k otázce Iráku a Íránu z větší části odmítají. Státy GCC nechtějí bojovat proti terorismu vojenskou silou, ale zdůrazňují nutnost vymítit jeho společenské kořeny a příčiny. Tento přístup je do agendy mezinárodního společenství velkým přínosem a odráží se také v přístupu rozvojové pomoci v Jemenu. Navíc si státy GCC uvědomují, že veřejné mínění není nakloněno politice USA vůči terorismu (Baabood, 2005: 163).

Saúdská Arábie se v boji proti terorismu angažuje velmi aktivně a při tom se odebírá jinou cestou než Spojené státy. Zprostředkovává kupříkladu integrační programy pro bývalé členy teroristických skupin, pomáhá jejich rodinám (Hill – Nonneman, 2011: 14). Na své domácí půdě Saúdská Arábie vede proti terorismu velmi úspěšnou strategii a účinně kombinuje prvky hard power se soft power. Saúdská vláda neustále upozorňuje své obyvatele na to, že je pro ně terorismus skutečnou hrozbou a že je v zájmu obyvatelstva teroristům přestat vyjadřovat podporu. Intenzivní komunikaci zaštiťuje také spolupráce s duchovenstvem, které se podílí na protiteroristických kampaních. Saúdové si dávají pozor, aby se jejich režim nestal příliš represivním, proto dbají na to, aby nebylo zbytečně zatýkáno příliš mnoho podezřelých. Přibližně každého půl roku ministerstvo vnitra zveřejňuje seznam zatčených teroristů včetně údajů o zamýšlených útocích na členy královské rodiny, cizince, infrastrukturu atd. (Boucek, 2011)⁹¹ V roce 2003 se v Saúdské Arábii, po necelých dvou letech relativně úspěšného boje s terorismem, odehrálo několik útoků. To přispělo k tomu, že terorismus začal být sekuritizován všemi bohatými státy Blízkého východu, které do té doby válce proti terorismu nebyly nijak nakloněny. Kromě toho, že Saúdská Arábie začala sdílet citlivé údaje a zabezpečovala infrastrukturu, vyvíjela nátlak na jemenskou vládu, aby s ní v protiteroristických opatření spolupracovala. Zapojení Saúdské Arábie dosahuje velkých výsledků,

⁹¹ Carnegie Endowment fo Internationa Peace. *Terrorism out of Saudi Arabia* (<http://carnegieendowment.org/2011/09/12/terrorism-out-of-saudi-arabia/8kyf#yemen>, 12. 4. 2012).

neboť země má silnou motivaci a navíc i finanční možnosti (Boucek, 2011).⁹²

Jak je na tom v postoji k terorismu GCC jako celek? V roce 2004 státy GCC podepsaly významný protiteroristický pakt, který státy zavazuje ke společnému úsilí v boji proti terorismu. Státy Rady pro spolupráci v Zálivu vnáší nový vhled, upozorňují na přehnané zapojení médií a politizaci tématu.⁹³ Pro státy GCC se boj proti terorismu stal jedním z cílů rozvoje jemenské společnosti.

Jaký vliv měla sekuritizace terorismu na objem rozvojové pomoci? Pro představu: počet donorů v osmdesátých letech byl podstatně menší než dnes; v té době rozdělenému Jemenu přispívaly hlavně Spojené státy, Sovětský svaz, Čína, Saúdská Arábie a Kuvajt. Počátkem devadesátých let se Jemen dokonce díky podpoře Iráku v první válce v Zálivu ocitl na nějaký čas v izolaci a proud pomoci ustal (West, 2005: 28). Dnes tento krok můžeme hodnotit jako za nešťastný, jak v práci bylo několikrát zmíněno, zastavení rozvojové pomoci v devadesátých letech a vyloučení jemenských pracovníků ze saúdského trhu práce zemi dostalo do hlubokých hospodářských problémů. Narůstající obavy z jemenské Al-Káidy ale významně ovlivnily počet donorů i množství finančních prostředků. Čím více se mezinárodní společenství zajímalo o rizika terorismu, více se začalo přispívat do rozvojových fondů.⁹⁴

5.4 Je terorismus skutečným nebezpečím?

Na téma terorismu můžeme nahlížet jako na příčinu i důsledek jemenské chudoby a také jako na téma, které dokázalo úspěšně vzbudit

⁹² Carnegie Endowment fo Internationa Peace. *Terrorism out of Saudi Arabia* (<http://carnegieendowment.org/2011/09/12/terrorism-out-of-saudi-arabia/8kyf#yemen>, 12. 4. 2012).

⁹³ Arab News. *GCC Countries Sign Landmark Counterterrorism Agreement* (<http://archive.arabnews.com/?page=4§ion=0&article=44377&d=5&m=5&y=2004>, 20. 3. 2012).

⁹⁴ Al Arabiya News. *Yemen: A story of lost foreign aid and future gains?* (<http://www.alarabiya.net/articles/2012/02/29/197642.html>, 14. 3. 2012).

zájem o Jemen jako o chudý a rozvojový stát. Ale je tomu skutečně tak? Nedělá naopak přílišný zájem o terorismus rozvoji špatnou službu? Proces sekuritizace je řečový akt a sekuritizované téma nemusí být všemi vnímáno jako reálná hrozba. Představme si tedy alespoň některé názory, kterým sekuritizace terorismu na území Jemenu vadí.

Pojďme se podívat na úhel pohledu, který poukazuje na to, že masivní sekuritizace terorismu rozvoji Jemenu škodí. Kritici nepopírají, že Al-Káida a terorismus v regionu státům předkládá řadu problémů. Často však bývá mylně označován za příčinu nepokojů ve státě, ačkoliv je spíše jejich důsledkem. Radikalizace jemenské společnosti nemusí automaticky mít něco společného s terorismem. Pravdou však je, že skrze nechráněné hranice proudí do země teroristé především z Pákistánu, Afghánistánu a Somálska, a ve výcvikových táborech se připravují atentáty ohrožující ostatní země regionu (Harris, 2010: 39).

Boj proti terorismu vedený ze strany USA a Saúdské Arábie zapříčinil, že proud peněz dlouho podporoval zkorumpovaný režim prezidenta Sáliha, protože pro tyto dva státy byl boj s jemenskou Al-Káidou důležitější než rozvoj slabého státu. Spojené státy navíc rozvojovou pomoc poskytovaly převážně na potlačení terorismu v zemi, proto až 90 % finančních prostředků z USA šlo na bezpečnostní a vojenské výdaje.⁹⁵ Pro mnohé donory je potlačení terorismu jednoznačnou prioritou, proto své úsilí nesoustředí na další hrozby. Tento přístup sklízí kritiku i proto, že v rozvojové agendě chybí např. úsilí o dialog mezi hnutískými povstalci, separatisty na jihu a jemenskou vládou. Mezinárodní pomoc tak podporuje režim, který ztrácí legitimitu vlastních obyvatel (Ulrichsen, 2011: 58).

Jemenská vláda proti terorismu tradičně zasahovala vojenskými prostředky. Prostředky určené na rozvojovou pomoc jsou často používány

⁹⁵ Al Arabiya News. Yemen: A story of lost foreign aid and future gains? (<http://www.alarabiya.net/articles/2012/02/29/197642.html>, 14. 3. 2012).

na nákup vojenského vybavení. Pro rozvoj společnosti a ekonomiky je ale důležitější dbát na soft power - vzdělání, zdravotnictví, soudní systém atd. Budování hard power režimu nedokáže zajistit potřebnou loajalitu obyvatel (West, 2005: 26). Právě ztráta autority a loajality je hlavním rizikem, které terorismus v Jemenu představuje pro vládu země - a díky vazbám v regionu i pro ostatní státy. Přitom boj proti terorismu v Jemenu je důležitý pro stabilitu jak regionu Blízkého východu, tak Afrického rohu.

Hovoříme-li o problémech chudoby v Jemenu, nejedná se o problémy čistě státní. Rozvojová pomoc a strategie však kalkuluje pouze se státními složkami. Problém terorismu není pouze státocentrický, Al-Káida stejně jako Hútíové a jižní separatisté patří mezi nestátní aktéry. Ale dialog mezi donory a Jemenem je veden jen na státní úrovni. Nevládní aktéři jsou z dialogu vynecháni (Boucek, 2010: 58). Mnohé problémy jemenské společnosti tak zůstávají zakonzervované uvnitř státních hranic. Dochází k paradoxu, terorismus není nebezpečí, které by mělo Jemen přivést k rozpadu. Představuje však vyústění několika problémů a je tak na mezinárodní scéně nejvýraznějším projevem slabé státnosti. Svě stoupence nachází v řadách nevzdělaného a nezaměstnaného obyvatelstva. Noví členové Al-Káidy se rekrutují především z řad nezaměstnaných a nevzdělaných mužů. Proti vládě je i namířena kampaň Al-Káidy, ve svých propagačních videích upozorňuje na její zkorumpovanost a slabost (Boucek, 2010).⁹⁶ A jak jsme si v práci ukázali, korupce a slabá státnost jsou skutečné problémy, se kterými se obyvatel Jemenu setkává každý den.

Po rezignaci prezidenta Sáliha státy GCC upozorňují na změnu v rozvoji. Ukázalo se, že cesta militarizace a podpory obranných složek státu nebyla správnou. Současný proces transformace moci a komplexní

⁹⁶ Carnegie Endowment for International Peace. Terrorism out of Yemen. (<http://carnegieendowment.org/2010/10/11/terrorism-out-of-yemen/391>, 20. 3. 2012).

rozvoj by měly napomoci ke stabilizaci země.⁹⁷ Uvidíme, zda v budoucnu dojde k opravdové změně i v přístupu k boji proti terorismu.

6 ZÁVĚR

Jemen patří ke státům, jejichž ekonomická síla i vojenské kapacity jsou slabé, obzvláště v porovnání s jeho sousedy v regionu. Přesto má Jemen schopnost ohrozit bezpečnost jak ve svém regionu, tak ve světě. Co vlastně představuje onu sílu, která ohrožuje ostatní státy? Ukazuje se, že státní hranice nemohou zadržet problémy uvnitř státu. Proud ilegálních migrantů, pašování zbraní, pirátství - to vše se přelévá do okolních států a stává se zároveň jejich problémem. V Jemenské republice žije 24 miliónů obyvatel, podle indexu MPI z roku 2011 více jak polovina těchto obyvatel žije v chudobě. Pokud tedy více jak polovina obyvatel trpí nějakým nedostatkem a stát není schopný tuto situaci zvrátit, je pochopitelné, že se obyvatelstvo obrací i na jiné aktéry než na vlastní vládu. Mnozí obyvatelé Jemenu se pokouší imigrovat do nejbližších států, někteří se obrací na nestátní aktéry uvnitř státu. V každém případě u svých obyvatel jemenská vláda ztrácí legitimitu a loajalitu.

V úvodu byly položeny dvě obecné otázky: (1) Do jaké míry ohrožuje slabý stát bezpečnost ostatních zemí v regionu? (2) Lze proti slabé státnosti zakročit prostřednictvím rozvojové pomoci? Na základě výsledků práce si na ně v závěru práce zkusíme odpovědět.

Pro odpověď na první otázku je nutné podívat se na vztahy uvnitř regionálního bezpečnostního komplexu, v našem případě subkomplexu Perského zálivu. Státy GCC mají sice společný zájem na stabilizaci svého chudšího souseda, to ale neznamená, že se vzdají svých sporů a mocenských ambicí. O tom svědčí i to, že státy GCC nepřistupovaly po

⁹⁷ Al Arabiya News. Yemen: A story of lost foreign aid and future gains? (<http://www.alarabiya.net/articles/2012/02/29/197642.html>, 14. 3. 2012).

dlouhou dobu k otázce Jemenu jednotně. To se změnilo až s nástupem arabského jara, do té doby si však každý stát prošel v jemenské otázce vlastním vývojem.

Pro region je příznačný dominantní vliv Saúdské Arábie, ale v otázce stability Jemenu a rozvojové pomoci nachází uplatnění i menší státy Perského zálivu. Spojené arabské emiráty vyvíjí v rámci *Friends of Yemen* významnou aktivitu ve snaze zlepšit činnost jemenských politických a hospodářských institucí. Důležité je i to, že SAE vedou transparentní rozvojovou politiku v rámci nečlenských zemí DAC. Další stát, Katar, se během protestů výrazně zapojil do jednání o ukončení krize. Významným počinem státu je i to, že katarský emír nepodleh nátlaku prezidenta Sáliha, aby katarský zpravodajský kanál *Al Džazíra* přestal zveřejňovat zprávy o politickém násilí v Jemenu. Kuvajt patří vedle Saúdské Arábie, SAE i Kataru k významným přispěvatelům do rozvojových fondů. Omán, ač nedisponuje takovými finančními prostředky jako ostatní státy GCC, se zase snaží vyvážit vliv Saúdské Arábie uvnitř GCC a z toho důvodu dlouhodobě podporoval otázku jemenského členství v GCC. Podobně jako Saúdská Arábie má i Omán, jako přímý soused Jemenu problémy s ilegálními migranty. Kromě Bahrajnu tedy každý stát GCC zaujímá v otázce rozvoje Jemenu důležité místo a může do rozvojové debaty přispět určitým přínosem.

Vzhledem k tomu, že je na bezpečnost nahlíženo paradigmatem Kodaňské školy, rozšířilo se nám vnímání pojetí bezpečnosti z vojenského sektoru na další čtyři sektory (ekonomický, společenský, environmentální a politický). Jemen jako slabý stát neohrožuje okolní státy vojenskou silou, ale sociálně-hospodářskými důsledky, které jsou důsledkem jeho slabosti a pro státy GCC je technicky i finančně náročné tyto důsledky řešit. Ona vzájemná propojenost mezi stabilitou Jemenu a bezpečností okolních států se projevila v průběhu politické krize v roce 2011 – 2012. Během této doby okolní státy zaznamenaly zvýšený příval uprchlíků. Nestabilní situace v zemi zhoršila stav jemenské ekonomiky a

Jemen se potýkal s rostoucími cenami pohonných hmot a potravin. V důsledku toho byli obyvatelé státu zasaženi rozsáhlou potravinovou krizí. Situaci nepomohl ani fakt, že většina donorů v průběhu roku 2011 přerušila přísun rozvojové pomoci. Arabské jaro tedy potvrdilo křehkost jemenského státu a nabízí se možný scénář: pokud v budoucnosti dojde k vyčerpání ropných zásob, jak se předpokládá, ocitne se stát a jeho obyvatelstvo v naprostém rozkladu. Je tedy nutné, aby Jemen své hospodářství co nejrychleji diverzifikoval a stal se ekonomicky i sociálně více stabilním. Na to však potřebuje prostředky, které nemá.

Na základě toho lze usoudit, že pro regionální donory i Jemen je důležité, aby se společně podíleli na utváření a implementaci rozvojové pomoci. Pojdme se nyní podívat na to, zda je rozvojová pomoc dobrým nástrojem v boji proti slabé státnosti. Jemen svým občanům nedokáže rovnoměrně poskytovat veřejné statky, ani bezpečnost. Podstatné je i to, že způsob vládnutí porušuje zásady demokracie. Demokratické nejsou ani státy GCC (především Saúdská Arábie bývá kritizována za porušování lidských práv) jsou však schopny poskytovat svému obyvatelstvu statky jako vzdělání, zdravotní péči, infrastrukturu apod. Také procento chudého obyvatelstva je mnohem menší. Jejich obyvatelé tedy nemají důvod se proti režimu bouřit s takovou intenzitou, jak se stalo v Jemenu.⁹⁸ Právě ztráta podpory vlastních obyvatel z Jemenu dělá slabý a rozpadající se stát.

V práci jsme si uvedli šest tématických okruhů, v jejichž rámci probíhá proces sekuritizace: 1. *sekuritizaci slabé státnosti Jemenské republiky*, 2. *sekuritizaci politické krize 2011 – 2012*, 3. *sekuritizaci terorismu na území Jemenu*, 4. *sekuritizaci šíitského islámu a vztah mezi pracovní migrací a demografickým vývojem uvnitř států GCC a Jemenu*, 5. *problematika vodních zdrojů a potravinové bezpečnosti* a 6. *sekuritizaci*

⁹⁸ Nyní hovoříme o poskytování státních služeb a statků, přestože nepopírám, že ve státech GCC existuje vrstva nespokojených obyvatel (např. náboženské minority), které nechovají k vládnímu režimu loajalitu. V práci byla např. zmíněna šíitská menšina v Saúdské Arábii.

docházejících zásob ropy. V rámci těchto témat se odehrávají hlavní hrozby, které státy GCC považují za ohrožení vlastní bezpečnosti, případně za ohrožení integrity jemenského státu. Tím, že se státy GCC shodly na tom, že bezpečnost Jemenu je životně důležitá pro bezpečnost celého regionu, se otázka stability Jemenu stala zároveň jejich národním zájmem. Nesmíme zapomínat na to, že sekuritizace je dialektickým procesem, během něhož se téma dostane do politického zájmu. Ale míra pozornosti, jež se tématu dostane, nemusí souviset s faktickými následky, které by nastaly, pokud by se hrozba stala skutečností.

Nabízí se tedy otázka, zda jsou sekuritizované hrozby spojené s jemenskou chudobou a slabou státností skutečné. Vlivem nepříznivých socio-ekonomických i politických podmínek se ve slabém státě utváří jevy, které nezůstávají pouze na území vlastního státu, ale mají schopnost ovlivnit bezpečnost v celém regionu, potažmo ve světě. Terorismus, obchod se zbraněmi, pašeráctví, enviromentální problémy, pracovní migrace – to vše přesahuje hranice Jemenu. Nesmíme zapomenout ani na to, že se Jemen nachází v blízkosti Afrického rohu, regionu, kde je umístěno několik dalších slabých států, např. Etiopie a Somálsko. V případě rozpadu Republiky Jemenu by vzniklo pásmo rozpadlých států, které by nepříznivě ovlivnilo hospodářskou a bezpečnostní situaci celého Arabského poloostrova. Státy GCC mají především důvod se obávat o bezpečnost námořních cest, tolik důležitých pro dopravu strategických surovin.

V úvodu práce byla stanovena tato hypotéza: Jemen, jako nejchudší země regionu Perského zálivu, představuje pro ostatní státy regionu bezpečnostní hrozbu. Slabá jemenská státnost je příčinou několika negativních ekonomicko-společenských jevů, které se rozlévají mimo hranice státu a narušují stabilitu ostatních států regionu. Na základě výsledků práce a výše zodpovězených otázek se hypotéza potvrdila. V souvislosti s hypotézou a sekuritizovanými tématy chci však zmínit jednu důležitou věc: výše vyjmenované hrozby jsou opravdu skutečné,

neodpovídá však míra a intenzita sekuritizace, která je hrozbám věnována. Narážím tím na to, že sice teroristické útoky vedené z Jemenu dokázaly upozornit na nepříznivou socio-ekonomickou situaci v zemi (však také *Friends of Yemen* vznikly v reakci na rostoucí vliv teroristů v zemi), ale hrozby jako nedostatek potravin, vody, zdravotní péče atd. přispívají k nestabilitě státu mnohem víc.

Cílem práce bylo dokázat, že je v zájmu ostatních zemí Perského zálivu efektivně se podílet na stabilizaci politické a ekonomické situace Jemenské republiky a přispívat tak na zvyšování bezpečnosti vlastních zemí. Cíl práce se potvrdil: slabá státnost Jemenu ohrožuje lidskou bezpečnost jeho vlastních obyvatel. Na základě sekuritizovaných témat se prokázala propojenost lidské bezpečnosti s bezpečností regionální i státní. Tím, že stát není schopen zajistit pro své obyvatele služby, ani pracovní místa, upadá jemenská ekonomika do závislosti na hospodářské situaci států GCC. Vysoký podíl imigrujících Jemenců, obyvatel chudého státu, pak přenáší do okolních států problémy vlastní země a také svoji frustraci. Jak bylo uvedeno v kapitole *Úvod do problematiky a teoretický základ prác*, mezi znaky lidské bezpečnosti patří mj. i to, že její aktéři přesahují hranice státu. Je-li tedy narušena, lze předpokládat, že se hrozby rozšíří i mimo stát.

Pro fungování státu je objem poskytované rozvojové pomoci důležitý. Rozvoj v Jemenu byl dlouhodobě podhodnocen. V devadesátých letech se od Jemenu odvrátily sousední státy, které mu nemohly zapomenout jeho podporu Saddámu Husajnovi během první války v Zálivu. V tu dobu se snažila zabránit humanitární krizi v zemi Světová banka a OSN. Problémy Jemenu se stále zhoršovaly a rostoucí nestabilita donutila státy GCC se o problémy zajímat. V roce 2011, kdy na čas proud pomoci ustal, se Jemen dostal do tíživé humanitární situace.

Nicméně přestože je v zájmu států GCC se podílet na rozvoji a stabilitě Jemenu, měly by také zvážit způsob, jakým pomoc poskytovat.

Diskuze o rozvojové pomoci Jemenu se týká spíše toho, jakým způsobem efektivně prostředky využít tak, aby se neztratily v systému. Distribuce rozvojové pomoci se potýká s mnoha strukturálními nedostatky, a s tím souvisí i malá efektivita rozvojových programů. To následně ústí v nedůvěru v rozvojovou pomoc. Obrovským problémem jemenské vlády je korupce a složitý, nepružný byrokratický aparát. Právě tyto dva faktory často brání čerpání prostředků z rozvojových fondů, případně přerozdělování pomoci do rozvojových programů.

Když bylo po prezidentovi Sálihovi požadováno, aby změnil přístup k rozvojové politice a osvojil si určitá pravidla, zavedl v zemi několik protikorupčních opatření. Tyto reformy ale de facto neměly žádný vliv. I po jejich zavedení Jemen stabilně dosahuje v korupčních indexech *Transparency International* podobných hodnot jako v předchozích letech, tedy hodnot jedné z nezkorumpovanějších zemí. Má tedy vůbec smysl, aby donoři usilovali o nějaké změny v zemi? Jak se ukázalo během arabského jara, ustane-li proud rozvojové pomoci, zhorší se bezpečnostní i humanitární situace v zemi. Vzhledem k tomu, že země se nachází v blízkosti několika strategických bodů, bylo by velmi riskantní tento krok podstoupit. Rozvojová pomoc jako nástroj stále do určité míry funguje, pomocí rozvojových programů lze distribuovat veřejnosti některé služby a dostat je tam, kam nedosahuje vliv vlády.

Tím, že jsem jako teoretický přístup k rozvoji zvolila dílo Amartyii Sena, je třeba posuzovat rozvoj na základě možností jednotlivce. Kvalita života jedince tak není posuzována pouze ekonomickými měřítky, ale i na základě sociálních hledisek. Výsledky indexu HDI dlouhodobě poukazují na to, že velká část jemenské populace je existenčně ohrožena a kvalita jejího života je trvale nízká. Pro zlepšení životní úrovně je třeba sestavovat tomu odpovídající rozvojové programy. V kapitole *Rozvojová politika - nástroj ke stabilizaci regionu* jsme si uvedli příklad programu *Social Fund for Development*, který usiluje o místní rozvoj, o rozvoj podnikání, o otevírání možností uvnitř společnosti a potírání

nezaměstnanosti. Program přináší výsledky a daří se mu zkvalitňovat životní úroveň nejchudších obyvatel. V Jemenu tedy existují potřebné programy poskytující vzdělání, zdravotní péči, přístup k potravinám a vodě atd. Pomocí těchto programů lze posílit lidskou bezpečnost v zemi a vzhledem k tomu, že lidská bezpečnost ovlivňuje bezpečnost a stabilitu státu jako celku, právě takové programy přispívají ke stabilitě regionu.

Na druhou stranu ale tyto programy neřeší zkorumpovanost a strukturální překážky uvnitř jemenského státu. Amartya Sen zdůrazňuje potřebu demokracie a lidských práv, což je nutné k rovnocenné distribuci veřejných statků. Represivní režim a nedostatek demokracie a spravedlnosti nedovolí obyvatelstvu své možnosti nadále rozvíjet. Problémem Jemenu je jeho vláda a politický systém a především to, jak systém bývá uváděn v praxi. Rozvojová pomoc, která je v Jemenu poskytována, může v mnohém zkvalitnit život obyvatel, nedokáže však zajistit loajalitu obyvatel státu. A právě proto navzdory případnému růstu životní úrovně by nemuselo dojít k posílení státnosti.

Donoři jsou si samozřejmě těchto problémů vědomi a v mnohých případech požadují změny. Nicméně jak se ukázalo po prezidentských volbách v roce 2006, jemenská vláda nebyla připravena čelit masivním požadavkům občanské společnosti na demokratické změny. V důsledku toho nakonec režim začal potlačovat protikorupční reformy, které sám vytvořil. Pokud tedy ve státě bude chybět skutečná politická vůle k uskutečnění reforem, mohou donoři maximálně snížit objem rozvojové pomoci. Stejně tak by měli investovat do rozvojových institucí a zkoumat efektivitu a průběh čerpání rozvojových fondů. Pouze dojde-li k efektivní spolupráci mezi vládou a donory a bude-li systém přerozdělování veřejných statků spravedlivý, může dojít ke stabilizaci rozpadlého státu.

Když se v lednu 2010 konalo první setkání Friends of Yemen, nechal se ministr zahraničí Al Qirbí slyšet, že není potřeba, aby státy FoY projednávaly otázku lidských práv a svobody tisku, neboť tento program je

již obsažen v národní reformní agendě. Stejně tak odmítl projednat otázku politických a ekonomických reforem. Jednání se tedy soustředila především na boj s Al-Káidou.⁹⁹ Ve vyjádření prezidenta Al Qirbího jsou vidět obecné problémy jemenské rozvojové politiky: pro jemenskou vládu je lepší, pokud se mezinárodní společenství soustředí na politizaci boje proti terorismu, na který donoři Jemenu věnují prostředky. Politická elita se však brání zavedení hlubších strukturálních a politických reforem. Impulsem ke změně mohla být současná politická krize, nicméně prozatím místa na jemenských úřadech zastávají stejní lidé. Ale je třeba brát v úvahu, že prezidentské volby v únoru 2012 měly být rychlým řešením kritické situace, ale v plánu na stabilizaci politické situace zatím nebyl prostor pro provedení skutečných reforem.

Abdú Rabú Mansúr Hádí byl v posledních volbách jediným kandidátem, volby tedy neprobíhaly v soutěživém prostředí a průběh voleb byl řízen pod taktovkou GCC. Pro stabilizaci i rozvojovou politiku Jemenu je důležitá komunikace mezi jemenskou vládou, lidem a mezinárodními donory. Stejně tak je důležité zapojit co nejdříve do dialogu dlouho opomíjená sociální hnutí, jakými jsou tolikrát zmiňovaní příslušníci klanu Al Hútíů a také jižní separatisté. Pokud se to nové vládě nepodaří, nelze předpokládat, že ve stabilizaci Jemenu dojde ke změně. Největším problémem není Al-Káida ale nerovnoměrné přerozdělování přírodních zdrojů a veřejných statků. To zapříčinilo úbytek loajality jemenského lidu a rostoucí odstředivé tendence uvnitř společnosti. A arabské jaro ukázalo, že pocit frustrace prostupuje napříč jemenskou společností a nachází se i mimo tradiční centra odporu.

Od roku 2010 rozvojová pomoc v Jemenu prochází důležitými změnami. Předně došlo k vytvoření *Friends of Yemen*, mezinárodní platformy, která má přispět k zefektivnění pomoci a potlačení terorismu v

⁹⁹ AolNews. Yemen to Get Limited Attention at London Conference (<http://www.aolnews.com/2010/01/26/yemen-to-get-limited-attention-at-london-conference/>, 23. 2. 2012).

zemi. Mezinárodní organizace, státy Perského zálivu a západní hemisféry se shodují na tom, že stabilita Perského zálivu je klíčová pro globální bezpečnost. Státy mimo region Zálivu vkládají naději do regionální spolupráce mezi Jemenem a GCC. To proto, že státy GCC mají s Jemenem podobné kulturní prostředí, umí navazovat v místním prostředí kontakty a disponují značnými finančními prostředky. Mimo region Zálivu tak panuje předpoklad, že regionalizace napomůže stabilizovat Jemen. Přesto se státy GCC stále vyhýbají zapojení Jemenu do Rady pro spolupráci arabských států v Zálivu a prozatím ani nevyřešily otázku otevření svého pracovního trhu jemenským pracovníkům. V tomto aspektu vůči GCC směřuje velká kritika.

Vstup Jemenu do GCC je zřejmě opravdu ještě v nedohlednu a je zřejmé, proč se regionální uskupení tomuto kroku brání. Pokud by se Jemen stal řádným členem, organizace by zdělila veškeré problémy slabého státu. Troufám si však tvrdit, že události arabského jara přinesou do rozvojové politiky nemalé změny. První vlaštkou budoucích změn by mohlo být otevření úřadu GCC, který má za úkol zlepšit spolupráci mezi Jemenkou vládou a státy Zálivu.

V závěru práce zbývá ještě zmínit, jakou úlohu v rozvoji hraje otázka terorismu. Dalo by se říci, že pozornost, kterou mezinárodní společnost věnuje problematice Al-Káidy na Arabském poloostrově, odvádí pozornost od jiných, a mnohem vážnějších problémů slabého státu. Bývalý prezident Sálíh často dával separatisty a povstalce do spojitosti s Al-Káidou, ač tato hnutí spolu prokazatelně neměla nic společného. Získané prostředky, především ze strany USA a Saúdské Arábie, mohl používat na vojenské zásahy proti vlastnímu obyvatelstvu. Proto směřuje ke dvěma jemenským spojencům kritika, že svojí podporou uměle udržovali represivní režim. Saúdská Arábie měla kromě terorismu ještě jeden důvod - Al Hútíové bývají mylně označováni za příznivce a bojovníky šíitského Íránu. Dostali tak nálepku nepřítele jemenského a saúdského, potažmo veškerého sunnitského obyvatelstva. Jsou

podezírání z toho, že se na území snaží vybudovat vlastní šíitský stát. Ve skutečnosti se šíitský islám praktikovaný Hútií podobá spíše sunnitskému způsobu vyznávání islámu a konflikt vlastně není primárně náboženské povahy. Jedná se spíše o dlouhodobou nespokojenost s vládním režimem a o to, že mnohé kmeny jsou z politického života vynechány.

Jemenský režim vůči Hútiům a separatistům podniká ozbrojené akce, ačkoliv ozbrojené střety nedosahují žádných výsledků a konflikty se vojensky nedaří utlumit. Jemen se díky těmto konfliktům stal zemí, kde žije přibližně 400 000 vnitřně vysídlených osob. Vzhledem k tomu, že se stát stal cílem mnoha uprchlíků ze zemí Afrického rohu, kteří v zemi tvoří zranitelnou komunitu, je velmi nebezpečné dál razit politiku vojenských zásahů a dále tak přispívat ke zvýšené míře násilí ve společnosti.

Nicméně, sekuritizace terorismu je vděčným politickým tématem, na které slyší politické elity Spojených států, Evropské unie a dalších mocností západní hemisféry, obzvláště po 11. září 2011, kdy zájem o mezinárodní terorismus několikanásobně vzrostl. Proto jemenská vláda ve svém tažení proti Al-Káidě získala cenného spojence ve Spojených státech. Spojené státy několikrát podnikly v Jemenu se souhlasem vlády letecký útok na teroristické cíle převážně v jižních oblastech Jemenu. Tyto útoky si často vyžádaly i civilní oběti, což se samozřejmě setkalo s obrovskou kritikou. Vůči jemenské vládě i jejímu americkému spojenci tak roste ve společnosti zášť.

Na svůj boj s terorismem bývalý prezident Sálíh získával nemalé prostředky především od USA a Saúdské Arábie. Tato pomoc ale není v pravém slova smyslu rozvojovou pomocí, která by si kladla za cíl podpořit rozvoj jednotlivce, ale usiluje o upevnění režimu, o zvýšení jeho schopnosti bránit se proti vnitřní dezintegraci. Přes silnou militarizaci neustále dochází k nepokojům a politickému násilí, a ukazuje se, že ani silná armáda nedokáže zastavit sociální nepokoje. Navíc prezident

prostředky a vojenské vybavení používal k boji proti Hútiům i jižním separatistům, což proces národního sjednocení nijak neusnadnilo.

Proto se objevuje názor, že přílišná sekuritizace jemenského terorismu rozvojové pomoci v zemi škodí a výše uvedené argumenty toto tvrzení spíše podporují. Na druhou stranu se domnívám, že s upřením pozornosti na problematiku terorismu se podařilo vzbudit zájem o kritickou situaci v zemi. Vzhledem k tomu, že objem pomoci byl z dlouhodobého hlediska nedostatečný, je pro Jemen velmi důležité na své problémy upozorňovat. Protože stát sám o sobě nemusí mít dostatečný hlas na mezinárodní scéně, je vyzdvihována úloha států GCC, které na problémy Jemenu upozornit umí. Mají finanční prostředky i mezinárodní hlas a mohou tedy úspěšně téma jemenské chudoby sekuritizovat. Pomocí své účasti na mezinárodních mítincích, nebo v platformě *Friends of Yemen* mohou do Jemenu přivést další donory. Přínos GCC je také významný proto, že prosazují boj proti terorismu prostřednictvím celistvého rozvoje společnosti. Také se v rámci *Friends of Yemen* začaly projednávat i jiné problémy, které s chudobou Jemenu souvisí snad ještě více než terorismus.

Navzdory tomu, že je aktérům sekuritizace vyčítán přílišný důraz na potlačení terorismu v zemi, pro státy GCC terorismus bezesporu představuje vážnou hrozbu. Nelze opominout, že se cílem útoků několikrát staly jejich politické elity. Tím, že AQAP označila za svého nepřítele saúdskou královskou rodinu, došlo k ohrožení legitimacy Saúdské Arábie. Navíc musíme brát v úvahu, že se ve státech GCC nachází mnoho cizinců, jejichž sociální situace není tak uspokojivá, jako situace občanů států GCC. Právě tito zahraniční pracovníci by mohli být zdrojem potenciálních sociálních nepokojů, z nichž by mohla Al-Káida těžit. I v otázce terorismu je tedy bezpečnost Jemenu a zbylých států Perského zálivu propojena.

Jemen zdědil potíže svých bohatších susedů i slabých států jako Afghánistán, Pákistán či Irák. V těchto zemích probíhaly protiteroristické kampaně, které se setkaly u obyvatelstva s úspěchem, v Jemenu však k ničemu takovému nedošlo. Pokud ale státy chtějí vést úspěšnou kampaň proti Al-Káidě, je třeba mít stále na paměti, že terorismus není příčinou slabé státnosti, ale jedním z důsledků celkové deprivace společnosti. Ilegální migrace, pašování zbraní, separatistická hnutí a především chybějící dialog mezi vládou a opozicí narušují stabilitu regionu mnohem více než Al-Káida. Pokud tedy donoři míní s jemenskou vládou spolupracovat v boji proti místní Al-Káidě, je nutné prosazovat cestu národního dialogu na všech společenských úrovních a postarat se o to, aby pomoc byla distribuována rovnoměrně ve všech oblastech země.

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

7.1 Seznam použité literatury a pramenů

Al Alkim, Hassan (2002): The Island Question: An Arab Perspective. In: Potter, Lawrence G. – Sick, Gary G. (2002). *Security in the Persian Gulf* (New York: PALGRAVE MACMILLAN).

Al Bu-Ainnan, Khaled Abdullah (2011). The GCC and Piracy: An Arab Solution. *Counterpiracy.ae*. 2. 4. 2011 (http://counterpiracy.ae/briefing_papers/Bu%20Ainnain%20The%20GCC%20and%20Piracy%20An%20Arab%20Solution.pdf, 15. 4. 2012).

Alkire, Sabina (2008). Choosing Dimensions: the Capability Approach and Multidimensional Poverty. *Munich Personal RePEc Archive* (http://mpira.ub.uni-muenchen.de/8862/1/Alkire_Choosing_Dimensions_2008.pdf, 15. 2. 2012), 1-28.

Alkire, Sabina - Santos, Maria Emma (2010). Multidimensional Poverty Index. *OPHI-MPI-Brief*. July 2010 (<http://www.ophi.org.uk/wp-content/uploads/OPHI-MPI-Brief.pdf>, 15. 2. 2012), 1-8.

Al - Najjer, Baqer (2006). Labour Migration To The GCC Countries. *Al Najjar*. (http://www.un.org/esa/population/migration/turin/turin_statements/alnajjar.pdf, 16. 3. 2012).

Baabood, Abdulla (2005). Dynamics and Determinants of the GCC States' Foreign Policy, with Special Reference to the EU In: Nonnemann, Gerd (ed). *Analyzing Middle East Foreign Policies and the Relationship with Europe* (New York: Routledge), s. 145-173.

Barnett, Michael. Regional Security after the Gulf War. *Political Science Quarterly*. 4/1996-1997, s. 597-618.

Bazza, Mohamed (2005). Policies for Water Management and Food Security under Water-scarcity Conditions: The Case of GCC Countries. *FAO* . 23. 11. 2005 (http://neareast.fao.org/App_Uploads/NE2010050605/Files/PoliciesforWaterandFoodSecurityintheGCCCountries.pdf, 16. 3. 2012), s. 1-15.

Bilgin, Pinar (2005). *Regional Security in the Middle East. A critical perspective* (Oxon: RoutledgeCurzon).

Boucek, Christopher (2011). *Terrorism Out of Saudi Arabia*. Carnegie Endowment for International Peace. 12. 9. 2011 (<http://carnegieendowment.org/2011/09/12/terrorism-out-of-saudi-arabia/8kyf#yemen>, 12. 4. 2012).

Boucek, Christopher (2010a). *Terrorism Out of Yemen*. Carnegie Endowment for International Peace. 11. 10. 2010 (<http://carnegieendowment.org/2010/10/11/terrorism-out-of-yemen/391>, 20. 3. 2012).

Boucek, Christopher (2010b). Yemen: Avoiding a Downward Spiral. In: Boucek, Christopher – OTTAWAY, Marina eds. (2010). *Yemen on the Brink* (Washington, D. C.: Carnegie Endowment for International Peace).

Britannica (2010). *Islám: Náboženství, historie a budoucnost* (Brno: Jota).

Buzan, Barry – Waeber, Ole (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security*. (New York: Cambridge University Press).

Buzan, Barry – Waeber, Ole – de Wilde, Jaap (2005). *Bezpečnost: Nový rámec pro analýzu* (Brno: Centrum strategických studií).

Carnegie Endowment for International Peace. Terrorism out of Yemen. (<http://carnegieendowment.org/2010/10/11/terrorism-out-of-yemen/391>, 20. 3. 2012).

Colburn, Marta (2002). *The Republic of Yemen: Development Challenges in the 21st Century*. (London: Catholic Institute for International Relations).

Cordesman, Anthony H. (2009). *Saudi Arabia: National Security in Troubled Region*. (Santa Barbara: Center for Strategic and International Studies).

DAC List of ODA Recipients: Effective for reporting on 2009 and 2010 flows. *OECD*. (<http://www.oecd.org/dataoecd/32/40/43540882.pdf>, 4. 6. 2012).

Darem, Faisal (2010). Yemen moving toward GCC membership. *Al-Shorfa.com*. 5. 6. 2010 (http://www.al-shorfa.com/cocoon/meii/xhtml/en_GB/features/meii/features/main/2010/06/05/feature-01, 15. 2. 2012).

Day, Stephen (2010). The Political Challenge of Yemen's Southern Movement. In: Boucek, Christopher – OTTAWAY, Marina eds. (2010). *Yemen on the Brink* (Washington, D. C.: Carnegie Endowment for International Peace), s. 61-74.

Evans, Peter (2002). Collective Capabilities, Culture, and Amartya Sen's Development as Freedom. *Studies in Comparative International Development*. (http://sociology.berkeley.edu/profiles/evans/pdf/Collective_Capabilities.pdf, 15. 2. 2012), s. 56-60.

Forsythe, Jessica (2011). Opportunities and Obstacles for Yemeni Workers in GCC Labour Markets. *Chatham House*. September 2011 (http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/0911pp_gcc_0.pdf, 16. 3. 2012), s. 1-24.

The Fund for Peace. *The Failed States Index 2011 Interactive Grid* (<http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-grid2011>, 15. 2. 2012).

Global Humanitarian Assistance: Development Initiatives. *Yemen aid factsheet 1995-2009: Trends in overseas development assistance*. (

<http://www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2011/03/Yemen-factsheet6.pdf> , 9. 3. 2012), s. 1-9.

Gombár, Eduard (2004). *Kmeny a klany v arabské politice* (Praha: Karolinum).

Harris, Alistair (2010). Exploiting Grievances: Al Qaeda in the Arabian Peninsula. In: Boucek, Christopher – OTTAWAY, Marina eds. (2010). *Yemen on the Brink* (Washington, D. C.: Carnegie Endowment for International Peace), s. 31 - 44.

Healy, Sally - Hill, Ginny (2010). Yemen and Somalia: Terrorism, Shadow Networks and the Limitations of State-building. *Middle East and North Africa Programme /Africa Programme*. October 2010 (http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Africa/bp1010_yemensomalia.pdf, 12. 4. 2012), s. 1-16.

Hill, Ginny (2010). Yemen: Fear of Failure. *Chatham House: Middle East and North Africa Programme* January 2010 ([http://www.nrc.ch/8025708F004CE90B/%28httpDocuments%29/E39C81E78847A37FC12576F500684B52/\\$file/CHATHAM_Yemen_FearOfFailure_January2010.pdf](http://www.nrc.ch/8025708F004CE90B/%28httpDocuments%29/E39C81E78847A37FC12576F500684B52/$file/CHATHAM_Yemen_FearOfFailure_January2010.pdf), 15. 2. 2012), s. 1-12.

Hill, Hanny - Nonneman, Gerd (2011). Yemen, Saudi Arabia and the Gulf States: Elite Politics, Street Protests and Regional Diplomacy. *Chatham House*. May 2011 (http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/19237_0511yemen_gulfbp.pdf, 6. 4. 2012), s. 1-20.

Hiltermann, John (2009).. Disorder on the Border: Saudi Arabia's War Inside Yemen. *Foreign Affairs*. 16. 12. 2009 (<http://www.foreignaffairs.com/articles/65730/joost-r-hiltermann/disorder-on-the-border>, 17. 2. 2012).

Hunter, Robert E (2010). *Building Security in the Persian Gulf* (Santa Monica: RAND).

Index Mundi. GDP - per capita (PPP) by country (<http://www.indexmundi.com/map/?v=67>, 6. 2. 2012).

Kaim, Marcus (2008). *Great Powers and Regional Order. The United States and the Persian Gulf* (Hampshire: Ashgate).

Keyrouz, Wissam (2010). *Gulf neighbours key to resolving Yemen's ills: analysts.* 28. 1. 2010 (http://www.google.com/hostednews/afp/article/ALeqM5ht5XQ3LTBOcPzHUq_aYrxcPOWg-Q, 15. 2. 2012).

Krejčí, Oskar (2008). Energetická bezpečnost USA. *Studia Politica Slovaca.* 2/2007, s. 55-73.

Leahy, Elisabeth. Demography and Development. ISN-ETH-Zürich [online]. 25. 3. 2009 [cit. 2012-03-16]. Dostupné z: <http://www.isn.ethz.ch/isn/Current-Affairs/ISN-Insights/Detail?lng=en&ots627=fce62fe0-528d-4884-9cdf-283c282cf0b2&id=124111&tabid=124131&contextid734=124111&contextid735=124131>

Middle East and North Africa Programme Workshop Summary. Accountability and Political Inclusion in Yemen. *Chatham House.* November 2010 (<http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Middle%20East/021110summary.pdf>, 12. 3. 2012), s. 1-10.

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *OECD / DAC.* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/mnohostranna_zrs_cr/oecd_dac/index.html, 16. 3. 2012).

The National Preparatory Committee (2000). *Action programme for the development of the Republic of Yemen 2001-2010.* (San'a:Third United Nations Conference on the Least Developed Countries).

OECD. *DAC List of ODA Recipients: Effective for reporting on 2009 and 2010 flows.* (<http://www.oecd.org/dataoecd/32/40/43540882.pdf>, 14. 3. 2012).

OECD. *Evaluation of DFID Country Programmes: Yemen* (<http://www.oecd.org/dataoecd/5/14/45012078.pdf?contentId=45012079>, 10. 4. 2012),

OPHI Country Briefing 2011. *Country Briefing: Yemen: Multidimensional Poverty Index (MPI) At a Glance.* (<http://www.ophi.org.uk/wp-content/uploads/Yemen1.pdf?cda6c>, 15. 2. 2012).

Ottaway, Marina - Boucek, Christopher (2010). Stabilizing a Failing State. In: Boucek, Christopher – OTTAWAY, Marina eds. (2010). *Yemen on the Brink* (Washington, D. C.: Carnegie Endowment for International Peace).

Philips, Sarah (2010). What Comes Next in Yemen? AL Qaeda, the Tribes , and State-buiding. In: Boucek, Christopher – OTTAWAY, Marina eds. (2010). *Yemen on the Brink* (Washington, D. C.: Carnegie Endowment for International Peace).

Philips, Sarah (2008). *Yemen´s Democracy Experiment in Regional Perspective: Patronage and Pluralism Authoritarianism.*(New York: PALGRAVE MACMILLAN).

Phillips, Sarah (2011). Yemen: Developmental Dysfunction and Division in a Crisis State. Developmental Leadership Program. February 2011 (<http://www.dlprog.org/news-events/new-paper-yemen-developmental-dysfunction-and-division-in-a-crisis-state.php>, 6. 4. 2012), s. 1-86.

Porges, Marisa L (2010). Saving Yemen: Is Counterterrorism Enough?. *Foreign Affairs.* 16. 11. 2010 (<http://www.foreignaffairs.com/articles/67008/marisa-l-porges/saving-yemen?page=2>, 4. 4. 2012).

Romaniuk, Peter (2010). *Multilateral Counter Terrorism. The global politics of cooperation and contestation* (Routledge: Oxon).

Schmitz, Charles (2012). Crisis in the Yemeni Economy: A Troubled Transition to Post-Hydrocarbon Growth. Middle East Institute. 13. 1. 2012 (<http://www.mei.edu/content/crisis-yemeni-economy-troubled-transition-post-hydrocarbon-growth>, 15. 2. 2012).

Sen, Amartya Kumar (1999). *Development As a Freedom* (Oxford: Oxford University Press).

Sen, Amartya Kumar (2009). *Idea of Justice* (the United States: Library of Congress Cataloging-in-Publication Data).

Sen, Amartya Kumar (1985). *A Sociological Approach to the Measurement of Poverty: A Reply to Professor Peter Townsend*. *Oxford Economic Papers*. 37/ 1985, s. 669-676.

SGI QUARTERLY (2003). Human Security Now. Interview with Amartya Sen. July 2003 (<http://www.sgiquarterly.org/feature2003Jly-1.html>, 10. 2. 2012).

SGI QUARTERLY (2003). Protection and Empowerment: From the Report of the Commission on Human Security. July 2003 (<http://www.sgiquarterly.org/feature2003Jly-2.html>, 10. 2. 2012).

Social Fund for Development. *Social Fund for Development (SFD): SFD - IV Plan (2011-2015)* (Dostupné z: http://www.sfd-yemen.org/SFD_SITE/admin/PDF/upload_DOC/SFD_Phase_IV.pdf, 28. 3. 2012), s. 1-35.

Syrovátka, Miroslav (2008). Jak (ne)měřit kvalitu života: Kritické pohledy na index lidského rozvoje. *Mezinárodní vztahy*. 1/2008 (http://development.upol.cz/uploads/dokumenty/Syrovatka_HDI.pdf, 8. 3. 2012), s. 9-37.

Telbhami, Shirley - Hill, Fiona (2002). Does Saudi Arabia Still Matter?: Differing Perspectives on the Kingdom and Its Oil. *Foreign Affairs*. November/December 2002 (<http://www.foreignaffairs.com/articles/58444/shibley-telhami-fiona-hill-et>

al/does-saudi-arabia-still-matter-differing-perspectives-on-the-kin, 16. 3. 2012).

Theory Talks. Theory Talk #35: Barry Buzan. 19. 12. 2009 (<http://www.theory-talks.org/2009/12/theory-talk-35.html>, 19. 12. 2009).

Transparency International. *Corruption Perceptions Index 2010 Results* (http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2010/results, 2. 4. 2012).

Ulrichsen, Kristian Coates (2009). Internal and External Security in the Arab Gulf States. *Middle East Policy Council* (<http://www.mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/internal-and-external-security-arab-gulf-states>, 13. 2. 2012).

Ulrichsen, Kristian Coates (2011). *Insecure Gulf: The End of Certainty and the Transition to the Post-oil Era*. (New York: Cambridge University Press).

UNHCR. *Saudi Arabia: 2012 Regional Operations Profile - Middle East*. (<http://www.unhcr.org/pages/49e486976.html>, 21. 3. 2012).

United Nations Development Programme (2011). *Yemen: Country Profile: Human Development Indicators* (<http://hdrstats.undp.org/en/countries/profiles/YEM.html>, 15. 2. 2012).

United Nations Development Programme. *Human development Report 2011: Sustainability and Equity: A Better Future for All* (http://www.undp.org/bz/wp-content/uploads/2011/11/HDR_2011_EN_Compressed.pdf, 6. 2. 2012), s. 1-185.

Vision of Humanity. *Country comparison list* (<http://www.visionofhumanity.org/gpi-data/#/2007/scor//compare/SA+YE+OM+KW+QA+AE+BH+IQm>, 15. 2. 2012).

Waisová, Šárka a kol.(2007). *Atlas mezinárodních vztahů: Prostor a politika po skončení studené války* (Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o.).

West, Deborah (2005): *Combating Terrorism in the Horn of Africa and Yemen*. (Cambridge: Belfer Center for Science and International Affairs).

Wells, Madeleine (2012). Yemen's Houthi movement and the revolution. *Foreign Policy*. 27. 2. 2012 (http://mideast.foreignpolicy.com/posts/2012/02/27/yemen_s_houthi_movement_and_the_revolution, 12. 4. 2012).

THE WORLD BANK. *Arab Development Assistance: Four decades of cooperation*. Washington, DC: The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, (<http://siteresources.worldbank.org/INTMENA/Resources/ADAPub82410web.pdf>, 28. 2. 2012).

The World Bank. *Poverty & Equity*. (<http://povertydata.worldbank.org/poverty/home/>, 15. 2. 2012).

7.2 Internetová periodika

Al Arabiya News. *Saudi-Yemeni talks in Riyadh ahead of aid meet*. (<http://www.alarabiya.net/articles/2010/02/23/101236.html>, 6. 2. 2012).

Al Arabiya News. *Yemen accused of 'massacres' to derail GCC deal as Saleh rejects Qatar's presence* (<http://english.alarabiya.net/articles/2011/04/29/147184.html>, 8. 4. 2012).

Al Arabiya News. *Yemen: A story of lost foreign aid and future gains?* (<http://www.alarabiya.net/articles/2012/02/29/197642.html>, 14. 3. 2012).

Al Jazeera. *Heavy clashes at Saudi-Yemen border. Saudi commanders say troops are shelling suspected Houthi positions*

(<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2009/11/2009117143239904499.html>, 7. 11. 2009).

Al Jazeera. *Saudi jets bomb Yemeni Houthis: Air attack follows killing of Saudi border guard by Houthi rebels.* ([://www.aljazeera.com/news/middleeast/2009/11/20091151323886933.html](http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2009/11/20091151323886933.html), 21. 3. 2012)

Al Jazeera. *Yemen's Saleh agrees to transfer power* (<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/11/2011112355040101606.html>, 13. 2. 2012).

Almotamar.net. *GCC foreign ministers says Yemen security connected to Gulf security* (<http://www.almotamar.net/en/6928.htm>, 1. 3. 2012).

Almotamar. *Unemployment is more dangerous to Yemen than al-Qaeda* (<http://www.almotamar.net/en/7940.htm>, 13. 3. 2012).

Al-Shorfa. *Saudi Arabia says GCC initiative will prevent Yemen from becoming centre for terrorism* (http://al-shorfa.com/cocoon/meii/xhtml/en_GB/features/meii/features/main/2011/04/26/feature-02, 23. 2. 2012).

Al-Shorfa. *Saudi donation to help Yemen overcome multitude of challenges.* (http://al-shorfa.com/cocoon/meii/xhtml/en_GB/features/meii/features/main/2012/03/29/feature-02, 6. 4. 2012).

AolNews. *Yemen to Get Limited Attention at London Conference* (<http://www.aolnews.com/2010/01/26/yemen-to-get-limited-attention-at-london-conference/>, 23. 2. 2012).

Arab News. *GCC Countries Sign Landmark Counterterrorism Agreement* (<http://archive.arabnews.com/?page=4§ion=0&article=44377&d=5&m=5&y=2004>, 20. 3. 2012).

Arab Times. *Yemen eyes aid to fight terrorism* (<http://www.arabtimesonline.com/NewsDetails/tabid/96/smId/414/ArticleID/161842/reftab/73/t/Yemen-eyes-aid-to-fight-terrorism/Default.aspx>, 12. 4. 2012).

Asharq Al-Awsat. *Securing the Saudi - Yemeni Border* (<http://www.asharq-e.com/news.asp?section=3&id=21848>, 15. 2. 2012).

BBC News. *Rise in people smuggled to Yemen* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7278343.stm>, 17. 3. 2012).

BBC News. *Saudi Arabia's Shia press for rights* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/7959531.stm>, 15. 3. 2012).

BBC News. *Saudi troops retake village from Yemen Houthi rebels.* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8454746.stm>, 21. 3. 2012)

Bikyamasr.com. *Yemen president makes first official foreign visit to Saudi Arabia* (<http://bikyamasr.com/63994/yemen-president-makes-first-official-foreign-visit-to-saudi-arabia/>, 6. 4. 2012).

Bloomberg. *Saudi chase khat runners on Yemen's border as unrest migrant.* (<http://www.bloomberg.com/news/2011-12-19/saudis-chase-khat-runners-on-yemen-s-border-as-unrest-drives-migrant-wave.htm>, 15. 2. 2012).

Eurekastreet.com.au. *Corruption fuels crisis in water-poor Yemen.* (<http://www.eurekastreet.com.au/article.aspx?aeid=19082>, 23. 2. 2012).

Foreign And Commonwealth Office. *Joint statement from the Ministerial Meeting of the Friends of Yemen* (<http://www.fco.gov.uk/en/news/latest-news/?view=PressS&id=22916622>, 16. 3. 2012).

France 24. *'The Southern Movement has nothing to do with al Qaeda'* (<http://www.france24.com/en/20100308-southern-movement-has-nothing-do-with-al-qaeda>, 14. 4. 2012).

Guardian.co.uk . *Piracy ,will worsen unless Yemen and Somalia are made stable*'. (<http://www.guardian.co.uk/world/2008/nov/20/piracy-somalia-yemen-oil-instability>, 28. 2. 2012)

Guardian.co.uk. *Yemen´s other crisis*. (<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/apr/26/yemen-crisis-food-fuel-prices-aid>, 23. 2. 2012).

The Gulf Today. *Friends of Yemen to discuss crisis on May 23: UK*. (<http://gulftoday.ae/portal/d9a26a42-9b48-445f-93d4-58ee75c6a645.aspx>, 18. 3. 2012).

Gulfnews.com. *Yemen in the GCC?* (<http://gulfnews.com/opinions/columnists/yemen-in-the-gcc-1.83516>, 12. 1. 2010).

Harvard Magazine. *Qualitative Measures: Who Is Poor?* (<http://harvardmagazine.com/2011/01/who-is-poor>, 6. 2. 2012).

Middle East Online. *Yemen´s donors tackle aid bottlenecks* (<http://www.middle-east-online.com/english/?id=37558>, 23.12.2011).

The New York Time.. *Breaking World Yemen*. (<http://topics.nytimes.com/top/news/international/countriesandterritories/yemen/index.html>, 6. 4. 2012).

SGI Quaterly. *Human Security Now: Interview with Amartya Sen* (<http://www.middle-east-online.com/english/?id=3755>, 12. 1. 2012).

SGI Quaterly, *Protection and Empowerment: From the Report of the Commission on Human Security* (<http://www.sgiquarterly.org/feature2003Jly-2.html>, 8. 1. 2012).

UKnews.yahoo.com. *Friends of Yemen donors to meet in Riyadh in May - UK*. (<http://uk.news.yahoo.com/friends-yemen-donors-meet-riyadh-may-uk-195849150.html>, 6. 4. 2012).

UK News. *Yemen prime minister seeks Gulf aid. UK* (<http://www.newsrt.co.uk/news/yemen-prime-minister-seeks-gulf-aid-133426.html>, 15. 2. 2012).

UNHCR. Integrated Regional Information Networks (IRIN). *Yemen election overview* (<http://www.unhcr.org/refworld/docid/4f34fec02.html>, 8. 2. 2012).

Views from the Occident. *The Houthis and the Coming Project*(<http://occident2.blogspot.com/2011/01/translation-houthis-and-coming-project.html>, 16. 3. 2012).

The World Bank. *Donors Pledge Commitment to Yemen's Development* (<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/MENAEXT/0,,contentMDK:21131308~menuPK:247611~pagePK:2865106~piPK:2865128~theSitePK:256299,00.html>, 3. 3. 2012).

The World Bank. *Yemen Social Fund Project Portrayed as 'Best Practice' at World Bank/ IMF Spring Meetings* (<http://web.worldbank.org/external/default/main?pagePK=34370&piPK=34424&theSitePK=4607&menuPK=34463&contentMDK=20012589>, 10. 4. 2012).

Yemen Observer. *GCC statement: Humanitarian situation in Yemen needs urgent aid.* (<http://www.yobserver.com/local-news/10021971.html>, 13. 2. 2012).

Yemen Observer . *GCC fears collapse of Yemeni economy in 2 years.* (<http://www.yobserver.com/local-news/10020626.html>, 28. 2. 2012).

Yemen Observer. *Smuggling threatens Yemen's economic health.* (<http://www.yobserver.com/reports/10012088.html>, 14. 3. 2012).

Yemen Post. *Al-Qaeda Announces Holy War against Houthis* (<http://yemenpost.net/Detail123456789.aspx?ID=3&SubID=3077>, 14. 4.2012).

Yemenpost.net. *Friends of Yemen Meeting endorses emergency humanitarian approach.*
 (<http://yemenpost.net/Detail123456789.aspx?ID=3&SubID=4951>, 2. 4. 2012).

Yemen Fox. Houthi and al-Qaeda... similarities and differences
 (http://www.yemenfox.net/news_details.php?sid=2629, 13. 4. 2012).

Yemen Post. *GCC promises to support Yemen economically*
 (<http://yemenpost.net/Detail123456789.aspx?ID=3&SubID=4718&MainCat=7>, 15. 2. 2012).

Yemen Post.. *US Backed-Arab Effort Underway for Yemen Reconciliation*
 (<http://www.yemenpost.net/Detail123456789.aspx?ID=3&SubID=705>, 8. 4. 2012).

Yemen Post. *World Bank Demands Security and Stability to Resume Yemen Aid*
 (<http://yemenpost.net/Detail123456789.aspx?ID=100&SubID=3974&MainCat=7>, 12. 4. 2012).

Yemen Times. *Statement on the GCC's influence in Yemen*
 (<http://www.yementimes.com/en/1516/opinion/601/Statement-on-the-GCC%E2%80%99s-influence-in-Yemen.htm>, 13. 4. 2012).

8 SUMMARY

Yemen has appeared in attention of international society because of its weakness and a presence of Al Qaeda's affiliate in its area. Due to the fact, international and regional society makes an effort to Yemen consolidation. The diploma thesis focuses on regional approach to research relations between poverty and security in a security subcomplex of Persian Gulf. Two main questions are posed: (1) Does a weak state represents a real threat to regional security? (2) If it is, is it possible to use a development as a tool for state consolidation?

The main hypothesis is: Yemen is the poorest country of the Middle East and due to the fact it represents a threat to other countries in region. The state weakness causes a lot of social-economic phenomena that endangers the whole region, not only the state. The aim of the thesis is to prove or disprove whether regional donors, in this case represented by members of Gulf Cooperation Council, should be interested in the development of poor and week state to consolidate the regional security.

The thesis is focused on a form of development aid which has been providing by states of Gulf Cooperation Council since the beginning of 21st century. Consequences of Arab spring in 2011 are mentioned too because they have had the impact on the issue.

The thesis has four main chapters. The first chapter explains the theory frame. The Copenhagen School gives the explanation of terms such as security, regional security complex and the process of securitization. Then a developmental approach of human capabilities of Amartya Sen clarifies the meaning of poverty which cannot be understood only as economic deprivation but it is the lack of human capabilities. The chapter includes also facts and statistics connected with Yemen poverty. The second chapter pays attention to process of securitization. Six securitization themes are taken to verify relations between regional, state

and international agents of Yemen poverty securitization. The third chapter is dedicated to Gulf Cooperation Council's role in Yemen development and its position in the international informal group of Yemen donors – Friends of Yemen. There is also mentioned the influence of Arab spring in the Yemen issue. The last chapter focuses attention to one of the most mentioned threat – the terrorism in Yemen. It is examined connections between state weakness, terrorism and development. There are also given some critical points of view on donors' efforts to consolidate Yemen situation by combating Al Qaeda.

9 PŘÍLOHY

9.1 Příloha č. 1: Srovnání HDI v Jemenu a ostatních arabských státech¹⁰⁰:

Následující příloha ukazuje porovnání HDI Jemenu a průměrné hodnoty HDI ostatních arabských států. Poslední údaj ukazuje hodnotu HDI, která je považována za hraniční hodnotu chudoby.

	1990	1995	2000	2005	2010	2011
Jemen	Údaj není dostupný	0,322	0,374	0,422	0,46	0,462
Průměrná hodnota HDI ostatních arabských států	0,516	0,545	0,578	0,609	0,639	0,641
Hraniční hodnota HDI	0,347	0,363	0,383	0,422	0,453	0,456

¹⁰⁰ United Nations Development Programme (2011). *Yemen: Country Profile: Human Development Indicators* (<http://hdrstats.undp.org/en/countries/profiles/YEM.html>, 15. 2. 2012).

9.2 Příloha č. 2: Deprivace jemenské populace na základě indexu MPI¹⁰¹

Číselný údaj procentuálně vyjadřuje, kolik % obyvatel Jemenupodle indexu MPI trpí deprivací v oblasti daného faktoru.

Majetek	23%
Používané topivo k vaření	33,50%
Stav podlahy	20,50%
Sanitace	32%
Přístup k pitné vodě	21,50%
Přístup k elektřině	31%
Výživa	-
Dětská úmrtnost	34,50%
Registrace školních dětí	34%
Léta školní docházky	13%

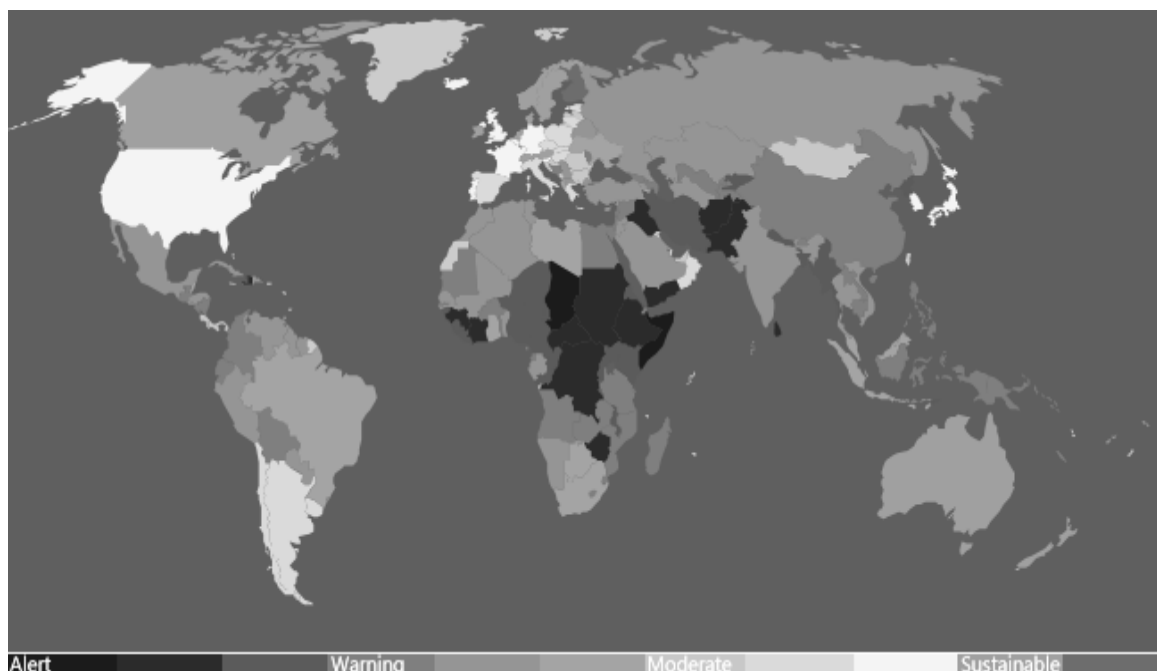
¹⁰¹ Zdroj dat: OPHI Country Briefing 2011. Country Briefing: Yemen: Multidimensional Poverty Index (MPI) At a Glance. (<http://www.ophi.org.uk/wp-content/uploads/Yemen1.pdf?cda6c>, 15. 2. 2012).

9.3 Příloha č. 3: Procento chudých obyvatel v jemenské populaci podle různých metod měření¹⁰²

Počet chudých obyvatel podle indexu MPI	Počet obyvatel žijících s méně než 1,25 USD/den	Počet obyvatel žijících s 2 USD/den	Počet lidí žijících na hranici životního minima
52,50%	17,50%	46,60%	34,80%

¹⁰² Údaj MPI pochází z roku 2006, ostatní údaje z roku 2005
 Zdroj: OPHI Country Briefing 2011. Country Briefing: Yemen: Multidimensional Poverty Index (MPI) At a Glance. (<http://www.ophi.org.uk/wp-content/uploads/Yemen1.pdf?cda6c>, 15. 2. 2012).

9.4 Příloha č. 4: Failed States Index 2011

Čím tmavší barva na mapě, tím je v daném regionu slabší státnost.¹⁰³

9.5 Příloha č. 5: Index GPI¹⁰⁴:

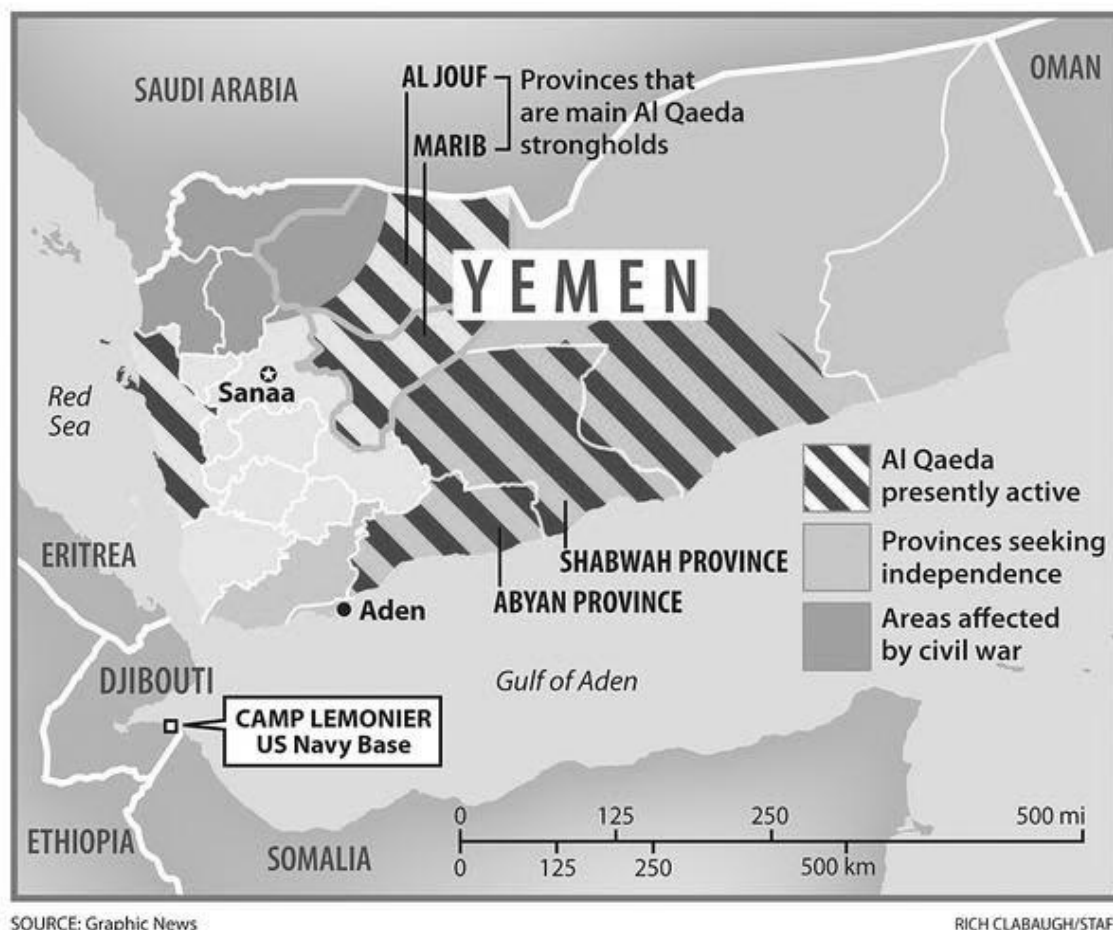
Následující tabulka ukazuje naměřené hodnoty indexu GPI ve státech regionu Perského zálivu, čím je index vyšší, tím je pravděpodobnější, že v zemi dojde k ohrožení míru.

Jemen	Bahrajn	Irák	Írán	Katar	Kuvajt	Omán	Saúdská Arábie	SAE
138	123	152	119	12	29	41	101	33

¹⁰³ Mapa pochází z The Fund for Peace. The Failed States Index 2011 Interactive Grid (<http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-grid2011>, 15. 2. 2012).

¹⁰⁴ Vision Of Humanity. Global Peace Index: GPI Map 2011 (<http://www.visionofhumanity.org/gpi-data/#/2011/scor/YE>, 15. 2. 2012).

9.6 Příloha č. 6: Provincie Jemenu.¹⁰⁵

Na této mapě jsou znázorněny provincie Jemenu. Na severu (tmavě šedá mapa) jsou provincie, kde s různou intenzitou zuří konflikt mezi vládou a Húťí. Na jihu země, okolo Adenu, se nachází provincie, které usilují o nezávislost (v práci o nich hovoříme jako o Jižních separatistech). V příčně šrafovaných oblastech byla zaznamenána činnost Al-Káidy.

¹⁰⁵ The Houthis and the Coming Project. *Views from the Occident*. 14. 1. 2011 (<http://occident2.blogspot.com/2011/01/translation-houthis-and-coming-project.html>, 16. 3. 2012).

9.7 Příloha č. 7: Financování a donoři jednotlivých fází programu Social Fund for Development¹⁰⁶

Následující tabulka ukazuje dárce fondu v jeho jednotlivých obdobích. Ve Fázi 3 se pomoc téměř zdesetinásobila, podstatně se zvýšil i počet dárců fondu.

Dárce	Fáze 1 (1997-1999)	Fáze 2 (2000-2003)	Fáze 3 (2004-2010)
Světová banka	28 079	75 317	96 966
Jemenská vláda	1 165	3 467	175 000
Arabský fond pro ekonomický a sociální rozvoj	19 067	50 181	52 631
Saúdská vláda	-	-	120 000
Britská vláda	-	2 886	109 600
Nizozemská vláda	13 486	25 919	58 979
Fond Abú Dzabí	-	-	80 000
EC	13 777	-	45 555
Kuvajtský fond	-	-	50 000
Fond OPEC	5 845	-	29 000

¹⁰⁶ Tabulka je volným překladem údajů z Social Fund for Development. Social Fund for Development (SFD): SFD - IV Plan (2011-2015) (Dostupné z: http://www.sfd-yemen.org/SFD_SITE/admin/PDF/upload_DOC/SFD_Phase_IV.pdf, 28. 3. 2012), s. 17

Vláda USA	13 676	4 890	8 582
Vláda SRN	-	-	67 584
International Fund for Agriculture Development	-	-	16 400
Islámská banka	-	6 300	10 000
Vláda Ománu	-	-	5 000
Ostatní donoři	-	199	4 163
Příspěvek společnosti 5%	4 755	8 458	44 348
Celkový rozpočet	99 489	177 617	973 808